

А.О.Новиков, Т.В.Клейменова, Н.В.Троша, С.В.Цінько

**МАГІСТЕРСЬКЕ ДОСЛІДЖЕННЯ
ЯК ПІДСУМКОВИЙ ЕТАП
НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКОЇ РОБОТИ
ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ**

навчально-методичний посібник
для студентів спеціальності
014.01 Середня освіта (Українська мова і література)

Міністерство освіти і науки України
Глухівський національний педагогічний університет
імені Олександра Довженка

Факультет філології та історії
Кафедра української мови, літератури та методики навчання

А. О. Новиков, Т. В. Клейменова, Н. В. Троша, С. В. Цінько

**МАГІСТЕРСЬКЕ ДОСЛІДЖЕННЯ
ЯК ПІДСУМКОВИЙ ЕТАП
НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКОЇ РОБОТИ
ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ:**

навчально-методичний посібник

Для студентів спеціальності
014 Середня освіта (Українська мова і література)

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Глухівського національного педагогічного університету
імені Олександра Довженка (протокол №2 від 17 вересня 2020 р.).*

Рецензенти:

- К. Ю. Голобородько*, д. філол. н., професор (Харківський національний педагогічний університет ім. Г. С. Сковороди)
І. В. Холявко, к. філол. н., доцент (Глухівський національний педагогічний університет ім. О. Довженка)

Автори:

- А. О. Новиков* – доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри української мови, літератури та методики навчання Глухівського національного педагогічного університету ім. О. Довженка;
Т. В. Клейменова – кандидат філологічних наук, старший викладач кафедри української мови, літератури та методики навчання Глухівського національного педагогічного університету ім. О. Довженка;
Н. В. Троша – кандидат філологічних наук, старший викладач кафедри української мови, літератури та методики навчання Глухівського національного педагогічного університету ім. О. Довженка;
С. В. Цінько – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри української мови, літератури та методики навчання Глухівського національного педагогічного університету ім. О. Довженка.

М12 Магістерське дослідження як підсумковий етап науково-дослідницької роботи здобувачів вищої освіти : навчально-методичний посібник для студентів спеціальності 014 Середня освіта (Українська мова і література) / А. О. Новиков, Т. В. Клейменова, Н. В. Троша, С. В. Цінько ; Глухівський НПУ ім. О. Довженка. Глухів, 2020. 96 с.

У навчально-методичному посібнику вміщено поради щодо написання і вимоги до оформлення і захисту кваліфікаційних магістерських робіт з української мови, літератури та методик їх навчання для студентів спеціальності 014 Середня освіта (Українська мова і література).

Видання розраховане на викладачів і студентів філологічних факультетів закладів вищої освіти України.

УДК 378.147.091.33-027.22:001.89]:811 161.2+821.161.2](072)

© Новиков А. О., Клейменова Т. В.,
Троша Н. В., Цінько С. В., 2020
© Глухівський НПУ ім. О. Довженка, 2020

ЗМІСТ

Передмова.....	5
Розділ 1. Загальні вимоги до магістерської роботи.....	6
Розділ 2. Етапи виконання магістерської роботи.....	7
Розділ 3. Підготовка здобувачів вищої освіти до написання магістерської роботи.....	8
3.1. Функції наукового керівника магістерської роботи.....	8
3.2. Вибір теми дослідження.....	9
3.3. Підбір і опрацювання джерел.....	10
3.4. Складання плану (змісту) магістерської роботи.....	11
Розділ 4. Структура та зміст магістерської роботи.....	13
4.1. Вступний розділ та його структурні компоненти.....	13
4.2. Характеристика основного змісту роботи.....	25
4.3. Формулювання висновків дослідження.....	30
4.4. Список використаних джерел.....	32
4.5. Додатки до магістерської роботи.....	33
Розділ 5. Технічні вимоги до оформлення магістерської роботи.....	34
5.1. Правила комп'ютерного набору тексту роботи.....	34
5.2. Нумерація.....	36
5.3. Оформлення таблиць та ілюстрацій.....	36
5.4. Перелік умовних позначень (за необхідності).....	37
5.5. Оформлення цитувань і посилань на використані джерела.....	39
5.6. Оформлення переліку використаних джерел та додатків до магістерської роботи.....	41
Розділ 6. Мова і стиль магістерської роботи.....	43
Розділ 7. Дотримання академічної доброчесності під час написання магістерської роботи.....	50
Розділ 8. Апробація основних положень і результатів дослідження.....	51
Розділ 9. Підготовка до захисту і захист магістерської роботи.....	53
Розділ 10. Критерії оцінки якості магістерської роботи.....	56
Список використаних джерел.....	59
Додатки.....	61
Додаток А. Орієнтовні теми магістерських робіт.....	61
Додаток Б. Зразок оформлення титульної сторінки магістерської роботи....	62
Додаток В. Зразок оформлення змісту магістерської роботи.....	63
Додаток Г. Зразок оформлення вступу магістерської роботи.....	65
Додаток Д. Зразок оформлення розділу та підрозділів магістерської роботи.....	72
Додаток Е. Зразок оформлення загальних висновків магістерського дослідження.....	73

Додаток Ж. Зразки оформлення бібліографічного опису в списку використаних джерел.....	75
Додаток К. Зразки оформлення додатків (схем, таблиць, конспекту уроку).....	78
Додаток Л. Зразок завдання на магістерську роботу.....	86
Додаток М. Зразок оформлення тез доповіді для апробації матеріалів магістерської роботи на науково-практичній конференції.....	88
Додаток Н. Рекомендована структура доповіді здобувача вищої освіти на захисті магістерської роботи.....	91
Додаток П. Зразок оформлення відгуку наукового керівника на магістерську роботу.....	92
Додаток Р. Зразок оформлення рецензії на магістерську роботу.....	94

ПЕРЕДМОВА

Важливим етапом навчання здобувачів вищої освіти за освітнім ступенем «Магістр» є написання самостійної кваліфікаційної роботи, яка є підсумком теоретичної та практичної підготовки магістрів у межах нормативних складників освітньої програми. Магістерська робота спонукає студентів до наукової діяльності, до власного оригінального внеску в теоретичне вивчення обраної проблеми та вирішення практичних завдань у галузі педагогічної діяльності.

Запропонований навчально-методичний посібник має на меті допомогти здобувачам вищої освіти в написанні якісної кваліфікаційної роботи та її успішному захисті. У ньому вміщено поради щодо написання та вимоги до оформлення магістерських робіт для студентів спеціальності 014 Середня освіта (Українська мова і література) факультету філології та історії Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка.

Вимоги розроблені відповідно до чинного законодавства України, нормативно-правових документів Міністерства освіти і науки України та державних стандартів оформлювання документів у науковій сфері.

У виданні викладено етапи підготовки кваліфікаційних магістерських робіт, їх структура й специфіка змістового наповнення, правила та зразки оформлення вступу, тексту, висновків, списку використаних джерел, наочного матеріалу, додатків та супровідних матеріалів (завдання на магістерську роботу, відгук наукового керівника, рецензії тощо); надано поради щодо апробації основних положень і результатів дослідження, дотримання академічної доброчесності, підготовки до захисту наукової роботи; розроблено критерії оцінки якості кваліфікаційних робіт; укладено список рекомендованої літератури.

Посібник адресований здобувачам вищої освіти денної і заочної форм навчання, науково-педагогічним працівникам.

РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНІ ВИМОГИ ДО МАГІСТЕРСЬКОЇ РОБОТИ

Магістерська робота – це кваліфікаційне самостійне наукове дослідження здобувача вищої освіти за програмою підготовки магістра, яке має комплексний характер і відображає рівень загальних і фахових компетентностей випускника, його здатність до наукової та викладацької діяльності.

Магістерська робота – документ, на підставі якого визначають рівень загальнонаукової та спеціальної підготовки здобувача вищої освіти, його вміння працювати з науковою літературою з теми, творчий потенціал в осмисленні аналізованого матеріалу, ступінь володіння професійною мовою у предметній галузі знання, здатність застосовувати компетентності, набуті під час виконання відповідної освітньої програми, при вирішенні конкретних науково-дослідницьких завдань у галузях мовознавства, лінгвістики, літературознавства, методик навчання сучасної української мови та української літератури.

Магістерська робота здобувачів вищої освіти спеціальності 014.01 Середня освіта (Українська мова і література) повинна відповідати таким **основним вимогам**:

- актуальність теми, її відповідність сучасному рівню розвитку науки та повне розкриття;
- глибина опрацювання та критичного аналізу науково-методичних джерел з обраної теми;
- дотримання композиційної структури магістерської роботи, завершеність;
- чітке визначення об'єкта й предмета, мети і завдань наукової роботи, використання як загальнонаукових, так і спеціальних методів наукового пізнання, обґрунтування доцільності їх використання у дослідженні;
- характеристика історії вивчення досліджуваної проблеми та її сучасного стану;
- творчий характер;
- наявність елементів наукової новизни кваліфікаційної роботи;
- науково-практична цінність роботи, поєднання в ній теоретичного висвітлення питання теми з аналізом практики;
- узагальнення та обґрунтування отриманих у процесі написання магістерської роботи результатів, формулювання висновків і практичних рекомендацій щодо їх використання під час вивчення української мови або української літератури;
- логічне й чітке викладання матеріалу, достовірність фактів;
- правильне оформлення бібліографічних посилань, списку використаних джерел;
- дотримання академічної доброчесності під час написання магістерської роботи;
- якісне мовне оформлення, відповідність вимогам наукового стилю викладу.

РОЗДІЛ 2. ЕТАПИ ВИКОНАННЯ МАГІСТЕРСЬКОЇ РОБОТИ

Процес виконання кваліфікаційної магістерської роботи складається з **трьох етапів**: підготовчого, основного і завершального, які включають низку науково-дослідницьких завдань.

На **підготовчому етапі** здобувач вищої освіти:

- 1) обирає і, за потреби, уточнює тему кваліфікаційної роботи;
- 2) отримує завдання для виконання роботи;
- 3) визначає об'єкт, предмет, мету, завдання, методологію дослідження;
- 4) вивчає джерела з теми дослідження та укладає бібліографію;
- 5) складає попередній план (зміст) дослідження та погоджує його з науковим керівником.

Основний етап роботи над магістерською роботою включає:

- 1) поповнення та опрацювання літератури з теми дослідження;
- 2) аналіз та інтерпретацію матеріалу;
- 3) укладання остаточного плану (змісту) кваліфікаційної роботи й погодження його з науковим керівником;
- 4) написання чорнового варіанта тексту роботи згідно з її структурою: вступна, основна частина (три розділи з висновками до кожного з них), загальні висновки дослідження;
- 5) подання чорнового варіанта тексту роботи науковому керівнику (бажано спочатку вступ, потім окремі розділи, а пізніше – весь текст наукової роботи з оформленим списком використаних джерел);
- 6) оформлення додатків магістерської роботи та їх перевірка науковим керівником;
- 7) внесення необхідних доповнень і змін з урахуванням зауважень і рекомендацій наукового керівника.

На **завершальному етапі** відбувається:

- 1) попередній захист кваліфікаційної роботи на засіданні комісії випускової кафедри;
- 2) остаточне редагування тексту роботи;
- 3) отримання відгуку наукового керівника та рецензії на магістерську роботу;
- 4) перевірка роботи на академічний плагіат і отримання автором відповідної довідки;
- 5) підготовка до захисту кваліфікаційної роботи;
- 6) захист кваліфікаційної магістерської роботи.

УВАГА! Виконання кваліфікаційної магістерської роботи відбувається відповідно до графіка завдань на магістерську роботу, затвердженого завідувачем кафедри та науковим керівником (**див. додаток Л**).

РОЗДІЛ 3. ПІДГОТОВКА ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ДО НАПИСАННЯ МАГІСТЕРСЬКОЇ РОБОТИ

3.1. Функції наукового керівника магістерської роботи

Наукове керівництво магістерської роботи здійснюється, як правило, провідними фахівцями кафедри, які мають науковий ступінь (та/або вчене звання) та спеціалізуються на спорідненій із темою роботи проблематиці. Науковий керівник призначається за пропозицією кафедри для кожного студента індивідуально, одночасно із затвердженням тем магістерських робіт. Науковий керівник магістерської роботи:

- допомагає здобувачеві вищої освіти обрати найбільш перспективний і актуальний напрям дослідження, визначитися з темою магістерської роботи;
- знайомить студента з вимогами щодо підготовки та захисту магістерської роботи, слідкує за їх дотриманням;
- надає консультаційну допомогу у розробці завдань на магістерську роботу на весь період виконання дослідження;
- визначає поетапні терміни виконання роботи;
- допомагає визначити структуру (зміст) магістерської роботи;
- рекомендує здобувачеві вищої освіти основну та додаткову наукову літературу, джерела за темою дослідження;
- надає систематичні змістовні консультації з питань порядку та послідовності виконання магістерської роботи;
- контролює стан виконання та рівень науковості магістерської роботи;
- координує написання роботи, дає рекомендації щодо її покращення;
- перевіряє зміст роботи на предмет: відповідності змісту роботи її темі (назві підрозділів, розділів, роботи в цілому); науковості, глибини дослідження, рівня результатів виконаної роботи, самостійності виконання роботи (недопустимість використання запозиченого матеріалу без посилань на авторів (плагіату); коректності посилань на джерела, наявності власних висновків автора магістерської роботи і т.д.), завершеності роботи, відповідності вимогам щодо оформлення та ін.;
- перевіряє проміжні етапи виконання студентом окремих розділів і всієї роботи та надає допомогу в її науковому редагуванні;
- періодично доповідає на засіданні кафедри про стан виконання магістерського дослідження;
- контролює своєчасне подання роботи до захисту;
- надає допомогу у підготовці доповіді до захисту;
- пише відгук на кваліфікаційну роботу у вигляді розгорнутого аналізу результатів дослідження;
- допомагає визначитися з рецензентами;
- перевіряє відповідність електронної версії магістерської роботи рукопису (під час передачі її на кафедру);
- несе відповідальність за унікальність кваліфікаційної роботи;

- може бути присутнім і виступати на засіданні ДЕК із захисту кваліфікаційних робіт.

Якщо протягом певного строку студент не з'являється на індивідуальні консультації до наукового керівника, не спілкується з ним за допомогою доступних засобів зв'язку та не подає на розгляд наукового керівника підготовлені ним структурні частини магістерської роботи, науковий керівник зобов'язаний довести цю інформацію до відома завідувача кафедри та декана факультету.

3.2. Вибір теми дослідження

Теми магістерських наукових досліджень повинні відповідати напряму професійного спрямування згідно з спеціалізацією. Тематика формується з урахуванням актуальних проблем сучасного розвитку лінгвістики й літературознавства, методики, у межах предмета магістерської програми з урахуванням спеціалізації викладачів кафедри, які здійснюють наукове керівництво магістерськими роботами з відповідної тематики.

Темою магістерської роботи є конкретна наукова проблема, обґрунтованість вибору якої та її актуальність мають бути сформульовані в самій роботі. Тема повинна відповідати сучасному стану розвитку науки, мати теоретичне й прикладне значення.

Теми магістерських робіт розробляються професорсько-викладацьким складом кафедри. З метою уникнення плагіату теми робіт поновлюються щороку.

Орієнтовні теми магістерських робіт пропонують здобувачам вищої освіти наукові керівники. Студент протягом двох тижнів має можливість обрати тему, враховуючи свої уподобання, особисті інтереси, зацікавленість, обізнаність, теоретичну підготовку тощо. Студент може сам запропонувати тему кваліфікаційної роботи, яка не передбачена в переліку тем, визначених кафедрою, погодивши її з науковим керівником, при цьому обґрунтувавши свій вибір і актуальність запропонованої теми.

Теми магістерських робіт мають бути пов'язані, як правило, з напрямами основних науково-дослідних робіт кафедри або продовжувати (узагальнювати) результати дослідницької роботи їх авторів, проведених у період навчання в університеті (участь у науковому гуртку чи проблемній групі, виконання курсових і дипломних робіт тощо).

Тему магістерської роботи обговорюють на засіданні кафедри та затверджують / відхиляють її на засіданні вченої ради факультету разом із призначенням наукового керівника. Персональний розподіл тем магістерських робіт з одночасним призначенням наукових керівників затверджується наказом ректора університету за поданням ради факультету.

Назва магістерської роботи має бути лаконічною, вказувати на мету дослідження і його завершеність (**див. додаток А**).

Наприклад:

- «Концепт зради в літературній творчості Олександра Довженка»;

- «Жанрово-стильові особливості творчості О. Довженка та специфіка їх вивчення на уроках української літератури»;
- «Ідейно-тематичні домінанти щоденникових записів в українській літературі ХХ століття»;
- Екзистенціальний дискурс та особливості вивчення прози В. Підмогильного на уроках української літератури в старшій школі.

У виняткових випадках, за службовою запискою завідувача кафедри, узгодженою з деканом, у магістранта може бути замінено наукового керівника або скоригована тема магістерського дослідження. Ці питання вирішуються на засіданні кафедри не пізніше ніж за 2 місяці до терміну подання магістерської роботи до захисту.

3.3. Підбір і опрацювання джерел

Після того, як здобувач вищої освіти визначився з темою магістерської роботи, потрібно розпочати пошук літератури, перегляд бібліотечних каталогів. Робота з наявною літературою та іншими джерелами інформації є первинним науковим пошуком. Тому, починаючи наукову розробку, студент зобов'язаний ознайомитися зі станом інформації з даного питання, врахувати і максимально використати матеріали досліджень, проведених раніше.

Варто ознайомитися з фаховими лінгвістичними і літературознавчими часописами («Слово і Час», «Філологічні трактати», «Вісник Черкаського університету. Серія: філологічні науки», «Волинь філологічна: текст і контекст», «Лінгвістика ХХІ століття: нові дослідження і перспективи», «Лінгвістичні студії», «Літератури світу: поетика, ментальність і духовність», «Літературний процес: методологія, імена, тенденції», «Літературознавчі студії», «Філологічний дискурс», «Філологічні студії: Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету» та ін.), науково-методичними періодичними виданнями («Дивослово», «Все для вчителя», «Рідна школа», «Українська література в загальноосвітній школі», «Українська мова і література в школах України» та ін.), у яких можуть бути опубліковані необхідні матеріали.

Загальний порядок опрацювання літературних джерел можна визначити такий:

- вивчення фондів бібліотеки університету та інших бібліотек за обраною темою;
- вивчення літератури, яка зібрана у фондах фахових, наукових лабораторій і кафедр університету;
- ознайомлення з науковими публікаціями провідних науковців університету;
- робота з періодичними виданнями фондів читальної зали наукової бібліотеки університету;
- користування послугами бібліотек у мережі Інтернет;
- дослідження архівних даних;
- опрацювання інших джерел за порадою наукового керівника.

Під час джерелознавчих пошуків необхідно з'ясувати стан вивченості обраної теми сучасною наукою, щоб конкретніше і точніше визначити напрями та основні розділи свого дослідження. Насамперед роботу з літературними джерелами необхідно розпочати з вивчення та конспектування державних документів, законів, наказів та інших нормативно-правових актів, підручників, навчальних посібників, довідників, а також монографій. Потім вивчаються статті у журналах.

Разом із вказаними літературними джерелами можуть бути використані збірники наукових праць і матеріали наукових конференцій. Конспектуючи матеріал, необхідно постійно пам'ятати тему роботи, щоб виписувати тільки те, що має відношення до наукового дослідження. Чим ширше і різноманітніше буде коло джерел, якими здобувач користувався, тим вищою є теоретична та практична цінність його дослідження.

Алгоритм роботи з літературою:

1. Створити на комп'ютері декілька папок-файлів, назвавши їх відповідно до назв розділів і підрозділів роботи.

2. Копії відібраних наукових праць зберігати у ці папки, фіксуючи точні вихідні дані праці.

3. На паперових копіях праць необхідно теж записувати повні вихідні дані джерела.

4. Цитати варто виписувати, обов'язково зазначаючи посилання на джерело з точним позначенням сторінок, на яких опубліковано цей матеріал.

Список використаних джерел укладається з урахуванням правил оформлення бібліографії та вміщує: наукову літературу, матеріали періодичних видань, методичні матеріали тощо.

3.4. Складання плану (змісту) магістерської роботи

План (зміст) магістерської роботи визначається її темою та структурою, розробляється здобувачем вищої освіти за допомогою наукового керівника. Після того, як зібрано й систематизовано потрібний матеріал, складається детальний план (зміст) кваліфікаційної роботи. Здобувач вищої освіти має запропонувати власне бачення структури дослідження, визначити кількість розділів, підрозділів та їх назви. Науковий керівник, за необхідності, вносить правки у зміст.

Структура магістерської роботи має бути складною та обов'язково включати: вступ, три розділи (кожен із яких включає кілька підрозділів), висновки, список використаних джерел. До магістерської роботи можуть додаватися додатки.

Приклад змісту магістерської роботи «Епітетика українських народних казок» (авторка – І. М. Біла, науковий керівник – канд. пед. наук, доцент С. В. Цінько, 2015 р.):

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ЛІНГВІСТИЧНІ ЗАСАДИ МАГІСТЕРСЬКОГО ДОСЛІДЖЕННЯ.....	10
1.1. Класифікації епітетів.....	10
1.2. Тропи як предмет вивчення лексичної стилістики.....	20
1.3. Тропеїчна сутність епітета як засобу словесно-художнього зображення.....	30
Висновки до розділу 1.....	42
РОЗДІЛ 2 ЕПІТЕТИ В УКРАЇНСЬКИХ НАРОДНИХ КАЗКАХ.....	43
2.1. Характеристика епітетів за будовою і морфологічним складом.....	43
2.2. Лексико-семантичні групи епітетів в українських народних казках.....	52
Висновки до розділу 2.....	65
РОЗДІЛ 3 МЕТОДИЧНИЙ АСПЕКТ ЗБАГАЧЕННЯ ОБРАЗНОГО МОВЛЕННЯ УЧНІВ ЕПІТЕТАМИ.....	66
3.1. Стан досліджуваної проблеми вивчення епітетів у школі.....	73
3.2. Етапи роботи над збагаченням мовлення учнів епітетами засобами українських народних казок.....	76
3.3. Система вправ для роботи з епітетами.....	80
3.4. Методичні рекомендації щодо роботи з епітетами на уроках української мови.....	82
Висновки до розділу 3.....	85
ВИСНОВКИ.....	86
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	90
ДОДАТКИ.....	95

Структура магістерської роботи має відображати суть проблеми, логічність і послідовність її дослідження, змістовний зв'язок її елементів між собою. Назви розділів і підрозділів мають бути лаконічними і зрозумілими, грамотно та теоретично правильно сформульованими, відображати зміст теми, але не повторювати її назву, відповідати предмету дослідження та змісту роботи.

Зміст магістерської роботи повинен відповідати таким вимогам:

- висвітлювати класичні та сучасні досягнення в лінгвістиці, літературознавстві та методиці викладання;

- відбивати сучасний стан та перспективи розвитку науки, законодавства України щодо конкретного предмета дослідження;
- містити аналіз нормативно-правової бази, наукових концепцій, теорій, узагальнення та аналіз тощо;
- містити дані, здобуті студентом у процесі наукового дослідження із застосуванням різних методів наукового пізнання, а також узагальнення та обґрунтування висновків.

Зміст (план) магістерської роботи формується в розгорнутому вигляді: в ньому вказуються назви всіх частин роботи із зазначенням початкової сторінки кожного – усіх розділів і підрозділів, вступу, висновків, списку використаних джерел, додатків. Зміст магістерської роботи розміщується безпосередньо за титульним аркушем і не має перевищувати за обсягом 1–2 сторінки. Назви структурних частин (розділів і підрозділів) у змісті роботи мають бути тотожними до тих, що наведені в тексті роботи.

На підставі завдання на виконання магістерської роботи план (зміст) магістерської роботи складається виконавцем самостійно, узгоджується з науковим керівником, затверджується на засіданні кафедри.

Зразки оформлення змісту магістерської роботи подані в додатку В.

РОЗДІЛ 4. СТРУКТУРА ТА ЗМІСТ МАГІСТЕРСЬКОЇ РОБОТИ

4.1. Вступний розділ та його структурні компоненти

Вступ – дуже важлива частина роботи, оскільки розкриває суть і стан дослідженості наукової проблеми, до якої звертається здобувач освіти, її значущість, підстави та вихідні дані для розробки теми. У ньому обґрунтовуються актуальність обраної теми, її наукова новизна і практичне значення, ступінь висвітлення проблеми у вітчизняній і зарубіжній літературі, мета і завдання дослідження, його об'єкт і предмет; зазначаються обрані методи дослідження; аналізується джерельна база; виокремлюються різні погляди; характеризуються тенденції в розробленні проблеми, її теоретико-методологічні аспекти; описується логіка експерименту (за необхідності); обґрунтовується необхідність подальших розвідок, теоретична цінність, інформація про апробацію результатів роботи і публікації.

Обсяг вступу кваліфікаційної (магістерської) роботи – 5–6 сторінок. Вступ повинен мати таку структуру:

- обґрунтування актуальності теми;
- визначення об'єкта та предмета дослідження;
- характеристика ступеня вивченості теми в спеціальній науковій літературі;
- визначення мети та завдань дослідження;
- обґрунтування гіпотези дослідження (за необхідності);
- огляд джерельної бази дослідження;
- характеристика методології дослідження;
- наукова новизна отриманих результатів;

• обґрунтування практичного значення отриманих результатів, дані про їх апробацію, публікації тощо (див. додаток Г).

У вступі подають загальну характеристику магістерської роботи у такій послідовності:

1. *Актуальність теми.* На основі критичного аналізу відомих шляхів вирішення проблеми чітко й аргументовано обґрунтовують актуальність і доцільність роботи для розвитку відповідної галузі науки тощо. Стисло, без зайвої веломовності з'ясовують ситуацію наукового розуміння та інтерпретації окресленого в магістерській роботі явища, переконливо обґрунтовують доцільність його вивчення в межах даного профілю та в контексті основних аналогічних вітчизняних і зарубіжних фахових розвідок.

2. *Мета і завдання дослідження.* Формулюють мету роботи і завдання, котрі необхідно вирішити для її досягнення. Не варто формулювати мету як «Дослідження..», «Вивчення..», «Аналіз..», тому що ці слова вказують на засіб досягнення, а не на неї саму. Мета роботи, як правило, тісно переплітається з назвою магістерської роботи і повинна чітко вказувати, що саме вирішується в дослідженні. Мета має бути чітко сформульована, фіксувати в собі істотні ознаки проекту, який потрібно якнайповніше реалізувати.

3. *Об'єкт* наводиться у загальних рисах, окреслюючи процес або явище, які зумовлюють проблемну ситуацію і тому обрані для вивчення. *Предмет дослідження* певним чином мусить переґукуватися з назвою магістерської роботи, постає узагальненням об'єкта. Об'єкт і предмет дослідження співвіднесені між собою як загальне і часткове, тобто в об'єкті визначають предмет, на підставі якого увиразнюється тема магістерської роботи.

4. *Методи дослідження.* Подають перелік використаних методів дослідження. Вони сприяють досягненню мети, поставленої в роботі. Перераховувати їх треба відповідно до змісту роботи, коротко відзначаючи, що саме досліджувалось тим чи іншим методом.

5. *Наукова новизна* отриманих результатів. Подається не лише стисла анотація наукових положень, обстоюваних автором, відкриттів, удосконалень, уперше зроблених здобувачем. Коротко викладають нові наукові положення (рішення), запропоновані автором особисто. Показують відмінність отриманих результатів від відомих раніше, описують ступінь новизни (вперше отримано, вдосконалено, подальше розвинуто). Кожне положення варто констатувати чітко, лаконічно, уникати небажаних двозначностей, деталей та уточнень. Показують, яке значення мають наукові положення, запропоновані в магістерській роботі, з точки зору розвитку (доповнення) наукових знань для вирішення тієї чи іншої наукової проблеми.

7. *Практичне значення* отриманих результатів. Висвітлюють результати практичного застосування отриманих результатів або рекомендацій щодо їх використання. Необхідно коротко повідомити про впровадження результатів досліджень, назвавши організації, в яких здійснена реалізація, форми реалізації. Впровадження, як правило, оформлюється актом або довідкою.

8. *Структура магістерської роботи.* Наводиться перелік розділів та їхній короткий зміст.

Обґрунтування актуальності. Обґрунтування актуальності теми – обов'язкова вимога до будь-якої кваліфікаційної роботи. Висвітлення актуальності теми повинно бути небагатослівним: достатньо в межах однієї сторінки викласти теоретичне і практичне значення розробки теми дослідження. Для обґрунтування актуальності обраної теми потрібно сформулювати мету дослідження та виділити ті завдання, які потрібно вирішити для досягнення поставленої мети.

Наприклад, у магістерській роботі «Стильові особливості моделювання жіночого характеру в модерністській прозі О. Кобилянської і М. Коцюбинського» (авторка – Д. В. Немченко, науковий керівник – Т. В. Клейменова, 2016 р.) зазначено:

За останні десятиліття з'явилися праці, присвячені жіночим образам у творчості О. Кобилянської і М. Коцюбинського. Зокрема, це навчальний посібник Л. Починок «Ольга Кобилянська: Знайома постать у новому ракурсі» (2005), у якому приділено належну увагу етичному ідеалу письменниці в інтелектуальній прозі, розкриттю характерів героїнь-інтелігенток в її малій і повістевій прозі; кандидатська дисертація Н. Білоус «Стильові особливості моделювання жіночих характерів в українській літературі другої половини ХІХ – початку ХХ ст.» (2005), де комплексно досліджено жіночий характер у різних типах художнього дискурсу (від романтичного до модерного), здійснено аналіз жіночих образів у творчості О. Кобилянської та М. Коцюбинського із вказівкою на їх стильові домінанти; другий том десятитомного видання «Історія української літератури. Кінець ХІХ – поч. ХХІ ст.» Ю. Коваліва (2013), у якому з погляду сучасних літературознавчих досліджень проаналізовано творчість багатьох митців межі ХІХ – ХХ ст., серед них – М. Коцюбинського та О. Кобилянської, подано вказівки на нове розуміння їх творів, виведених у них характерів, у тому числі й жіночих.

Питання специфіки жіночих образів у творах митців частково висвітлено й у періодиці: Н. Білоус «Феміністична проблематика прози О. Кобилянської», А. Градовський «Свобідний чоловік з розумом – се мій ідеал», Л. Лебедівна «Одвічний пошук гармонії (три іпостасі О. Кобилянської в оповіданні «Valsemelancolique»)», А. Меншій «Образ "нових" жінок у новелістиці М. Коцюбинського та М. Могілянського», «Вічні сторінки трагічних історій про кохання: Компаративний аналіз драми В. Шекспіра "Ромео і Джульєтта" та повісті М. Коцюбинського "Тіні забутих предків"», Н. Іванова «Кохання – це життя чи смерть? (жіночі долі у творах М. Коцюбинського "Дорогою ціною" та В. Шекспіра "Ромео і Джульєтта")», Л. Таран «Жіноча роль: (Жіноча тілесність у вибраній малій українській прозі кінця ХІХ –початку ХХ століття)» та ін.

Однак, незважаючи на розкриття в зазначених працях важливості жіночих персонажів у сюжетно-композиційному, ідейному плані творів О. Кобилянської і М. Коцюбинського, майстерності письменників у змалюванні жінок,

недостатньо уваги приділено художнім засобам творення жіночих характерів, їх специфіці відповідно до стилю твору.

Усе вище зазначене дає підстави стверджувати, що стильові особливості жіночих характерів О. Кобилянської і М. Коцюбинського не вивчені з необхідною глибиною та об'єктивністю, яка повинна ґрунтуватися на ретельному аналізі текстів творів, їх стильових домінант, врахуванні авторської позиції. Відсутнє у сучасному літературознавстві і порівняння моделей творення жіночого характеру в межах жіночого (О. Кобилянська) та чоловічого (М. Коцюбинський) текстів. Це і визначило актуальність теми дослідження.

Об'єкт дослідження – це явище, подія, процес, певні суспільні відносини тощо, які зумовлюють проблему й обрані автором для вивчення.

Приклад визначення об'єкта у магістерській роботі «Стильові особливості моделювання жіночого характеру в модерністській прозі О. Кобилянської і М. Коцюбинського» (авторка – Д. В. Немченко, науковий керівник – Т. В. Клейменова, 2016 р.):

Об'єкт дослідження – проза українських модерністів О. Кобилянської (повісті «Людина», «Царівна», «Земля», «У неділю рано зілля копала...»); новела «Valse melancolique») і М. Коцюбинського (повісті «Fata morgana», «Тіні забутих предків», «Дорогою ціною»), процес її вивчення в закладах загальної середньої освіти.

Предмет дослідження міститься у межах об'єкта. Він лише вказує на суттєві зв'язки та відношення, властивості, аспекти, функції, які є визначальними для певного дослідження. Предмет визначає тему дослідження, він також відображається у самій назві роботи. Предмет дослідження – це частина об'єкта та сфера його діяльності, на яку спрямовано основну увагу дослідника.

Приклад визначення предмета у магістерській роботі «Стильові особливості моделювання жіночого характеру в модерністській прозі О. Кобилянської і М. Коцюбинського» (авторка – Д. В. Немченко, науковий керівник – Т. В. Клейменова, 2016 р.):

Предмет магістерської роботи – стильові особливості жіночих характерів у прозових творах О. Кобилянської і М. Коцюбинського, специфіка їх вивчення учнями старшої школи.

Для того, щоб проаналізувати *стан дослідження* з обраної теми, автором роботи складається короткий огляд джерельної бази дослідження, завдяки якому робиться висновок, що обрана тема потребує подальшого розроблення.

Приклад визначення стану дослідження у магістерській роботі «Стильові особливості моделювання жіночого характеру в модерністській прозі О. Кобилянської і М. Коцюбинського» (авторка – Д. В. Немченко, науковий керівник – Т. В. Клейменова, 2016 р.):

Художній набуток О. Кобилянської і М. Коцюбинського був об'єктом дослідження багатьох літературознавців, завдяки яким створено цілісну картину аналізу творчості цих письменників. Літературні критики старшого покоління в основному зосереджували свою увагу на соціальному аспекті та

жанрово-стильових особливостях прози О. Кобилянської (О. Бабишкін, М. Вознюк, І. Денисюк, Н. Томашук та ін.) та М. Коцюбинського (М. Грушевський, Ю. Кузнєцов, І. Денисюк, Н. Калениченко, О. Черненко та ін.).

У ХХІ ст. багато дослідників зацікавлені постаттю О. Кобилянської, вивчають, перш за все, раніше недосліджені аспекти. Наголошується та визначна роль, яку письменниця відіграла в історії українського літературного модернізму (С. Павличко, Т. Гундорова), феміністичний дискурс її творчості (В. Агеєва «Жіночий простір: Феміністичний дискурс українського модернізму», С. Павличко «Дискурс модернізму в українській літературі», Т. Гундорова «Проявлення слова: Дискурсія раннього українського модернізму. Постмодерна інтерпретація»), особливості поетики (І. Демченко «Поетика Ольги Кобилянської», С. Пригодій «Літературний імпресіонізм в Україні та США (Типологія та національні особливості)», О. Рисак «Проблеми синтезу мистецтв в українській літературі кінця ХІХ – початку ХХ ст.» та ін.).

Мета дослідження повинна відображати його кінцеві прогнозовані результати. Мета пов'язана з об'єктом і предметом дослідження, а також його кінцевим результатом і шляхами його досягнення. Для досягнення поставленої мети дослідження здобувач освіти визначає послідовне виконання відповідних завдань: «проаналізувати», «узагальнити», «описати», «встановити», «удосконалити», «розвинути», «обґрунтувати», «розробити» тощо.

Наприклад, у магістерській роботі «Стильові особливості моделювання жіночого характеру в модерністській прозі О. Кобилянської і М. Коцюбинського» (авторка – Д. В. Немченко, науковий керівник – Т. В. Клейменова, 2016 р.) зазначено:

Мета роботи – дослідити особливості моделювання жіночого характеру в модерністській прозі О. Кобилянської і М. Коцюбинського з урахуванням авторської позиції, гендерного підходу, стильових домінант творів; теоретично обґрунтувати систему роботи з вивчення жіночих персонажів цих митців у закладах загальної середньої освіти.

Об'єкт, предмет і мета дослідження повинні бути логічно взаємоузгодженими й пов'язаними між собою та темою кваліфікаційної (магістерської) роботи.

Завдання повинні формулюватися точно й конкретно, оскільки їх вирішення повинно визначати зміст розділів магістерської роботи.

Завдання, що будуть вирішуватися відповідно до визначеної мети, зазначаються у формі перерахунку (вивчити..., описати..., встановити..., виявити... тощо).

Наприклад, у магістерській роботі «Стильові особливості моделювання жіночого характеру в модерністській прозі О. Кобилянської і М. Коцюбинського» (авторка – Д. В. Немченко, науковий керівник – Т. В. Клейменова, 2016 р.) зазначено:

Реалізація визначеної мети передбачає розв'язання наступних **завдань**:

- окреслити термінологічну парадигму понять «персонаж», «образ», «характер» і «стиль» та охарактеризувати стильові напрями українського модернізму;
- простежити генезу жіночого образу в українському письменстві від давньої літератури до доби модернізму;
- виявити специфіку неоромантичного та імпресіоністичного жіночих характерів у прозі О. Кобилянської та вплив на їх моделювання символізму;
- визначити стильові особливості моделювання жіночого характеру у повістях М. Коцюбинського;
- дослідити відмінності творення жіночого характеру в межах жіночого та чоловічого текстів;
- проаналізувати шкільні програми, підручники з української літератури, навчально-методичні посібники для вчителів і визначити стан вивчення жіночих образів художніх творів митців у шкільній практиці;
- розробити методичні рекомендації для вчителів-словесників щодо вивчення стильових особливостей моделювання характеру жінки у творах О. Кобилянської і М. Коцюбинського.

Важливим етапом магістерського дослідження є вибір *методів дослідження*. Вони використовуються як інструмент, завдяки якому досягається визначена мета роботи. Під час написання магістерської роботи студент повинен обирати та використовувати ті методи, за допомогою яких можлива реалізація поставлених у дослідженні завдань.

Наприклад, у магістерській роботі «Стильові особливості моделювання жіночого характеру в модерністській прозі О. Кобилянської і М. Коцюбинського» (авторка – Д. В. Немченко, науковий керівник – Т. В. Клейменова, 2016 р.) застосовано такі основні **методи дослідження**: *описовий* (з метою здійснення рецепції науково-критичної літератури з теми дослідження), *порівняльно-історичний*, який дав змогу простежити розвиток жіночого характеру в українській літературі; *культурно-історичний* (для виявлення умов, у яких формувались авторські концепції жіночих характерів); *біографічний* (уможливив з'ясування джерел образів у творах митців); *компаративний* (забезпечив визначення спільного і відмінного в моделюванні жіночих характерів у творчості двох літераторів); а також використано *проблемно-тематичний і текстуальний аналізи*, залучено *елементи феміністичної, психоаналітичної критики*. Саме такий комплексний підхід уможливорює всебічний аналіз стильових особливостей моделювання жіночого характеру у творчості О. Кобилянської і М. Коцюбинського. З метою розробки методичної моделі з вивчення жіночих характерів у старшій школі було використано також такі *теоретичні методи*, як аналіз, синтез, систематизація педагогічної, навчально-методичної літератури, нормативних документів щодо закладів загальної середньої освіти; *емпіричні методи*: анкетування, узагальнення педагогічного досвіду тощо.

Наукова новизна отриманих результатів. У вступі подається коротка анотація нових наукових положень чи рішень, запропонованих студентом

особисто. Необхідно показати відмінність отриманих результатів від відомих раніше, описати ступінь новизни (уперше розроблений, запропонований, синтезований, удосконалений (модифікований), одержав подальший розвиток тощо).

Приклад новизни, сформульованої у магістерській роботі «Стильові особливості моделювання жіночого характеру в модерністській прозі О. Кобилянської і М. Коцюбинського» (авторка – Д. В. Немченко, науковий керівник – Т. В. Клейменова, 2016 р.):

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що в магістерській роботі у світлі сучасних літературознавчих теорій системно осмислено і детально проаналізовано стильові особливості жіночих образів у творчості О. Кобилянської і М. Коцюбинського, визначено специфіку моделювання жіночого характеру в межах жіночого та чоловічого текстів, теоретично обґрунтовано систему роботи з характеристики жіночих персонажів творів О. Кобилянської і М. Коцюбинського у закладах загальної середньої освіти.

Теоретичне та практичне значення отриманих результатів. Подаються відомості про практичне застосування одержаних результатів дослідження або рекомендації щодо їх використання.

У магістерській роботі «Стильові особливості моделювання жіночого характеру в модерністській прозі О. Кобилянської і М. Коцюбинського» (авторка – Д. В. Немченко, науковий керівник – Т. В. Клейменова, 2016 р.) теоретичне та практичне значення роботи визначено так:

Наукові результати дослідження важливі для комплексного вивчення стильових особливостей жіночого характеру в українському модернізмі. Матеріали магістерської роботи можуть використовуватися під час читання нормативних історико-літературних курсів і спецкурсів з історії української літератури для студентів філологічних спеціальностей вищих навчальних закладів, у процесі написання курсових і дипломних робіт. Сформульовані положення, висновки дослідження та розроблені в ньому методичні рекомендації можуть бути використані вчителями-практиками закладів загальної середньої освіти.

Особистий внесок автора. У разі використання в магістерській роботі ідей чи розробок, що належать співавторам, разом із якими були написані наукові праці, підготовлені доповіді й виконані спільні дослідження, здобувач освіти повинен відзначити цей факт у кваліфікаційній роботі з обов'язковою вказівкою конкретного особистого внеску.

Апробація результатів роботи. Зазначається, під час яких конференцій, семінарів було оприлюднено результати дослідження у вигляді виступів, статей, тез доповідей.

Приклад апробації, зазначеної у магістерській роботі «Стильові особливості моделювання жіночого характеру в модерністській прозі О. Кобилянської і М. Коцюбинського» (авторка – Д. В. Немченко, науковий керівник – Т. В. Клейменова, 2016 р.):

Основні положення та результати дослідження обговорювалися на звітній науково-практичній конференції студентів, магістрантів Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка «Актуальні проблеми освіти і науки у світлі Євроінтеграції» (31 березня 2016 р.), Усеукраїнській науково-практичній конференції для студентів та молодих учених «Інноваційні технології в освіті та вихованні: історія і сучасність» (м. Глухів, 15–16 жовтня 2015 р.), на IV Усеукраїнських науково-педагогічних читаннях молодих учених, магістрантів, студентів іноземними мовами (м. Глухів, 14 квітня 2016 р.), V Міжнародній інтернет-конференції «Глухівські наукові читання – 2015» (м. Глухів, 25–27 листопада 2015 р.), Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні питання розвитку філологічних наук у XXI столітті» (м. Одеса, 25–26 березня 2016 р.).

Публікації. Наявність публікацій є підтвердженням апробації результатів наукового дослідження і обов'язковою умовою допуску до захисту магістерської роботи. Зазначається кількість та назви статей і тез доповідей, опублікованих у наукових журналах, збірниках наукових праць, у яких оприлюднені результати магістерської роботи.

Приклад оформлення публікації, зазначеної у магістерській роботі «Стильові особливості моделювання жіночого характеру в модерністській прозі О. Кобилянської і М. Коцюбинського» (авторка – Д. В. Немченко, науковий керівник – Т. В. Клейменова, 2016 р.):

Результати дослідження висвітлено у трьох публікаціях:

1. Немченко Д. В. Специфіка зображення жіночого характеру у творчості О. Кобилянської (на матеріалі повістей «Людина» і «Царівна») // Глухівські наукові читання – 2015. Актуальні питання суспільних та гуманітарних наук / Матеріали V Міжнародної інтернет-конференції молодих учених і студентів 25–27 листопада 2015 року. Глухів : РВВ Глухівського НПУ ім. О. Довженка. 2016. 294 с. С. 213–216.

На завершення вступу доцільно подати *структуру роботи*, тобто навести перелік її структурних елементів і обґрунтувати послідовність їх розміщення, зазначити, скільки сторінок займає основний текст магістерської роботи, додатки, вказати кількість таблиць, рисунків, використаних літературних джерел.

У магістерській роботі «Стильові особливості моделювання жіночого характеру в модерністській прозі О. Кобилянської і М. Коцюбинського» (авторка – Д. В. Немченко, науковий керівник – Т. В. Клейменова, 2016 р.) структуру роботи визначено так:

Магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, висновків та списку використаних джерел. У вступі обґрунтовано актуальність теми дослідження, визначено об'єкт, предмет, мету та завдання магістерської роботи, чітко окреслено методи дослідження, розкрито наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів роботи.

У першому розділі «Теоретичні засади дослідження жіночих характерів у художніх творах» розкрито поняття про стиль у літературознавстві та стильові

течії модернізму в українській літературі кінця ХІХ – початку ХХ ст., охарактеризовано такі терміни, як «образ», «персонаж», «характер», «жіночий характер» та визначено їх місце в структурі художнього твору та в літературознавчих дослідженнях, описано генезу творення жіночого характеру в українському письменстві: від давньої літератури до доби модернізму.

У другому розділі «Стильові особливості творення жіночих характерів у художньому набутку О. Кобилянської і М. Коцюбинського» досліджено специфіку зображення жіночого характеру у прозі О. Кобилянської, проаналізовано стильові особливості характеротворення образу жінки у повістях М. Коцюбинського, а також висвітлено гендерні особливості моделювання жіночих характерів у творчості цих митців.

У третьому розділі «Методичні рекомендації щодо аналізу жіночих образів у творчості митців-модерністів на уроках української літератури та в позакласній роботі у старшій школі» проаналізовано чинні програми та підручники з української літератури для старшої школи, охарактеризовано стан вивчення досліджуваної проблеми у методичній науці та шкільній практиці, розроблено методичні рекомендації вчителям-словесникам із вивчення жіночих образів у творчості О. Кобилянської і М. Коцюбинського.

Висновки репрезентують узагальнені результати дослідження.

У додатках подано анкети для вчителів і учнів з теми дослідження, схеми, розробки конспектів уроків та виховного заходу.

Загальний обсяг роботи становить 112 сторінок, із них основного тексту – 102 сторінки. Список використаних джерел налічує 115 позицій.

Вступ до магістерської роботи пишеться в останню чергу, після того, як підготовлено весь текст роботи.

Приклад вступу, сформульованого у магістерській роботі «Епітетика українських народних казок» (авторка – І. М. Біла, науковий керівник – канд. пед. наук, доцент С. В. Цінько, 2015 р.):

Актуальність теми дослідження. Українська народна казка – джерело народної мудрості, один із найпопулярніших жанрів усної словесності. Перебуваючи сьогодні головним чином у сфері дитячого фольклору, вона зберігає архаїчні елементи, водночас виховує ідеали краси, доброти, милосердя, засуджує жадібність, корисливість і нечесність. Це жанр, що органічно поєднує нашарування різних історичних епох (від витворів первісного сприйняття дійсності до символічного й філософського переосмислення), розробляє надзвичайно цікаві сюжети. Казкова проза віддзеркалює ступінь пізнання людиною світу і самої себе, що дозволяє говорити про специфіку національного самоусвідомлення етносу, динаміку розвитку мислення.

У світовій науці казковий текст неодноразово виступав об'єктом докладних студій структурного (А. Дандис, К. Леві-Стросс, В. Пропп), історико-генетичного (Є. Мелетинський, В. Пропп), лексичного (О. Масло), синтаксичного (В. Борковський, Т. Вавринюк), стилістичного (І. Разумова) та культурологічного (Н. Годзь, І. Соборная) характеру.

В українській фольклористиці казка стала об'єктом поодиноких студій у руслі міфологічної і компаративістичної теорій уже в другій половині XIX ст. Указаної проблематики частково торкалися П. Куліш, М. Драгоманов, І. Франко, В. Гнатюк, М. Грушевський, І. Хланта, І. Березовський, В. Шабліовський та ін. Останніми десятиліттями питання набуває дедалі більшої актуальності у контексті дослідження.

Історія художньої мови – одна з найважливіших проблем сучасної мовознавчої науки. Ще в минулому столітті мовознавство поставило на порядок дня проблеми слова, його смислового наповнення в художньому тексті. О. Потебня підкреслював, що естетико-стилістичний аналіз словесно-художніх творів є першим щаблем загального вивчення літературної мови.

Вивчення тропіки певного автора або окремого твору тісно пов'язане із завданням вивчення мови художнього твору. У процесі втілення ідейно-творчого замислу письменник користується різноманітними словесно-виразовими ресурсами мови, серед яких тропи відіграють першорядну роль.

Епітет як один із вагомих засобів естетизації мови перебуває в колі наукових інтересів сучасної філології, оскільки в системі епітета відбивається стиль письменника, епохи, літературного напрямку, а тому без вивчення цієї системи неможливо розкрити цілісну картину еволюції художнього стилю взагалі й віршової мови зокрема. Ці «прикрашальні слова», за Аристотелем, допомагають виокремити певне явище з-поміж інших, точніше передати думку, красномовно змалювати життєву картину, надають мові образності, емоційності, виразності. Власне тому вивчення епітета має певні традиції в лексикології, лінгвостилістиці, теорії літератури. Роздуми про роль, призначення епітетів, їхні джерела і причини виникнення з'являються ще в творах античних мислителів (Аристотеля, Деметрія та ін.). З'ясування природи епітетів цікавило видатних філологів XIX–XX ст., зокрема О. Веселовського, В. Ващенко, В. Виноградова, В. Жирмунського, О. Потебню. Проблему епітетів принагідно досліджували Л. Булаховський, І. Грицютенко, Л. Тимофєєв та інші вчені.

Епітет як засіб вираження індивідуально-авторського стилю певного письменника активно вивчають у сучасному мовознавстві, зокрема, в українському. Це дослідження С. Єрмоленко, О. Волковинського, А. Мойсієнка, Н. Сологуб, Н. Сидяченко, С. Бибик, Л. Ставицької, В. Красавіної, М. Братусь, О. Сидоренко, Л. Шутової та ін.

Семантика і стилістичні функції епітетів у поетичній мові привернули увагу таких дослідників: В. Калашник, Л. Мацько, А. Мойсієнко, Л. Пустовіт, Л. Рожило, Н. Сологуб, Л. Ставицької, Л. Савченко, О. Сидоренко та ін.

Як опорний конструктивний елемент художнього тексту, епітети можуть створювати чи увиразнювати загальне тло поетичного вислову, конкретизувати авторське бачення просторових реалій, виступати разом з іншими зображальними засобами важливим засобом суб'єктивізації ліричної оповіді.

Однак об'єктом дослідження епітетики українська народна казка так і не стала, зумовивши *актуальність* пропонованої магістерської роботи.

Окрім того, одним із важливих завдань, що стоять перед школою, є необхідність сформувати в учнів навички зв'язного, логічного, послідовного викладу власних думок. Концепцію базових мовних компетенцій віднаходимо у «Загальноєвропейських рекомендаціях з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання», що підводять підсумок багаторічним дослідженням інноваційних практик мовної освіти і визначають шляхи вирішення завдань уроків словесності, щоб зробити учнів компетентними і досвідченими у застосуванні мови як в усному варіанті, так і в письмовій формі, донести до них красу і силу слова. Сприятимуть цьому відсутність штампів у педагогічній технології.

Важливе значення на уроках української мови має ознайомлення учнів із художніми засобами – епітетами, метафорами, порівняннями тощо, і як результат формується образне мислення, посилюється його виразність і емоційність.

Органічна схильність мови до створення тропів, про що яскраво свідчать і тексти підручників для школярів, потребує не тільки глибокого розуміння суті самого явища тропів, а й методичного забезпечення освітнього процесу. Про значний інтерес до тропів і мовознавців, і літераторів свідчить кількість праць різного характеру. Проте питання роботи з ними ще не було об'єктом серйозного дослідження, тому обрана тема магістерського дослідження є **актуальною**.

Об'єктом дослідження є лексична система української мови (зокрема епітети), лексична стилістика та процес навчання лексикології й стилістики в закладах загальної середньої освіти.

Предмет дослідження – епітети, що функціонують в українських народних казках; мета, зміст, принципи і методи, методичні закономірності й умови ефективного навчання лексикології й стилістики в школі.

Мета дослідження полягає у здійсненні комплексного аналізу епітетів в українських народних казках; з'ясуванні стану досліджуваної проблеми в освітньому процесі сучасних шкіл і розробці експериментальної методики збагачення словникового запасу учнів епітетами.

Досягнення поставленої мети стає можливим за умови виконання таких **завдань**:

- з'ясувати теоретичні засади вивчення епітета в українській лінгвістиці, його тропеїчну суть;
- проаналізувати наукові погляди на епітет як стилістичну одиницю;
- здійснити комплексне дослідження уживання епітетів в українських народних казках;
- запропонувати комплекс вправ і завдань для роботи над збагаченням активного словника учнів епітетами.

Мета й завдання роботи зумовили використання відповідних **методів дослідження**:

– *теоретичні*: функціональний та контекстуально-семантичний аналіз, синтез, зіставлення, узагальнення і систематизація лінгвістичної, психолого-педагогічної, методичної літератури з теми дослідження; аналіз програмно-

методичного забезпечення курсів лексикології й стилістики для учнів основної і старшої школи, розробка змісту і методики збагачення активного словникового запасу учнів епітетами;

– *емпіричні*: спостереження за освітнім процесом, анкетування, тестування, бесіди з учителями та учнями тощо.

Теоретико-методологічною основою дослідження стали праці відомих мовознавців з питань лексикології і стилістики (І. Білодіда, Л. Булаховського, В. Ващенко, О. Пешковського, С. Дорошенка, Л. Мацько, І. Чередниченка, В. Виноградова, Л. Щерби та ін.), методистів (О. Біляєва, Л. Скуратівського, В. Мельничайка, К. Плиско, М. Пентилюк, Л. Рожило та ін.).

Наукова новизна полягає у тому, що в роботі вперше досліджено та систематизовано епітети в українських народних казках та запропоновано методику збагачення мовлення учнів епітетами.

Теоретичне значення роботи полягає у спробі дослідити епітетику українських народних казок, експериментальній розробці та практичному впровадженню дослідної методики.

Практичне значення дослідження. Матеріали магістерської роботи можуть бути використані в навчальній практиці, викладанні мовознавчих та літературознавчих дисциплін, під час вивчення методики викладання української мови у закладах вищої освіти I–IV рівнів акредитації, у роботі шкільних методичних об'єднань та запроваджені в практику роботи школи, зокрема на уроках української мови з метою збагачення образного мовлення учнів епітетами.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та результати дослідження виголошені у формі доповідей на наукових конференціях різних рівнів: IV Міжнародній інтернет-конференції молодих учених і студентів «Глухівські наукові читання-2014. Актуальні питання суспільних та гуманітарних наук», проведеної 15–17 листопада 2014 року на базі Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка; Всеукраїнській науково-теоретичній конференції VII Довженківські читання «Олександр Довженко і українська культура: історія, традиції, сучасність», проведеної 23–24 жовтня 2014 року на базі Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка; Всеукраїнській науково-практичній конференції, присвяченій актуальним питанням викладання літератури та мови «Четверті Бугайківські читання», проведеної 2–3 жовтня 2014 року на базі Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя; регіональній науково-практичній студентській конференції «Наукові пошуки майбутніх фахівців початкової освіти в галузі педагогіки, психології і предметних методик», проведеної 15 жовтня 2014 року на базі факультету початкової освіти Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка; і в публікаціях: стаття «Робота над збагачення мовлення учнів епітетами» (2015 р.).

Структура магістерської роботи зумовлена логікою дослідження і складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

У вступі обґрунтовано актуальність дослідження, сформульовано об'єкт, предмет, а також визначено мету та завдання, виокремлено методологічну основу, етапи, методи дослідження, висвітлено практичне значення роботи.

У першому розділі «**Лінгвістичні засади магістерського дослідження**» розкрито поняття про тропи як предмет вивчення лексичної стилістики, з'ясовано трохеїчну суть епітета та розглянуто основні класифікації епітетів у сучасній мовознавчій науці.

У другому розділі «**Епітети в українських народних казках**» здійснено комплексний аналіз епітетів (частота вживання, види за будовою, семантикою, морфологічним складом та ін.), виокремлених із текстів українських народних казок.

У третьому розділі «**Методичний аспект збагачення образного мовлення учнів епітетами**» описано стан досліджуваної проблеми на сучасному етапі розвитку мовної освіти, обґрунтовано й експериментально впроваджено методику збагачення образного мовлення учнів епітетами.

У висновках узагальнено результати, які були отримані в ході дослідження.

У списку використаних джерел зазначено науково-теоретичну літературу та джерела, які склали базу дослідження.

У додатках систематизовано плани-конспекти уроків, картки з виписаними з українських народних казок епітетами.

4.2. Характеристика основного змісту роботи

Основна частина розкриває зміст дослідження. Вона складається з розділів, підрозділів (параграфів), пунктів, підпунктів. У розділах основної частини детально розглядаються методика і техніка дослідження, узагальнюються його результати. Усі несуттєві для вирішення наукового завдання матеріали виносяться в додатки. Зміст розділів має точно відповідати темі роботи і повністю її розкривати. Основна частина повинна складатися не менше як із трьох розділів. Кожний розділ, як правило, членується на кілька підрозділів. У розділах основної частини подають:

- огляд літератури за темою і вибір напрямків дослідження;
- виклад загальної методики й основних методів дослідження;
- опис експериментальної частини і методики дослідження;
- опис проведених теоретичних та експериментальних досліджень;
- аналіз та узагальнення результатів дослідження.

Основна частина повинна відповідати таким вимогам:

- в основній частині, поділеній на окремі розділи, розкривається зміст теми дослідження;

- у кожному розділі повинна бути завершеність змісту, головна ідея, а також тези, підтверджені покликаннями на джерела, твердження різних авторів тощо;
- положення й твердження автора мають бути пов'язані між собою логічно, увесь текст має бути підпорядкований одній головній ідеї;
- кожний розділ роботи необхідно завершувати висновками, а після завершення дослідження формулюються загальні висновки до всієї роботи в цілому;
- зміст розділів повинен відповідати темі магістерської роботи, її меті та завданням та повністю їх розкривати;
- назви розділів не повинні збігатися з назвою всієї роботи;
- матеріал у розділах повинен викладатися логічно, лаконічно, аргументовано та відповідати вимогам, які ставляться до кваліфікаційних робіт.

Обсяг основного тексту магістерської роботи залежить від теми, а також специфіки галузі знань, освітньої програми та характеру дослідження (теоретичне чи прикладне).

Обсяг основної частини магістерської кваліфікаційної роботи становить не менше **80 сторінок** друкованого тексту. До основного тексту не зараховуються сторінки зі списком використаних джерел, переліком умовних позначень і додатками, а також сторінки основного змісту без тексту, на яких розміщені лише таблиці, схеми, рисунки (ці сторінки входять до загального обсягу тексту роботи).

Загальний обсяг тексту кваліфікаційної (магістерської) роботи не регламентується. Сторінки всіх складників кваліфікаційної роботи підлягають наскрізній нумерації.

Рекомендується наступний зміст розділів магістерської роботи.

Розділ 1 має теоретичний характер. У ньому розкриваються основні теоретичні й методологічні положення, дискусійні та невирішені аспекти теми. Обов'язковим у цьому розділі є аналітичний огляд наукової літератури, що включає з'ясування сутності ключових понять дослідження, окреслення основних етапів розвитку наукової думки стосовно досліджуваної теми, найважливіших концептуальних ідей вітчизняних учених, а також зарубіжного досвіду розв'язання проблеми.

Наприклад, у розділі 1 «Теоретико-методологічні основи дослідження» магістерської роботи на тему «Концепт зради в літературній творчості Олександра Довженка» (авторка – А. О. Єременко, науковий керівник – доктор філол. наук, проф. А. О. Новиков, 2018 р.) окреслено сутність понять «концепт» і «концепт зради», з'ясовано актуальність вивчення творчого доробку О. Довженка, співвідносність тематики його творів із тенденціями сучасності.

У розділі 1 «Лексико-семантична група як загальнолінгвістична проблема» магістерської роботи на тему «Лексико-семантична група з архісемою "внутрішній стан людини" у романістиці Люко Дашвар» (авторка – А. О. Жаровська, науковий керівник – канд. пед. наук, доцент С. В. Цінько, 2016 р.) проаналізовано наукову літературу, що стосується висвітлення таких

лінгвістичних питань, як «Системна організація лексики сучасної української мови», «ЛСГ з архісемою “внутрішній стан людини”» та «Емоційно-оцінна лексика».

У розділі 1 «Лінгвістичні засади магістерського дослідження» магістерської роботи на тему «Епітетика українських народних казок» (авторка – І. М. Біла, науковий керівник – канд. пед. наук, доцент С. В. Цінько, 2015 р.) розкриваються поняття про тропи як предмет вивчення лексичної стилістики, з'ясовано трохеїчну суть епітета та розглянуто основні класифікації епітетів у сучасній мовознавчій науці.

У подальших розділах на основі теоретичних положень першого розділу має бути всебічно проаналізована досліджувана проблема і запропоновані шляхи її вирішення.

Розділ 2 – науково-практичний. У ньому розробляється загальна методика дослідження, наводяться методи вирішення завдань і їхні порівняльні оцінки, здійснюється аналіз мовних одиниць або особливостей поезики, стильових доміант художніх творів, пропонується класифікація опрацьованого мовного чи літературного матеріалу, доводяться теоретичні положення, розкриті в першому розділі, викладаються результати проведеного дослідження, власних спостережень. У цьому розділі можуть міститися таблиці, схеми, які повинні супроводжуватися тлумаченнями та висновками, що дають змогу визначити сутність досліджуваних явищ і процесів.

Наприклад, у розділі 2 «Художня репрезентація концепту «зрада» у творчій спадщині Олександра Довженка» магістерської роботи на тему «Концепт зради в літературній творчості Олександра Довженка» (авторка – А. О. Єременко, науковий керівник – доктор філол. наук, проф. А. О. Новиков, 2018 р.) досліджено мотиви зради в літературній творчості О. Довженка періоду Другої світової війни та його щоденнику, на основі аналізу кіноповісті «Україна в огні», показано глибоке розуміння митцем основних проблем, які в часи війни призвели до поділу українського народу на патріотів і зрадників, осмислено жіночий досвід на різних рівнях повсякденного життя в умовах Другої світової війни.

У розділі 2 «Лексико-семантична група з архісемою «внутрішній стан людини» у романістиці Люко Дашвар» магістерської роботи на тему «Лексико-семантична група з архісемою «внутрішній стан людини» у романістиці Люко Дашвар»» (авторка – А. О. Жаровська, науковий керівник – канд. пед. наук, доцент С. В. Цінько, 2016 р.) виокремлено, скласифіковано, кількісно та якісно під семантичним та структурним кутом зору проаналізовано мовні одиниці на позначення внутрішнього стану людини, а також графічно подано результати мовознавчої розвідки.

У розділі 2 «Епітети в українських народних казках» магістерської роботи «Епітетика українських народних казок» (авторка – І. М. Біла, науковий керівник – канд. пед. наук, доцент С. В. Цінько, 2015 р.) здійснено комплексний аналіз епітетів (частота вживання, види за будовою, семантикою,

морфологічним складом та ін.), виокремлених із текстів українських народних казок.

Розділ 3 має методичний характер. У ньому розглядаються можливості й особливості вивчення досліджуваної проблеми в 5–11 класах в закладах загальної середньої освіти, ліцеях, гімназіях, коледжах тощо. Подаються результати аналізу навчальних програм, підручників, навчально-методичних посібників щодо наявності матеріалів за темою магістерської роботи; характеристика стану досліджуваної проблеми в методиці навчання мови / літератури і практиці роботи закладів загальної середньої або альтернативних закладів освіти; власні розробки конкретних методичних рекомендацій із вивчення досліджуваної проблеми на уроках (заняттях) з української мови (літератури) або в позакласній (позааудиторній) роботі. Це матеріали, що містять вказівки, роз'яснення, виконання яких педагогом має сприяти найбільш ефективному засвоєнню певного розділу чи теми програми. У методичних рекомендаціях подається послідовність роботи з підготовки до уроків (факультативів, виховних заходів), описуються мета, завдання, методи і прийоми навчання, види і форми роботи, даються поради щодо організації освітнього процесу тощо.

Наприклад, у розділі 3 «Специфіка вивчення прози на тему еміграції на уроках української літератури та в позакласній роботі в загальноосвітній школі» магістерської роботи на тему «Особливості художньої інтерпретації теми еміграції у прозі українських письменників кінця XIX – початку XX ст.» (авторка – А. О. Пода, науковий керівник – к. філол. н., ст. викладач Т. В. Клейменова, 2018 р.) проаналізовано чинні шкільні програми, підручники та навчально-методичні посібники з української літератури, стан вивчення творів на тему еміграції в шкільній практиці. Також подано методичні рекомендації щодо вивчення цього пласту літератури в старшій школі, які передбачають використання таких методів, прийомів і видів роботи, як евристична бесіда, постановка та розв'язання проблемних питань, робота з узагальнювальними таблицями, написання твору на тему еміграції (за новелою «Камінний хрест» В. Стефаніка), застосування логічних, творчих завдань і запитань, підготовка учнями доповідей, повідомлень (у тому числі із залученням історичних відомостей про причини і наслідки еміграції кінця XIX – початку XX ст.), елементи компаративного аналізу творів на еміграційну тему, інтерактивна гра, уявний діалог (з героями або з автором твору), елементи дискусії та ін.

У магістерських роботах з української мови здобувач вищої освіти може запропонувати систему методичної роботи з вивчення конкретного мовного явища в шкільному курсі української мови, визначити методичні принципи, методи і прийоми його вивчення, подати систему вправ і завдань, спрямовану на формування мовних і мовленнєвих умінь школярів.

Наприклад, у розділі 3 «Система методичної роботи з реалізації соціокультурної змістової лінії під час вивчення лексикології й фразеології в старшій школі» магістерської роботи на тему «Лексико-семантична група з

архісемою "внутрішній стан людини" у романістиці Люко Дашвар») (авторка – А. О. Жаровська, науковий керівник – канд. пед. наук, доцент С. В. Цінько, 2016 р.) з'ясовано сучасний стан реалізації соціокультурної змістової лінії під час узагальнення та систематизації знань з лексикології та фразеології в старшій школі, подано методичну систему роботи з реалізації соціокультурної змістової лінії під час вивчення лексикології та фразеології в старшій школі.

У розділі 3 «Методичний аспект збагачення образного мовлення учнів епітетами» магістерської роботи на тему «Епітетика українських народних казок» (авторка – І. М. Біла, науковий керівник – канд. пед. наук, доцент С. В. Цінько, 2015 р.) описано стан досліджуваної проблеми на сучасному етапі розвитку мовної освіти, обґрунтовано й запропоновано методику збагачення образного мовлення учнів епітетами.

Якщо обрана для дослідження тема не передбачена для вивчення чинними програмами з української мови / літератури або на неї виділено недостатньо часу, варто запропонувати методичні рекомендації з її опанування в позакласній (позааудиторній) роботі, формами якої, наприклад, з української літератури можуть бути літературні, літературно-музичні вечори, вікторини, брейн-ринги, усні журнали, диспути, читацькі конференції, літературно-творчі гуртки тощо.

Наприклад, у розділі 3 «Методичні рекомендації щодо вивчення авторських концептів учнями загальноосвітніх шкіл» магістерської роботи на тему «Концепт зради в літературній творчості Олександра Довженка» (авторка – А. О. Єременко, науковий керівник – доктор філол. наук, проф. А. О. Новиков, 2018 р.) здійснено аналіз чинних програм та підручників щодо проблеми дослідження, розроблені методичні рекомендації щодо вивчення авторських концептів на прикладі творчості О. Довженка учнями закладів загальної середньої освіти.

Аналіз чинних програм з української літератури для учнів закладів загальної середньої освіти засвідчує, що на вивчення творчості митця світового масштабу О. Довженка відведено мало часу. Проте спадщина митця стала особливо актуальною на початку XXI століття у зв'язку з окупацією українських територій, війною на сході країни. Зрозуміло, що в межах годин, відведених на текстуальне вивчення, учитель не встигне розглянути світоглядні моделі й особливості художньої репрезентації авторських концептів. Тому доцільним буде розглянути ці та інші важливі питання довженкознавства на заняттях гуртка, позакласних заходах, зокрема, літературному вечорі на тему «Художня репрезентація концепту зради в творчості Олександра Довженка», на якому старшокласники отримують можливість у незвичайному ракурсі поглянути на особистість письменника, продемонструвати власне розуміння його творчості, авторських концептів тощо.

Поглиблене вивчення окремих тем, ознайомлення з матеріалом, який виходить за межі навчальної програми передбачають і факультативні курси. Можна розробити програму, календарно-тематичне планування факультативу або спецкурсу за темою дослідження, запропонувати конспекти занять тощо.

Прикладом може бути авторська робоча програма факультативного курсу «Етнокультурні концепти як стильові домінанти поетичної творчості Тараса Шевченка» для учнів 10–11 класів закладів загальної середньої освіти, уміщена у магістерській роботі «Етнокультурні концепти як стильові домінанти поетичної творчості Тараса Шевченка» (авторка – І. М. Нечваль, науковий керівник – к. філол. н., ст. викладач Н. В. Троша, 2017 р.).

Авторка визначає актуальність впровадження зазначеного факультативу в шкільну практику, його мету і завдання; подає зміст програмового матеріалу, вимоги до навчальних досягнень учнів, список рекомендованої літератури. Пропонує використовувати традиційні для школи методи ведення занять, а також практикувати проведення семінарських занять, практикумів, читацьких конференцій, засідань круглого столу, випуски збірників учнівських творів і досліджень, усні літературні журнали, мистецькі вітальні тощо.

Програма розрахована на 35 год. Навчальний курс може бути реалізований за 1 навчальний рік (у 10 чи 11 класі) із розрахунку 1 год. на тиждень, а може вивчатися 2 навчальні роки (10 та 11 клас) із розрахунку 2 год. на місяць. Запропонована кількість часу на вивчення розділу, теми є орієнтовною. Учитель може її змінювати (в загальних межах 35 год.).

Програма факультативу передбачає постійну творчу та пошукову діяльність під час роботи з матеріалом кожної теми, яка й буде показником результативності отриманих знань і умінь. А також – творчу співпрацю, діалог учителя й учня з художнім твором, дає широкий простір для самостійного сприйняття літератури як явища мистецтва.

Зауважимо, що відповідні плани-конспекти уроків, сценарії виховних заходів, плани роботи гуртків, програми спецкурсів і факультативів розробляються та подаються в додатках магістерської роботи, а особливості проведення заходів, занять, методи, прийоми, форми роботи відображаються у методичних рекомендаціях у розділі 3.

Таким чином, у методичному розділі викладено питання впровадження в педагогічну практику результатів дослідження з висвітленням власного бачення шляхів вирішення проблеми, ефективності дослідження.

Усі розділи повинні бути логічно пов'язані між собою. Викладений у роботі матеріал має бути аргументованим.

Кожний розділ основної частини завершується **висновками**, які містять стислий виклад наукового результату (1–1,5 стор.).

4.3. Формулювання висновків дослідження

Загальні висновки. Логічним завершенням кваліфікаційної (магістерської) роботи є формування загальних висновків. Головна їх мета – узагальнити підсумки проведеної роботи.

Висновки – надзвичайно важливий розділ роботи, у якому наводяться основні наукові результати, отримані автором особисто. У них коротко розглядають найважливіші наукові та практичні результати, формулюють суть розв'язаних наукових завдань та їхнє значення для науки і практики,

визначають позитивні та негативні сторони запропонованих рішень, порівнюють їх з відомими положеннями, дають рекомендації щодо наукового і практичного використання здобутих результатів.

Висновки подаються у вигляді окремих лаконічних положень, методичних рекомендацій. Дуже важливо, щоб вони максимально відповідали поставленим завданням. Також рекомендовано формулювати висновки до кожного розділу кваліфікаційної роботи.

У висновках необхідно відображати не тільки те позитивне, що вдалося виявити в результаті вивчення теми, а й можливі недоліки та проблеми, а також сформулювати конкретні рекомендації та пропозиції щодо їх усунення.

У висновках варто наголошувати на якісних та кількісних показниках здобутих результатів, обґрунтовувати достовірність результатів дослідження, викладати рекомендації щодо вирішення порушених проблеми, удосконалення підходів до їх подальшого вивчення.

У стислій формі, з логічною послідовністю викладаються зроблені автором узагальнення і висновки, які в подальшому складають основу доповіді студента під час захисту магістерської роботи перед екзаменаційною комісією.

Обсяг висновків, як правило, становить 2–4 сторінки.

Таким чином, у висновках наводяться наукові та практичні результати, отримані в процесі проведеного дослідження, формулюються розв'язані наукові проблеми та їх значення для науки і практики, наводяться рекомендації щодо наукового та практичного використання здобутих результатів, визначаються перспективи подальшої розробки проблеми (див. додаток Е).

Приклад висновків, сформульованих у магістерській роботі «Епітетика українських народних казок» (авторка – І. М. Біла, науковий керівник – канд. пед. наук, доцент С. В. Цінько, 2015 р.):

ВИСНОВКИ

Аналіз наукових джерел з питань художньої образності мовної картини світу дозволив з'ясувати, що епітет – стилістична фігура, троп, що є означенням чи обставиною в реченні як атрибут предмета, дії, стану й характеризується високою емотивно-експресивною зарядженістю, оціннісністю й образністю.

Епітет має метафоричну або метонімічну природу. У широкому розумінні епітет є не лише метафорою чи метонімією, а й будь-яким емоційно-оцінним атрибутом.

Розмаїття наукових досліджень про природу епітета як тропеїчного засобу мови дозволяє виділити декілька підходів до їх класифікації. Традиційним є поділ епітетів на:

- 1) логічні та художні (власне епітети) означення,
- 2) постійні (фольклорного походження),
- 3) загальномовні та індивідуально-авторські.

Основні результати дослідження подано у висновках:

- аналіз наукових досліджень та шкільної практики підтвердив потребу в розробці науково обґрунтованої системи роботи, яка б сприяла формуванню

інтересу до вивчення української мови, кращому розумінню учнями сутності тропів, використанню їх у власному мовленні;

- результати експериментального навчання переконують у тому, що комунікативну компетентність учнів 5–10 класів у процесі вивчення лексико-стилістичної системи української мови буде активізовано, якщо при врахуванні психолого-дидактичних умов запровадити ефективну систему вправ;

- ефективними в плані активізації виявилися такі завдання: вправи на добір епітетів, на перебудову тексту, на творчу роботу з текстом української народної казки, мовні ігри, конкурси на кращого знавця тропів тощо;

- найцікавішими для учнів є завдання з елементами гри, змагання, коли створюється ситуація активного пошуку;

- важливим засобом активізації формування комунікативної компетентності є урізноманітнення форм роботи на уроці й створення нестандартного варіанту заняття. Проведений експеримент підтвердив доцільність урізноманітнення форм організації навчального процесу, використання фронтальної, індивідуальної, групової, колективної форм, а також роботи в парах змінного характеру;

- експериментально доведено, що комунікативна компетентність учнів значно зростає, якщо забезпечити оптимальне співвідношення учіння з творчими можливостями школярів; використовувати систематично вправи і завдання, спрямовані на роботу з тропами;

- щоб активізувати навчальний процес, треба забезпечити формування і взаємодію мотиваційного, змістового й організаційно-процесуального компонентів навчання.

4.4. Список використаних джерел

Бібліографічний список містить джерела, з яких у роботі використано матеріали, окремі результати, ідеї чи висновки для розробки власних проблем, завдань, питань. Цей список рекомендується розміщувати в порядку згадування в тексті або в алфавітному порядку з їх наскрізною нумерацією (**див. додаток Ж**).

Список використаних джерел повинен містити не менше 70 позицій.

Він включає наукові праці стосовно предмету дослідження та інші інформаційні документи, на які обов'язково мають бути посилання в тексті магістерської роботи. До їх складу вводяться назви законодавчих та інших нормативних документів, наукових статей (у т.ч. наявні публікації результатів дослідження здобувача вищої освіти) та практичних публікацій, монографій, підручників, веб-сайтів, інформацією яких користувалися під час роботи.

Під час складання бібліографії необхідно фіксувати бібліотечні шифри кожного джерела, щоб не витратити часу на повторний пошук. Роботу з літературою варто починати зі складання правильного та повного списку книг, монографій, підручників, навчальних посібників з посиланнями на джерело.

Вивчення літератури – це активний процес творчого засвоєння матеріалу для вирішення завдань, поставлених у роботі. Результати опрацювання

літературного джерела необхідно зафіксувати у вигляді короткого викладення його змісту (виписки цитат, формул із посиланнями на сторінки, на яких вони наведені у літературі). Ці виписки рекомендується робити на окремих картках чи у спеціальному зошиті, обов'язково зазначаючи в кожній публікації прізвище, ім'я, по батькові автора, назву, місце видання, видавництво, рік видання, кількість сторінок (якщо використана журнальна стаття, то вказати назву журналу, рік видання та номер, сторінки, на яких опублікована стаття в даному номері). Виписки із літературних джерел мають бути короткими і чітко сформульованими. Працюючи над літературою, необхідно:

- з'ясувати значення термінів та незнайомих слів;
- виділити основне у прочитаному;
- записати питання, що виникають під час роботи;
- після вивчення літератури поставити перед собою контрольні запитання (наприклад: яка основна ідея автора, які аргументи висуває автор, з чим можна погодитись, з чим можна не погодитись тощо).

4.5. Додатки до магістерської роботи

Додатки оформлюються як продовження магістерської роботи на наступних її сторінках та розміщуються у порядку появи і посилань у тексті магістерської роботи. У додатки виносяться допоміжні або додаткові матеріали, які переобтяжують текст основної частини, але необхідні для повноти її сприйняття. За формою це може бути текст, таблиця, схема, графік, карта, веб-сайт, плани-конспекти уроків, сценарії виховних заходів, програми факультативів, спецкурсів тощо (див. додаток К).

Типовими недоліками при написанні й підготовці магістерських робіт є наступні:

1. Зміст роботи не відповідає плану роботи або не розкриває тему цілком у її основній частині.
2. Сформульовані розділи (підрозділи) не відображають реальну проблемну ситуацію, стан об'єкта.
3. Мета дослідження не пов'язана з проблемою, сформульована абстрактно і не відповідає специфіці об'єкта і предмета дослідження.
4. Автор не виявив самостійності, робота являє собою компіляцію або плагіат.
5. Не проведено глибокого і всебічного аналізу сучасних офіційних і нормативних документів, нової спеціальної літератури (останніх 5–10 років) за темою дослідження.
6. Аналітичний огляд вітчизняних і зарубіжних публікацій за темою роботи має форму анотованого списку і не відображає рівень вивченості проблеми.
7. Не розкриті зміст і організація особистого експериментального дослідження (його суть, тривалість, місце проведення, кількість обстежених, їх характеристика), поверхово висвітлений стан практики.

8. Кінцевий результат не відповідає меті дослідження, висновки не відповідають поставленим завданням.

9. У роботі немає посилань на першоджерела або зазначені не ті, з яких запозичений матеріал.

10. Бібліографічний опис джерел у списку використаної літератури складено вільно, без дотримання вимог державного стандарту.

11. Як ілюстративний матеріал використані таблиці, діаграми, схеми, запозичені не з першоджерел, а з підручника, навчального посібника, монографії або наукової статті.

12. Обсяг і оформлення роботи не відповідають вимогам, вона виконана недбало, з помилками.

РОЗДІЛ 5. ТЕХНІЧНІ ВИМОГИ ДО ОФОРМЛЕННЯ МАГІСТЕРСЬКОЇ РОБОТИ

5.1. Правила комп'ютерного набору тексту

Магістерська робота подається до захисту в друкованому вигляді. Роботу друкують за допомогою комп'ютерного набору на одній стороні аркуша білого паперу формату А4 (210x297 мм) з використанням текстового редактора Word відповідно до ДСТУ 4163-2003 «Вимоги до оформлювання документів» та ДСТУ 3008:2015 «Інформація та документація. Звіти у сфері науки і техніки. Структура та правила оформлювання».

Магістерська робота друкується державною мовою і подається до захисту в двох примірниках: перший – у твердій палітурці (пружинне опрацювання забороняється); другий – на електронному носії (одним файлом). Електронна версія роботи має бути ідентичною паперовій.

Текст із помилками (граматичними, пунктуаційними та орфографічними) є неприпустимим. Він повинен бути ретельно відредагованим, усі дані, цитати та літературні джерела звірені автором роботи.

Основні вимоги до комп'ютерного набору магістерської роботи:

- шрифт – Times New Roman;
- розмір шрифту – 14;
- міжрядковий інтервал – 1,5;
- кількість рядків на сторінці – до 30;
- верхній і нижній береги – 20 мм, лівий – 30 мм, правий – не менше 15 мм;
- абзацний відступ: 1,25 см, не допускається ставити абзацний відступ пробілами та клавішою Tab;
- шрифт друку повинен бути чітким, стрічка – чорного кольору;
- щільність тексту роботи має бути однаковою;
- переніс слів з одного рядка в другий у тексті магістерської роботи не допускається;
- назви структурних частин роботи: ЗМІСТ, ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ (за необхідності), ВСТУП, РОЗДІЛ, ВИСНОВКИ, СПИСОК

ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ, ДОДАТКИ друкують великими літерами (шрифт – 14 жирний), вирівнюючи по центру; названі структурні частини роботи треба починати з нової сторінки (підрозділів і підпунктів це не стосується);

- новий підрозділ друкується на тій же сторінці, на якій закінчився попередній, відступ між підрозділами – два полуторні інтервали;

- заголовки підрозділів друкують маленькими літерами, крім першої – великої, з абзацного відступу, шрифт – 14 жирний. Крапку в кінці заголовка не ставлять. Відстань між заголовком структурної частини та текстом (або заголовком підрозділу) повинна дорівнюватись 1,5 інтервалам (див. додаток Д);

- у роботі дозволяється виділяти важливий текст: напівжирний, курсив, напівжирний курсив або підкреслений. Такі виділення по всьому тексту повинні бути виконані в одному стилі. Не допускається виділяти частину тексту за допомогою інших шрифтів, крім Times New Roman, іншого розміру, крім 14, іншого інтервалу тощо;

- приклади мовного матеріалу в магістерській роботі друкуються курсивом (без виділення жирним шрифтом). Наприклад:

Для художньої прози Лесі Українки характерними є такі означення: «Край стола, на м'якому оксамитному фотелю, сидить *молодий хлопець*; його *вродливе обличчя бліде*, як *воскове*, брови надто виразно чорніють, уста усміхаються, але *усміх* той мимоволі виходить якийсь *журливий*,...»;

- використовувані в роботі лапки повинні бути одного стилю – «». Аналогічною є вимога і до стилю апострофів – однакові по всьому тексту;

- треба чітко розмежовувати тире (... – ...) і дефіс (... - ...);

- у тексті роботи прізвища та ініціали дослідників необхідно подавати в одному стилі: ініціали (або ініціал) ставляться перед прізвищем (А. О. Новиков, А. Б. Гуляк або А. Новиков, А. Гуляк, а не Новиков А. О., Гуляк А. Б., як це прийнято в списку використаної літератури);

- між прізвищем та ініціалами необхідно використовувати нерозривний пробіл (сполучення клавіш «Shift – Ctrl – Пробіл»);

- псевдоніми письменників не скорочують (Панас Мирний, Леся Українка, Марко Черемшина, Дніпрова Чайка та ін.);

- не допускається розташування заголовку підрозділу внизу сторінки, якщо під ним не вміщується щонайменше два рядки – у такому разі назву підрозділу разом із текстом треба перенести на наступну сторінку.

Титульний аркуш магістерської роботи містить такі найменування:

- МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ;

- відомості про заклад вищої освіти (повна назва, назва випускової кафедри);

- тема магістерської роботи (друкують великими літерами посередині рядка);

- тип роботи (магістерська робота);

- спеціальність;

- прізвище, ім'я, по батькові автора роботи, шифр академічної групи, назва факультету, на якому навчається здобувач;

- науковий ступінь, вчене звання, прізвище ім'я, по батькові наукового керівника;

- місто і рік написання роботи (уміщують посередині рядка в нижній частині титульного листа (без вживання слів «рік» або «р.»)).

Переноси слів у заголовках титульного листа не допускаються.

Приклад оформлення титульного аркуша магістерської роботи наведено в додатку Б.

5.2. Нумерація

Нумерацію сторінок подають арабськими цифрами у правому верхньому куті без знака №. Крапка після номера сторінки не ставиться. На титульній сторінці номер не ставлять. Нумерацію починають з другої сторінки (на якій розміщено зміст) із цифри 2.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ і ДОДАТКИ до загального обсягу магістерської роботи не входять, але всі сторінки цих структурних елементів роботи підлягають нумерації на загальних засадах.

Номер розділу ставлять після слова РОЗДІЛ (нумерація арабська). Номери розділів указуються окремим рядком (РОЗДІЛ 1) над відповідним заголовком, після номера розділу крапка не ставиться.

Зверніть увагу, що в змісті роботи назва розділу має бути написана в одному рядку з номером цього розділу, тому після номера ставимо крапку.

Підрозділи нумерують у межах кожного розділу. Номер підрозділу складається з номера розділу й порядкового номера підрозділу. Після кожної цифри має стояти крапка, наприклад: 1.1. – перший підрозділ першого розділу, 2.1. – перший підрозділ другого розділу і т. п. В одному рядку з номером підрозділу друкують і його заголовок.

Такі заголовки, як ВСТУП, ВИСНОВКИ, СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ не мають порядкового номера.

Примітки до тексту роботи, таблиць і рисунків нумеруються послідовно в межах кожної сторінки.

Таблиці нумерують послідовно (за винятком тих, що розміщені в додатках) у межах розділу. У правому верхньому куті розміщують слово «Таблиця» із зазначенням її номера, наприклад: Таблиця 3.

5.3. Оформлення таблиць та ілюстрацій

Таблицю розміщують після першого звернення до неї в тексті так, щоб її можна було читати без повороту переплетеного блоку магістерської роботи або з поворотом за годинниковою стрілкою. Кожна таблиця повинна мати назву, її суб'єкт (предмет) розташовують у так званій «головці», «боковику». Назва має бути стислою і відображати зміст таблиці. Її розміщують над таблицею і друкують по центру сторінки симетрично до тексту. Назву і слово «Таблиця»,

яке розміщують справа, починають із великої літери. Крапка після номеру і після назви не ставиться.

Якщо рядки або графи таблиці виходять за межі формату сторінки, таблицю поділяють на частини, розміщуючи одну частину під іншою або переносячи частину таблиці на наступну сторінку, при чому її головка та боковик повторюється в кожній частині таблиці.

У разі перенесення таблиці на іншу сторінку над подальшими частинами пишеться «Продовження таблиці _» із зазначенням номера таблиці. У тексті повинна бути вказівка на таблицю, наприклад: «Приклади «товстих» і «тонких» запитань наведено в таблиці 3».

Таблиця 3

«Товсті» і «тонкі» запитання

Запитання	
«ТОВСТІ»	«ТОНКІ»
Поясніть, чому...?	Що?
У чому полягає відмінність...?	Коли?
У чому причина...?	Чи згодні Ви...?

Заголовки граф таблиці починають з великої літери, а підзаголовки – з малої, якщо вони складають одне речення з заголовком. Підзаголовки, що мають самостійне значення, пишуться з великої літери. У кінці заголовків і підзаголовків таблиць крапки не ставляться.

Ілюстрації (фотографії, креслення, схеми, графіки, карти), розмір яких не перевищує формату А4, можна подавати в магістерській роботі безпосередньо після тексту, де вони згадані вперше, або на наступній сторінці. Ілюстрація, розміри якої більші за формат А4, розміщують у ДОДАТКАХ із відповідними покликаннями на них у тексті. Ілюстрації позначають словом «Рисунок» (скорочено) і нумерують послідовно в межах розділу, тобто номер ілюстрації повинен складатися з номера розділу й порядкового номера ілюстрації, між якими ставиться крапка «Рис. 1.2».

Ілюстрації повинні мати точну та коротку назву, яку розміщують після номера ілюстрації. У деяких випадках ілюстрації доповнюють окремими поясненнями. Номер ілюстрації, її назва і пояснювальні підписи розміщують послідовно під ілюстрацією. Наприклад, «Рис. 1.1. Обкладинка першого видання поеми «Енеїда» І. Котляревського» [10, с. 52].

Як і на таблиці, на всі ілюстрації магістерської роботи повинні бути посилання в тексті, наприклад: [табл. 1], [рис. 2]. У повторних посиланнях на таблиці та ілюстрації треба вказувати скорочено слово «дивись», наприклад: [див. табл. 2].

5.4. Перелік умовних позначень (за необхідності)

До умовних позначень відносять специфічну термінологію, вживану в науковій роботі, а також використані маловідомі скорочення, нові символи,

позначення. Якщо вони у тексті роботи повторюються менше трьох разів, то їх розшифрування подають при першому ж згадуванні, якщо ж повторюються в роботі досить часто, пояснення їх значення треба подати окремим списком під заголовком ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ після ЗМІСТУ, перед ВСТУПОМ.

Правила оформлення умовних скорочень.

Перелік умовних скорочень треба друкувати двома колонками, у яких ліворуч за абеткою наводять скорочення, праворуч – їх детальне розшифрування. Якщо в тексті роботи використовуються скорочення не лише термінів, наприклад, ще й назв мов, лексикографічних джерел тощо, їх подають під відповідними заголовками, які нумерують послідовно в межах переліку умовних скорочень і друкують маленькими літерами (крім першої великої) з абзацного відступу жирним шрифтом.

Принагідно зазначимо, що варто уникати використання великої кількості умовних скорочень, оскільки це ускладнює сприйняття змісту роботи.

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

1. Мови

англ. – англійська
грец. – грецька
і.-є. – індоєвропейська
ісп. – іспанська
лат. – латинська
нім. – німецька
пол. – польська
рос. – російська
укр. – українська

2. Джерела

2.1. Лексикографічні джерела

СРЯ – Словарь русского языка
СУМ – Словник української мови
ЕСУМ – Етимологічний словник української мови
ФСУМ – фразеологічний словник української мови

2.2. Можливі умовні скорочення літературних джерел

ЗЗ – Закувала зозуленька. Антологія української народної поетичної творчості: Пісні, прислів'я, загадки, скоромовки: для старшого шкільного віку / вступ. ст., упоряд. і приміт.: Н. С. Шумада. Київ : Веселка, 1989. 606 с.

НП – Народні пісні в записах Степана Руданського. Київ : Музична Україна, 1972. 291 с.

УНЛП – Українські народні ліричні пісні / упорядн. М. М. Гордійчук, А. М. Кінько, М. П. Стельмах. Київ : Вид-во Академії наук УРСР, 1960. 685 с.

3. Терміни

БІ – базовий іменник

ЛСВ – лексико-семантичний варіант

ПІ – похідний іменник

ФО – фразеологічні одиниці

ФТ – формула тлумачення

обр. – обрядова лексика

міф. – міфологічна лексика

У тексті магістерської роботи зустрічаються і загальноприйняті скорочення, «які не обов'язково зазначати в переліку умовних позначень: р. – рік, рр. – роки, ст. – століття, н.ст. – новий стиль, ст.ст. – старий стиль, н.е. – нова ера, т. – том, та ін. – та інше (вислови типу *і таке інше* всередині речення не скорочуються), і т.д. – і так далі, і т.п. – і тому подібне, у т.ч. – у тому числі, див. – дивись, пор. – порівняй,...

» [20, с. 35].

5.5. Оформлення цитувань і посилань на використані джерела

Під час написання магістерської роботи здобувач вищої освіти обов'язково має посилатися на джерела, матеріали досліджень, на ключових положеннях і висновках яких ґрунтується розкриття теми магістерської роботи. Це дає можливість відшукати використане в тексті роботи джерело й перевірити достовірність цитування, вірогідність інформації.

Цитати в тексті магістерської роботи здобувач вищої освіти має наводити для підтвердження власних аргументів або для критичного аналізу певної наукової праці. Цитований текст необхідно відтворювати в лапках точно, у тій граматичній формі, у якій вона подана в першоджерелі, із збереженням особливостей авторського написання. Пропуск слів, речень, абзаців при цитуванні допускається без перекручування авторського тексту. Пропуски позначаються трьома крапками. Якщо перед випущеним текстом або за ним стояв розділовий знак, він не зберігається.

Якщо автор магістерської роботи, наводячи цитату, виділяє в ній деякі слова, щоб звернути посилену увагу на їх значення, він має зробити у тексті в круглих дужках відповідні зауваження і вказати свої ініціали (ім'я, прізвище), наприклад: (виділено мною – О. П.) або (курсив мій – О. П.).

Цитата не повинна бути надто довгою (не більша, ніж на пів сторінки). Також не допускається подача кількох цитат поруч, не розділених і не обґрунтованих у коментарях автора магістерської роботи, оскільки складається враження, що в дослідника відсутнє власне бачення проблеми.

Кожна цитата обов'язково супроводжується посиланням на джерело. Запозичення тексту без посилань на першоджерело не дозволяється.

Посилання в тексті магістерської роботи на СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ необхідно позначати порядковим номером за списком. Цей номер, а також (через кому) номер сторінки (сторінок), на якій (яких) знаходиться цитований матеріал, подається в квадратних дужках, наприклад [10, с. 15] або [10, с. 15–17]. При цьому крапка ставиться не після цитати, а після закритої квадратної дужки. Між позначенням сторінки (с.) і її

номером варто поставити нерозривний пробіл (сполучення клавіш «Shift – Ctrl – Пробіл»).

Зразок цитати і посилання на неї в тексті магістерської роботи:

«Тип (грец. – відбиток, форма) – образ-персонаж, який концентрує в собі риси характеру, спосіб мислення, світоглядні орієнтації певної групи людей або нації, залишаючись яскраво індивідуальним, неповторним» [69, с. 670].

Зразок відповідного подання в списку використаних джерел:

69. Літературознавчий словник-довідник / за ред. Р. Т. Гром'яка, Ю. І. Коваліва, В. І. Теремка. Київ : Академія, 2006. 752 с.

Якщо розглядається праця загалом, то в дужках треба зазначити тільки її порядковий номер.

Зразок 1:

Автори підручника «Методика вивчення української мови в школі» О. М. Біляєв, В. Я. Мельничайко, М. І. Пентилюк, Г. Р. Передрій, Л. П. Рожило різні види мовного розбору (фонетичний, лексичний, морфемний, словотвірний, морфологічний, синтаксичний, стилістичний) відносять до специфічних прийомів навчання [17].

Зразок 2:

У літературознавстві тема Голодомору порушувалась такими дослідниками, як В. Кузьменко, В. Сулима, М. Стасик, О. Фенько та ін. Не залишилася поза увагою ця проблема і в доробку вчених Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка, зокрема професора А. Новикова, у зв'язку з чим можна згадати такі його розвідки, як «Слово, яке варте того, аби бути почутим» [21], «Театр абсурду Олексія Чугуя» [22], «Тема Голодомору у драматургії Олексія Чугуя» [23].

Зразок 3:

Питання функціонально-семантичної організації й комунікативного оформлення складносурядних речень у різних стилях мови досліджено недостатньо. Більш вичерпно й докладно їх проаналізовано в науковому стилі української мови [22; 44; 57].

Якщо посилаються декілька разів поспіль на одне джерело (за умови розміщення у науковій праці, книзі тощо цитати на тій самій сторінці), у квадратних дужках зазначається: [Там само], якщо ж цитата на іншій сторінці, номер цієї сторінки позначають через кому після слів «Там само», наприклад: [Там само, с. 52].

Зразок:

Якщо зовнішня тема – «це коло об'єктів, зображених у творах, тобто, по суті, загальна вказівка на ті предмети, явища, що відображені в дійсності, то внутрішня тема – це ті її сторони, якими повернуті об'єкти, які висунуті в них на передній план» [11, с. 128]. Внутрішню тему твору літературознавці визначають і як проблематику, «сукупність тих акцентів, тобто тих сторін зображуваної дійсності, до яких привернуто увагу читача шляхом підкреслення їх за допомогою використовуваних у літературі зображувально-виражальних засобів» [Там само, с. 129].

Щоб не перевантажувати текст цитатами, варто вдатися до переказу чужих думок, який також має супроводжуватися посиланням на використане джерело. Наприклад: «Згідно з Ю. Ковалівим...», «Л. Мозгова серед основних критеріїв відбору літературного матеріалу для гендерного аналізу художнього твору виділила...», І. Сирко генетичними протоджерелами жанру щоденника вважає тексти, в основу яких покладено записи про події з життя особистості...»).

Посилання в тексті роботи на СПИСОК ДЖЕРЕЛ (у роботах, де передбачено мовознавчий розділ) оформляють у круглих дужках. Наприклад: (Леся Українка, с. 106).

Якщо було використано матеріали з монографій, оглядових статей, інших джерел з великою кількістю сторінок, тоді у посиланні необхідно точно вказати номери сторінок, ілюстрацій, таблиць із джерела, на яке зроблено посилання в роботі.

Посилання на ілюстрації роботи вказуються порядковим номером ілюстрації, наприклад, мал. 2.3 (третій рисунок другого розділу). При посиланнях на таблиці пишуть скорочено: в табл. 2.1.

Посилання на додатки подаються в порядку появи їх у тексті.

Зразок посилання на додаток до магістерської роботи:

Детальніше особливості інтерпретації теми еміграції у прозі письменників кінця ХІХ – початку ХХ ст. подано в порівняльній таблиці (додаток А).

5.6. Оформлення переліку використаних джерел та додатків магістерської роботи

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ розміщується в кінці роботи з окремої сторінки. Він надає інформацію, необхідну для того, щоб знайти й отримати будь-яке джерело, процитоване в тексті документа.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ (СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ) і СПИСОК ДЖЕРЕЛ (у роботах, де передбачено мовознавчий розділ) мають окрему порядкову нумерацію.

Література у списках подається в алфавітному порядку прізвищ перших авторів або заголовків спочатку кирилицею, потім – латиницею. Усі джерела подаються тією мовою, якою їх опубліковано.

Бібліографічний опис літератури укладають відповідно до чинних стандартів із бібліотечної та видавничої справи. Необхідну інформацію можна отримати з Національного стандарту України ДСТУ 8302:2015 «Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання» [4] (з офіційними виправленнями у 2017 році). У бібліографічному описі обов'язковим є наведення прізвищ авторів, назви праці, міста і року видання, видавництва й кількості сторінок.

Під час оформлення СПИСКУ ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ авторіві магістерської роботи треба звернути увагу на такі особливості:

У заголовку бібліографічного запису подають відомості про одного, двох чи трьох авторів, при цьому імена цих авторів у бібліографічному описі у відомостях про відповідальність (за навскісною ризикою) не повторюють.

За потреби у заголовку бібліографічного запису можна зазначати більше ніж три імені авторів.

Замість знаку «крапка й тире» («. —»), який розділяє зони бібліографічного опису, в бібліографічному посиланні рекомендовано застосовувати знак «крапка» [4, с. 2–3].

Під час бібліографічного опису перед назвою праці спочатку вказують прізвище автора, а потім ініціали.

При посиланні на книгу в списку використаних джерел вказують загальну кількість сторінок.

При посиланні на частину книги чи статтю в періодичному виданні вказують номери сторінок, на яких починається і закінчується стаття.

Наприклад:

1. Новиков А. О. Учитель корифеїв : життя Марка Кропивницького. Харків : ХІФТ, 2019. 248 с.
2. Клейменова Т. В. Ідейно-стильова своєрідність повісті «Танок смерті» Івана Садового. *Філологічні трактати*. Том 7. № 4. 2015. С. 152–158.

Обов'язково необхідно вказувати не тільки місце видання, а й видавництво.

Місце видання пишуть повністю (Запоріжжя, Донецьк, Львів, Відень тощо), за винятком столиць держав: К. (Київ), М. (Москва), Л. або СПб. (Ленінград або Санкт-Петербург), N.Y. (Нью-Йорк), L. (Лондон), P. (Париж).

Якщо двокрапку ставлять між зонами бібліографічного опису, то має бути проміжок в один друкований знак до і після двокрапки. Наприклад:

Новиков А., Троша Н., Максимчук-Макаренко С. Літературні пріоритети Олександра Довженка : монографія. За ред. проф. А. О. Новикова. Суми : Видавництво Вінниченка Миколи Дмитровича, 2016. 212 с.

Зразки оформлення бібліографічного опису в списку використаних джерел подано в **додатку Ж**.

Додатки до магістерської роботи оформлюють як її продовження на наступних сторінках, розміщуючи їх у порядку посилань у тексті роботи. Кожен додаток повинен починатися з нової сторінки, обов'язково мати заголовок, надрукований угорі малими літерами з першої великої, симетрично стосовно тексту сторінки.

Праворуч над заголовком розміщують слово «Додаток __» і велику літеру, що позначає його порядкову позицію. Додатки позначають послідовно великими літерами української абетки, за винятком літер Г, Є, З, І, Ї, Й, О, Ч, Ь. Наприклад, Додаток А, Додаток Б, Додаток В тощо. Один додаток позначається як додаток А.

Додатки, розміри яких більше формату А4, враховують як одну сторінку і згортають за форматом листків магістерської роботи. Якщо у магістерській роботі як додаток використовується документ, що має самостійне значення і

оформлюється згідно з вимогами до документів цього виду, його копію вміщують до магістерської роботи без змін в оригіналі. Перед копією вміщують аркуш, на якому посередині друкують слово «Додаток __» і його назву, праворуч у верхньому куті проставляють порядковий номер сторінки. Сторінки копії документа нумерують, продовжуючи наскрізну нумерацію.

Сторінки з додатками нумерують, але їх не враховують до загального обсягу роботи.

Оформлення таблиць та ілюстрацій у додатках аналогічне оформленню в основному тексті роботи. Таблиці й ілюстрації розміщують таким чином, щоб їх можна було читати без повороту переплетеного блоку роботи або з поворотом за годинниковою стрілкою.

РОЗДІЛ 6. МОВА І СТИЛЬ МАГІСТЕРСЬКОЇ РОБОТИ

Магістерська робота є насамперед кваліфікаційною працею, відтак її мові і стилю слід приділити дуже серйозну увагу, адже саме мовностилістична культура дослідження найкраще дає змогу зробити висновок щодо загальної культури її автора.

Найхарактерніша ознака писемної наукової мови – формально-логічний спосіб викладу матеріалу. Це відображається у всій системі мовних засобів. Науковий виклад складається головним чином з роздумів, метою яких є доведення істин, виявлених у результаті дослідження фактів дійсності.

Магістерська робота повинна виконуватися державною мовою. Мовностилістичне оформлення роботи обумовлюється особливостями наукового стилю:

- формально-логічний спосіб викладення матеріалу, наявність міркувань, що сприяють доказу істини, обґрунтуванню основних висновків дослідження;
- смислова завершеність, цілісність та зв'язність думок;
- цілеспрямованість, відсутність емоційного забарвлення наукового тексту;
- об'єктивність викладу, смислова точність, стислість, ясність;
- необхідність використання спеціальної термінології.

Завдяки спеціальним термінам досягається можливість у короткій формі давати розгорнуті визначення та характеристики наукових фактів, понять, процесів, явищ тощо.

Варто уважно підходити до вибору наукових термінів та визначень, посилаючись при цьому на авторитетні джерела (підручники, довідкові та нормативні видання тощо). Щоб уникнути суб'єктивних суджень й акцентувати основну увагу на предметі висловлювання, у тексті застосовують переважно виклад від третьої особи («...автор рекомендує») або від першої особи множини («...на нашу думку», «...зазначимо, що»), часто використовують безіменну форму подачі інформації («...як було сказано»).

Текст магістерської роботи необхідно старанно вчитати та перевірити на наявність помилок.

Для магістерської роботи є характерним науковий стиль викладу. Для наукового тексту характерні смислова завершеність, цілісність і зв'язність. Найважливіший засіб вираження логічних зв'язків – спеціальні функціонально-синтаксичні засоби, що вказують на послідовність розвитку думки (*спочатку, насамперед, потім, по-перше, по-друге, отже* і т.ін.), відношення заперечення (*проте, але, тоді як, однак, аж ніяк*), причиново-наслідкові відношення (*таким чином, тому, завдяки цьому, відповідно до цього, внаслідок цього, крім того, до того ж*), перехід від одної думки до іншої (*раніше ніж перейти до..., – звернімося до..., розглянемо, зупинимось на..., розглянувши..., перейдемо до..., треба зупинитися на..., варто розглянути...*), результат, висновок (*отже, значить, як висновок, на закінчення зазначимо, все сказане дає змогу зробити висновок, підсумовуючи, слід сказати...*).

Засобами логічного зв'язку можуть виступати займенники, прикметники і дієприкметники (*той, такий, названий, вказаний* і т. ін.).

У деяких випадках словосполучення розглянутого вище типу не тільки допомагають окреслити переходи авторської думки, а й сприяють удосконаленню рубрикації тексту. Наприклад, слова «*перейдемо до розгляду*» можуть замінити заголовок рубрики. Вони, відіграючи роль невиділених рубрик, пояснюють внутрішню послідовність викладу, а тому в науковому тексті дуже потрібні.

На рівні цілого тексту для наукової мови, мабуть, основною прикметою є цілеспрямованість і прагматизм. Звідси стає зрозуміло, чому емоційні мовні елементи в наукових дослідженнях не відіграють особливої ролі. Науковий текст характеризується тим, що його наповнюють лише точні, отримані в результаті тривалих спостережень і наукових експериментів відомості та факти. Це обумовлює і точність їх словесного вияву, і, таким чином, використання спеціальної термінології.

Завдяки спеціальним термінам стає можливим у стислій формі давати розгорнуті визначення і характеристики наукових фактів, понять, процесів, явищ.

Треба пам'ятати, що науковий термін – це не просто слово, а втілення сутності явища. Отже, добирати наукові терміни і визначення необхідно дуже уважно. Не можна довільно змішувати в одному тексті різну термінологію, пам'ятаючи, що кожна галузь науки має свою, притаманну тільки їй термінологічну систему.

Фразеологія наукової прози також вельми специфічна. Вона покликана визначати логічні зв'язки між частинами висловлювань (такі, наприклад, стійкі сполучення, як *«навести результати», «як показав аналіз», «на підставі отриманих даних», «підсумовуючи сказане»* і т. ін.).

Розглянемо тепер деякі особливості наукової мови, котрі суттєво впливають на мовностилістичне оформлення магістерського дослідження. Насамперед слід відзначити наявність великої кількості іменників із абстрактним значенням, а також віддієслівних іменників (*дослідження, розгляд, вивчення* і т. ін.).

У науковій прозі широко представлені відносні прикметники, оскільки саме такі прикметники, на відміну від якісних, дають змогу з граничною точністю вказувати достатні та необхідні прикмети понять.

Як відомо, не можна утворювати форми ступенів порівняння відносних прикметників. Тому в науковому тексті, використовуючи якісні прикметники, перевагу віддають аналітичним формам вищого та найвищого ступенів. Для утворення найвищого ступеня часто використовують слова «найбільш», «найменш».

Особливістю мови наукової прози є також відсутність експресії. Звідси домінувальна форма оцінки – констатація ознак, притаманних слову, яке визначають. Тому більшість прикметників є тут частинами термінологічних виразів. Так, правильним буде прикметник «наступні» замінити займенником «такі», котрий всюди підкреслює послідовність перерахування особливостей і прикмет.

Дієслово і дієслівні форми несуть у тексті магістерських праць особливе інформаційне навантаження. Автори звичайно пишуть «проблема, яка розглядається», а не «проблема, яка розглянута». Ці дієслівні форми служать для окреслення постійної ознаки предмета (у наукових законах, закономірностях, встановлених раніше або в процесі даного дослідження), вони використовуються також під час опису дослідження, доведення.

Широко вживаються також дієслівні форми недоконаного виду минулого часу дійсного способу, бо вони не фіксують відношення дії, яка описується, до моменту висловлювання. Рідше – дієслова умовного і майже ніколи – наказового способу. Часто використовуються зворотні дієслова, пасивні конструкції, що зумовлено потребою підкреслити об'єкт дії, предмет дослідження (наприклад, «У статті розглядаються...», «Передбачено виділити додаткові кредити...»).

У науковій мові дуже поширені вказівні займенники «цей», «той», «такий». Вони не тільки конкретизують предмет, а й визначають логічні зв'язки між частинами висловлювання (наприклад, «Ці дані слугують достатньою підставою для висновку...»). Займенники «щось», «дещо», «що-небудь» через неконкретність їх значення в тексті магістерських робіт не використовуються.

Написання числівників. Прості кількісні числівники, якщо при них немає одиниць виміру, пишуться словами (*п'ять випадків, п'ять речень*). Складні числівники пишуться цифрами, за винятком тих, якими починається абзац. Числа із скороченим позначенням одиниць виміру пишуться цифрами (*24 кг, 125 грн.*). При перерахуванні однорідних чисел (величин, відношень) скорочена назва одиниць виміру ставиться після останньої цифри. Числівники, які входять до складних слів, у наукових текстах пишуться цифрою (наприклад, *30-відсотковий обсяг*). При перерахуванні кількох порядкових числівників відмінкове закінчення ставиться тільки один раз після останнього числівника, наприклад, *товари 1 та 2-го сорту*. Після порядкових числівників, позначених арабськими цифрами, якщо вони стоять після іменника, до якого відносяться, відмінкові закінчення не ставляться, наприклад, *у розділі 3, на рис.2*. Так само

без відмінкових закінчень записуються порядкові числівники римськими цифрами для позначення порядкових номерів століть, кварталів, томів видань тощо. Наприклад, *XX століття, а не XX-е століття*. Дробові числа рекомендовано наводити у вигляді десяткових дробів. У разі неможливості виразити значення у вигляді десяткового дробу допускається запис у вигляді звичайного дробу в один рядок через похилу риску, наприклад, $5/32$.

Зупинимося тепер на синтаксисі наукової мови. Оскільки вона характеризується логічною послідовністю, окремі речення і частини складного синтаксичного цілого, всі компоненти (прості та складні), як правило, дуже тісно пов'язані один з одним, кожен наступний впливає з попереднього або є наступною ланкою в розповіді або міркуваннях. Тому для тексту наукового дослідження, який потребує складної аргументації і виявлення причинно-наслідкових зв'язків, властиві складні речення різних видів з чіткими синтаксичними конструкціями. Звідси розмаїття складених сполучників підрядності «*завдяки тому, що*», «*між тим як*», «*тому що*», «*замість того, щоб*», «*з огляду на те, що*», «*зважаючи на те, що*», «*внаслідок того, що*», «*після того, що*», «*тоді як*» та ін. Особливо часто використовуються похідні прийменники «*протягом*», «*відповідно до...*», «*внаслідок*», «*на відміну від...*», «*поряд з...*», «*з огляду на*» тощо.

У науковому тексті частіше зустрічаються складнопідрядні, ніж складносурядні речення. Це пояснюється тим, що підпорядковуючі конструкції відбивають причинні, часові, наслідкові, умовні і тому подібні відношення, а також тим, що окремі частини у складнопідрядному реченні тісно пов'язані між собою. Частини ж складносурядного речення немов би нанизуються одна на одну, утворюючи своєрідний ланцюг, окремі ланки якого мають незалежність і легко піддаються перегрупуванню.

Безособові, неозначено-особові речення в тексті наукових робіт вживаються при описі фактів, явищ та процесів. Називні речення використовуються в назвах розділів, підрозділів і пунктів, у підписах під рисунками, діаграмами, ілюстраціями.

Писемна наукова мова має й суто стилістичні особливості. Об'єктивність викладу – основна її стилістична риса. Звідси наявність у тексті наукових праць вставних слів і словосполучень на позначення ступеня достовірності повідомлення. Завдяки таким словам той чи той факт можна подати як достовірний (*справді, зрозуміло*), припустимий (*треба гадати, як видно*), можливий (*можливо, ймовірно*).

Обов'язковою вимогою об'єктивності викладу матеріалу є також вказівка на джерело повідомлення, автора висловленої думки чи якогось виразу. У тексті цю умову можна реалізувати за допомогою спеціальних вставних слів і словосполучень («*за повідомленням*», «*за відомостями*», «*на думку*», «*за даними*», «*на нашу думку*» тощо).

Стиль писемної наукової мови – це безособовий монолог. Тому виклад зазвичай ведеться від третьої особи, бо увага зосереджена на змісті та логічній послідовності повідомлення, а не на суб'єкті. Порівняно рідко

використовуються форми першого і зовсім не використовуються форми другої особи займенників однини. Авторське «я» ніби відступає на другий план.

Нині стало неписаним правилом у науковій роботі замість «я» використовувати «ми» з огляду на те, що вираз суб'єкта авторства як формального колективу надає більшого об'єктивізму викладенню. Дійсно, вираз авторства через «ми» дає змогу відобразити свою думку як думку певної групи людей, наукової школи чи наукового напрямку. І це цілком зрозуміло, оскільки сучасну науку характеризують такі тенденції, як інтеграція, колективність творчості, комплексний підхід до вирішення проблем. Займенник «ми» та його похідні якомога краще передає й відтінює ці тенденції.

Ставши фактом наукової мови, займенник «ми» обумовив цілу низку нових похідних словосполучень, наприклад такий: «на нашу думку». Проте нагромадження в тексті займенника «ми» справляє малоприємне враження. Тому автори наукових праць намагаються використовувати звороти, що виключають наявність цього займенника. На допомогу приходять конструкції з невизначено-особовими реченнями («Спочатку проводять відбір зразків для аналізу, а потім встановлюють їх відповідність з...»). Використовується також форма викладу від третьої особи («Автор вважає»). Аналогічну функцію виконує речення з пасивними дієприкметниками («Розроблений комплексний підхід до вивчення...»), у якому відпадає потреба у фіксації суб'єкта дії, що тим самим дає змогу уникати в тексті особових займенників.

Якостями, котрі визначають культуру наукової мови, є точність, ясність і стислість. Сміслова точність – одна з головних умов забезпечення наукової та практичної значущості інформації, вміщеної в тексті магістерської роботи. Недоречно вжите слово може суттєво викривити сенс написаного, призвести до подвійного тлумачення тієї чи тієї фрази, надати всьому тексту небажаної тональності.

На жаль, автори магістерських робіт не завжди досягають правильного слововживання: недбало добираючи слова, спотворюють висловлену думку, припускаючись лексичних помилок, позбавляють наукову мову точності та ясності.

Поганою є звичка пересипати свою мову канцеляризмами, заплутаною книжковою лексикою, переобтяжувати її чужомовними словами. Трапляються випадки, коли звичайні українські слова вживаються неточно, всупереч їхній семантиці; і тоді народжуються фрази типу: «Більша половина державних службовців не має відповідної освіти». Почасти це пояснюється елементарним незнанням значення слова.

Знижує точність інформації також проникнення у наукову мову просторічних жаргонних слів цехового вжитку, які використовуються замість відповідних термінів.

Точність наукової мови забезпечується ще й дотриманням стилістичних норм та зв'язків слів у реченні. Порушення їх породжує неправильне тлумачення висловленої думки. Так, двозначною є конструкція: «Інші речовини

з подібними властивостями відсутні» (інші речовини чи подібні властивості відсутні – зрозуміти важко).

Інша необхідна якість наукової мови – її ясність. Ясність – це вміння писати доступно і дохідливо. Практика показує, що особливо багато неясностей виникає там, де автори замість точних кількісних значень використовують слова і словосполучення з невизначеним або занадто узагальненим значенням.

Дуже часто автори наукових робіт пишуть «і т. ін.» не знаючи, як продовжити перелік, або вводять до тексту словосполучення «цілком очевидно», коли не можуть викласти інших аргументів. Звороти «відомим чином» або «спеціальним пристроєм» нерідко засвідчують, що автор у першому випадку не знає яким чином, а у другому – який саме пристрій.

Здебільшого порушення ясності викладу викликане намаганням окремих авторів надати своїй праці уявної науковості. Звідси і зовсім непотрібна наукоподібність, коли простим усім добре відомим предметам дають ускладнені назви.

Нерідко доступність і дохідливість називають простотою. Простота викладу сприяє тому, що текст магістерської роботи читається легко, тобто коли думки автора сприймаються без ускладнень. Проте не можна ототожнювати простоту і примітивність. Не слід також плутати простоту із загальнодоступністю наукової мови. Популяризація тут виправдана лише в тих випадках, коли наукова праця призначена для масового читача. Головне у мовностилістичному оформленні тексту роботи полягає в тому, щоб її зміст за формою свого викладу був доступний для кола вчених, на яких ця праця розрахована.

Стислість – третя обов'язкова якість наукової мови. Реалізація цієї якості означає вміння уникнути непотрібних повторів, надмірної деталізації та словесного мотлоху. Кожне слово і вираз служать тут меті, яку можна сформулювати таким чином: якомога не тільки точніше, але й стисліше донести сутність справи. Тому слова і словосполучення, котрі не несуть жодного смислового навантаження, повинні бути повністю вилучені з тексту магістерської роботи.

Багатослів'я або мовна надмірність найчастіше виявляється у вживанні зайвих слів. Наприклад: «З цією метою фірма використовує наявні підсобні приміщення» (якщо приміщень немає, то й використовувати їх не можна); «Перевіркою було встановлено, що існуючі розцінки у багатьох торгових точках нашого міста були значно завищені» (розцінки, які не існують, не можуть бути ні завищеними, ні заниженими).

Щоб уникнути багатослів'я, треба передусім боротися із плеоназмами, коли до тексту потрапляють непотрібні слова. Вони свідчать не тільки про мовну недбалість її автора, а й часто вказують на нечіткість його уявлення про предмет дослідження або на те, що він просто не розуміє точного сенсу слів, узятих із чужої мови. Так з'являються сполучення типу: «інтервал перерви», «внутрішній інтер'єр», «габаритні розміри» тощо.

До мовної надмірності варто віднести і вживання без потреби іншомовних слів, які дублюють українські й тим самим невинновдано ускладнюють вислів. Навіщо, наприклад, говорити «нічого екстраординарного», коли можна сказати «нічого особливого»; замість ординарний – звичайний, замість індиферентно – байдуже, замість ігнорувати – не помічати, замість лімітувати – обмежувати, замість орієнтовно – приблизно, замість функціонувати – діяти, замість диверсифікація – різноманітність, замість детермінувати – визначати, замість апробація – перевірка і т.д.

Неправильне або паралельне використання чужомовної лексики призводить, як правило, до зайвих повторень, наприклад: «промислова індустрія», «форсувати будівництво прискореними темпами».

Інший різновид багатослів'я – тавтологія, тобто повторення одного й того ж іншими словами. Багато наукових праць переповнені повтореннями однакових або близьких за значенням слів, наприклад: «у серпні місяці», «схематичний план», «сім штук трансформаторів» і т. ін.

Окрім лексичних форм багатослів'я, в роботах трапляються і стилістичні вади, серед яких переважають канцеляризми, що засмічують мову, надаючи їй казенного відтінку. Прикладом можуть бути такі вислови: «Ці товари можуть бути допущені до продажу тільки після спеціальної обробки», «Розвантаження товарів проводять на основі використання стрічкового конвейера».

Особливо часто канцеляризми потрапляють у наукову мову через недоречне використання так званих прислівникових сполук, позбавляючи її емоційності та стислості (у справі, по лінії, за рахунок, в частині). Наприклад: «У частині задоволення потреб населення».

Скорочення слів. Усі слова в магістерській роботі слід писати повністю. Скорочення слів проводиться згідно ДСТУ 3582:2013 «Інформація та документація. Бібліографічний опис скорочення слів і словосполучень українською мовою. Загальні вимоги та правила».

У магістерській роботі допускаються лише загальноприйняті скорочення:

а) після перерахування (наприклад: та інше – та ін.; і так далі – і т.д.; і тому подібне – і т.п.);

б) при посиленнях (наприклад: дивись – див.; рисунок – рис.; таблиця – табл.);

в) при позначенні цифрами століть і років, одиниць виміру (наприклад: рік – р.; роки – рр.; тисяч гривень – тис. грн.);

г) загальноприйняті літерні аббревіатури (наприклад: США, СОТ, ЄС).

Не рекомендується скорочувати слова «наприклад», «складносурядне речення», «складнопідрядне речення» і т.д.

Інші скорочення та літерні аббревіатури, що наводяться у магістерській роботі при першому згадуванні автором вказуються у круглих дужках після повного найменування та узагальнюються у переліку умовних позначень, який подається перед вступом.

РОЗДІЛ 7. ДОТРИМАННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ ПІД ЧАС НАПИСАННЯ МАГІСТЕРСЬКОЇ РОБОТИ

Під час написання магістерської роботи здобувач вищої освіти може використовувати запозичений матеріал або окремі результати інших дослідників за умови обов'язкового дотримання правил цитування і посилання на автора і джерело. Використання таких матеріалів без посилання не допускається. Таке запозичення вважається порушенням академічної доброчесності або плагіатом.

Академічна доброчесність – це сукупність етичних принципів і визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень.

Рекомендації щодо запобігання академічному плагіату та його виявлення в наукових роботах вміщено у листі Міністерства освіти і науки України № 1/11-8681 від 15.08.2018 р. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v-650729-18>

Поняття академічної доброчесності фігурує в ряді нормативних документів України: Законах України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про наукову і науково-технічну діяльність», «Про авторське право і суміжні права», нормативно-правових актах Кабінету Міністрів України, чинних наказах Міністерства освіти і науки України, іншої загальнодержавної нормативної бази та ін. 2019 року Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти надало рекомендації щодо розробки та впровадження університетської системи забезпечення академічної доброчесності.

У Глухівському національному педагогічному університеті імені Олександра Довженка розроблено низку заходів щодо дотримання авторських прав: схвалено «Етичний кодекс», «Положення про дотримання принципів академічної доброчесності в Глухівському національному педагогічному університеті імені Олександра Довженка», яке закріплює вимоги щодо академічної доброчесності учасників освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності; кваліфікаційні роботи перевіряються на унікальність спеціальними програмовими засобами; за унікальність статей, курсових та кваліфікаційних робіт здобувачів вищої освіти несуть відповідальність наукові керівники.

Принципи академічної доброчесності розроблені на основі Конституції України, Цивільного Кодексу України, законів України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про наукову і науково-технічну діяльність», «Про авторське право і суміжні права», «Про видавничу справу», «Про запобігання корупції», Методичних рекомендацій МОН України для закладів вищої освіти із підтримки принципів академічної доброчесності, Статуту Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. Фахівці відділу наукової роботи та міжнародних зв'язків і призначені відповідальні

особи на факультетах слідкують за дотриманням цих заходів. За порушення принципів академічної доброчесності передбачено відповідальність. Створено також інституційний репозитарій, у якому в обов'язковому порядку розміщуються кваліфікаційні роботи студентів після захисту, а також наукові здобутки науково-педагогічних працівників закладу з метою забезпечення прозорості, відповідальності та доброчесності.

Під час написання кваліфікаційної роботи необхідно уникати таких порушень академічної доброчесності:

- копіювання роботи або її частини іншого автора та оприлюднення її під своїм іменем;
- комбінування своїх власних і запозичених в іншого автора аргументів без належного цитування;
- перефразування чужої роботи без належного оформлення посилання на автора і джерело.

Перевірку кваліфікаційних робіт здобувачів вищої освіти ступенів «молодший бакалавр», «бакалавр», «магістр» здійснює відповідальна особа з числа співробітників наукової бібліотеки ліцензованим програмним продуктом Strike Plagiarism, після чого формує звіт, виписує довідку про відсоток унікальності тексту і передає ці дані деканові факультету.

Перевірка передбачає:

– встановлення факту наявності академічного плагіату та самоплагіату за результатами комп'ютерної перевірки текстів за допомогою програмно-технічних засобів, із визначенням відсотку унікальності роботи;

– подальший аналіз виявлених текстових збігів експертами, які обізнані як у технічних аспектах виявлення академічного плагіату, так і в сучасному стані предметної галузі досліджень з урахуванням як результатів роботи комп'ютерних програм, так і інших даних.

Критерій унікальності кваліфікаційні роботи здобувачів вищої освіти ступеня «магістр» – більше 60%.

Перевірити попередньо текст на оригінальність, тобто відсутність плагіату, можна самостійно за допомогою спеціальних програм або за допомогою сайтів, які надають такі послуги. Наприклад: AdvegoPlagiatu<http://advego.ru/plagiatu>, <https://text.ru/>. Проте результати такої перевірки під час подання роботи до захисту не враховуються, оскільки ці програми й сервіси не є сертифікованими. Їх можна використовувати лише для того, щоб зорієнтувати автора у рівні оригінальності магістерської роботи.

РОЗДІЛ 8. АПРОБАЦІЯ ОСНОВНИХ ПОЛОЖЕНЬ І РЕЗУЛЬТАТІВ ДОСЛІДЖЕННЯ

Апробація проведеного магістерського дослідження є обов'язковим компонентом кваліфікаційної роботи та елементом підготовки її до захисту.

Апробація результатів дослідження може здійснюватися через:

1) підготовку статті (одноосібної або у співавторстві з науковим керівником роботи) і її публікацію у збірнику наукових праць викладачів і студентів ГНПУ ім. О. Довженка [12; 13; 14] і (додатково) у будь-яких інших подібних виданнях;

2) виступи на науково-практичних конференціях різних рівнів (обов'язково щорічній звітній в університеті та, на власний вибір, регіональних, всеукраїнських, міжнародних) із доповідями за матеріалами дослідження;

3) друк тез науково-практичної конференції;

4) використання результатів дослідження та пропозицій автора магістерської роботи при підготовці викладачем окремих лекцій, практичних занять, інформаційного забезпечення, методики викладання певної дисципліни;

5) виступи з презентацією найважливіших здобутків магістерської роботи на засіданнях студентських наукових гуртків, колоквиумах або семінарах;

б) участь окремих магістрантів (за рекомендацією наукового керівника і згідно з рішенням кафедри) у всеукраїнському або регіональному конкурсі студентських наукових робіт (за спеціальністю).

Якщо матеріали роботи оприлюднювалися на наукових конференціях, студентських наукових гуртках, колоквиумах або семінарах (теоретична апробація), необхідно точно вказати дані про відповідні наукові заходи (дата, місце проведення, назва заходу).

Наявність публікацій за темою дослідження підтверджується науковими збірниками, у яких було надруковано наукову статтю, тези доповіді автора магістерської роботи або ксерокопіями титульної сторінки збірника, його змісту й тексту статті.

Участь у конференції підтверджується сертифікатом учасника, програмою конференції або ксерокопіями сертифіката, титульної сторінки програми конференції та сторінкою, на якій зазначається прізвище й тема доповіді здобувача вищої освіти.

Важливим для виконавця магістерського дослідження є володіння методологією підготовки наукової публікації. Написання наукової статті, тез доповідей на конференції повинно відповідати вимогам жанру публікації, логіці їх побудови, композиції, стилю і мовного оформлення.

Наукова стаття – один з основних видів публікацій. Вона містить виклад проміжних або кінцевих результатів наукового дослідження [15, с. 112].

«Наукові статті виконують дослідницьку функцію (подають наукові результати), презентаційну (представляють дослідника в науковому товаристві), оцінну (оцінюють стан наукових досліджень з певної проблеми) та комунікативну (служать засобом спілкування дослідників)» [11, с. 37].

Обсяг наукової статті здобувача вищої освіти – від 6 до 10 сторінок (формат А 4, шрифт 14, інтервал 1,5).

Наукові статті повинні мати такі структурні елементи:

1) постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями;

2) аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання визначеної проблеми;

3) формулювання мети статті (постановка завдання);

4) виклад основного матеріалу дослідження;

5) висновки дослідження і перспективи подальшої наукової роботи.

Текст статті має відповідати чинним правописним нормам, вимогам наукового стилю, до оформлення цитат і посилань. Укладати список використаних джерел необхідно за чинними стандартами. У публікаціях за темою дослідження, як і в тексті магістерської роботи, треба уникати плагіату.

Детальніше з вимогами до наукових статей можна ознайомитися в інформаційних листах редакційних колегій збірників наукових праць. Зразками оформлення наукових статей здобувачів вищої освіти Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка спеціальності 014 Середня освіта / 014.01 Середня освіта (Українська мова і література) є праці, опубліковані в щорічних збірниках наукових праць «Науковий потенціал дослідника: філологічні та методичні пошуки» (2018, 2019, 2020 рр.) [12; 13; 14].

Тези доповіді – це опубліковані до початку наукової конференції (семінару, симпозіуму) матеріали, у яких викладено основні аспекти наукової доповіді. Рекомендований обсяг тез наукової доповіді становить дві-три сторінки машинописного тексту через 1 чи 1,5 інтервали [15, с. 114–115].

Необхідно звернути увагу на те, що назви доповіді на конференції і тез до неї збігаються. Оформлення тез повинно чітко відповідати вимогам, викладеним в інформаційному листі конференції, адже редакційна колегія залишає за собою право відхиляти виконані неналежним чином роботи.

Працюючи над тезами доповіді, необхідно дотримуватися логіки викладу змісту. Зважаючи на обсяг, писати варто тільки найважливіше, оперуючи науковою термінологією; формулювати думку чітко і зрозуміло, не використовуючи довгі речення і не переобтяжуючи тези цитуванням. Необхідно виділити ключову ідею дослідження, визначити шляхи її розкриття і зробити лаконічний висновок. У списку літератури до тез указують кілька найважливіших джерел.

Зі зразком оформлення тез доповіді для апробації матеріалів магістерської роботи на науково-практичній конференції можна ознайомитися в додатку М.

РОЗДІЛ 9. ПІДГОТОВКА ДО ЗАХИСТУ І ЗАХИСТ МАГІСТЕРСЬКОЇ РОБОТИ

Попередній захист магістерської роботи проводиться не пізніше ніж за місяць до захисту з метою реально оцінити рівень підготовки дослідження здобувачем вищої освіти. Магістерську роботу допускають до попереднього захисту на кафедрі після її остаточного завершення за умови наявності позитивного письмового висновку наукового керівника.

Під час попереднього захисту роботи перевіряють:

– наявність необхідних супроводжувальних документів: завдання на магістерську роботу, висновок наукового керівника, довідка про відсоток унікальності тексту;

– відповідність змісту роботи завданням;

– дотримання вимог щодо технічного оформлення роботи;

– готовність здобувача вищої освіти до захисту роботи в ДЕК (вільне володіння матеріалом, здатність відповідати на питання стосовно сутності та результатів дослідження тощо).

Від здобувача вищої освіти вимагається надати членам комісії з попереднього захисту:

- повністю готову роботу (у непереплетеному вигляді);

- належним чином оформлене завдання на дипломну роботу, затверджене завідувачем кафедри;

- матеріали апробації результатів дослідження;

- тези доповіді на захист (регламент доповіді – до 10 хв).

На попередній захист здобувач повинен підготувати доповідь, у якій чітко повинно бути відображено:

• які завдання дослідження і яким чином вони вирішені;

• які результати, як наслідок вирішення поставлених завдань, отримані тощо.

Після докладного ознайомлення членами кафедри зі станом виконання магістерських робіт комісія робить висновок про якість проведеної здобувачами роботи, надає зауваження і відповідні рекомендації щодо доопрацювання.

За результатами попереднього захисту члени комісії рекомендують / не рекомендують магістерську роботу до захисту, про що робиться відповідний запис у протоколі засідання кафедри.

Захист магістерської роботи проводиться відповідно до розкладу, затвердженого деканатом. Для захисту щорічно створюється державна екзаменаційна комісія, до складу якої входять голова (фахівець у галузі філологічних дисциплін або провідний науковець відповідного напрямку наукової діяльності) та чотири члени комісії з членів випускової кафедри. Голова ДЕК і персональний склад комісії затверджуються наказом ректора не пізніше ніж за місяць до початку роботи комісії. На захисті може бути присутнім керівник наукового дослідження.

До захисту магістерських робіт допускаються студенти, які виконали всі вимоги навчального плану і завдання до кваліфікаційної роботи. Списки студентів, допущених до захисту магістерських робіт, подаються державній екзаменаційній комісії деканом факультету. До захисту не допускаються студенти магістратури, які не виконали навчальний план і на момент подання до захисту магістерської роботи мають академічну заборгованість.

Перед початком захисту магістерської роботи деканат факультету подає екзаменаційній комісії такі документи:

- зведену відомість про виконання студентами навчального плану та отримані оцінки;
- магістерську роботу в паперовому варіанті в твердій палітурці;
- відгук керівника магістерської роботи;
- рецензії спеціаліста-практика відповідної кваліфікації та науково-педагогічного працівника інших структурних підрозділів університету;
- інші матеріали, що характеризують наукову та практичну цінність виконаної роботи, підтверджують її апробацію (друковані статті за темою дослідження, сертифікати учасника конференцій тощо).

Рецензії на магістерську роботу надає спеціаліст-практик відповідної кваліфікації та науково-педагогічний працівник з інших структурних підрозділів університету. Особливу увагу в рецензіях варто звернути на таке:

- актуальність теми;
- вміння застосовувати теоретичні знання для вирішення конкретних практичних завдань;
- наявність у роботі особистих пропозицій і рекомендацій, їх новизна, перспективність, практична цінність;
- достовірність результатів і обґрунтованість висновків;
- стиль викладу та оформлення роботи;
- недоліки роботи.

Рецензенти, як і науковий керівник, дають загальну оцінку магістерській роботі.

Процедура захисту включає:

- доповідь здобувача вищої освіти про зміст роботи;
- запитання до автора;
- оголошення відгуку наукового керівника або його виступ;
- відповіді здобувача вищої освіти на запитання членів державної екзаменаційної комісії із захисту та осіб, присутніх на захисті;
- заключне слово студента;
- оголошення рішення комісії про оцінку роботи.

Доповідь здобувача вищої освіти на захисті має бути змістовною, логічною, послідовною, добре структурованою (див. **додаток Н**). Її треба підготувати заздалегідь у формі виступу, який не повинен перевищувати за часом 10 хвилин, що відповідає за обсягом 4–5 друкованим сторінкам формату А4 (14 шрифт, 1,5 інтервал).

Необхідно уникати переказу змісту магістерської роботи. Доповідач, відповідно до встановленого регламенту, висвітлює такі важливі питання:

- обґрунтування актуальності теми дослідження;
- мета, завдання, об'єкт, предмет дослідження;
- що вдалося встановити, виявити, довести;
- якими методами це досягнуто;
- елементи новизни в теоретичних положеннях та в практичних рекомендаціях;
- з якими труднощами довелося зіткнутися в процесі дослідження.

Для унаочнення результатів дослідження рекомендується розробляти мультимедійні презентації.

Після доповіді автор магістерської роботи має відповісти на питання, які виникли у членів державної екзаменаційної комісії. Відповіді на поставлені запитання дають можливість визначити рівень професійної підготовки, самостійності виконання роботи та фахової ерудиції випускника. Здобувач вищої освіти дає також відповіді на основні зауваження наукового керівника й рецензентів.

Захист магістерської роботи фіксується в протоколі засідання ДЕК.

Рішення екзаменаційної комісії щодо оцінки магістерської роботи, а також присвоєння студенту освітнього ступеня «магістр» та видачу йому документа державного зразка приймається на закритому засіданні ДЕК відкритим голосуванням, більшістю голосів. При однаковій кількості голосів рішення голови комісії є вирішальним. Результати захисту магістерської роботи оголошуються в день захисту після оформлення протоколів засідання екзаменаційної комісії.

Студент, який під час захисту отримав незадовільну оцінку, відраховується з університету і йому видається академічна довідка. За ним залишається право бути повторно допущеним до захисту магістерської роботи у разі її ґрунтовного доопрацювання впродовж наступних трьох років.

РОЗДІЛ 10. КРИТЕРІЇ ОЦІНКИ ЯКОСТІ МАГІСТЕРСЬКОЇ РОБОТИ

Магістерська робота повинна відповідати певним стандартам і вимогам, серед яких варто виділити теоретичні, методичні, естетичні.

До теоретичних вимог відносять: теоретичний характер роботи з конкретизацією основних положень; використання достатньо широкого кола наукових джерел; альтернативність викладу матеріалу; розкриття лінгвістичних чи/або літературознавчих явищ і процесів, суті принципів і концепцій філології; логічний зв'язок викладу змісту із спрямованістю від абстрактного до характерного, від простого (одиночного) до складного (загального); самостійність зробленого аналізу і висновків.

До методичних вимог необхідно віднести: поступовість у виконанні роботи (вибір теми, добір літератури, її опрацювання, складання плану, написання роботи, підбиття підсумків тощо); пропорційне розміщення матеріалу; оптимальний обсяг; апробація дослідження; наявність необхідного наукового апарату і правильно оформленого списку використаних джерел.

До естетичних вимог відносять: охайність і старанність при виконанні роботи; дотримання технічних вимог до оформлення роботи.

Рекомендовані критерії оцінки якості магістерських робіт

Критерії	Предмет експертної оцінки	Максимальна кількість балів
Актуальність теми дослідження	Новизна постановки теми	2
	Обґрунтованість актуальності дослідження	2
	Постановка завдань	2
	Відповідність теми напряму підготовки фахівця	2
	Відповідність плану (змісту) роботи її темі	2
	Разом за критерієм	10
Ступінь науковості	Оцінка вітчизняного і зарубіжного теоретичного й практичного досвіду з питань дослідження	15
	Наявність елементів наукової новизни, ступінь їх обґрунтованості	5
	Логічність викладу матеріалу	5
	Повнота та обґрунтованість висновків	15
	Разом за критерієм	40
Інформаційно-методичне та програмне забезпечення	Використання актуальних джерел інформації та їх опрацювання	5
	Використання найвизначніших здобутків сучасної вітчизняної та зарубіжної філології, педагогіки, психології	5
	Разом за критерієм	10
Практична значущість, апробація результатів дослідження	Рівень аргументованості результатів, можливість їх практичного використання	5
	Наявність публікацій за темою дослідження	5
	Участь у наукових заходах різних рівнів	5
	Разом за критерієм	15
Оформлення роботи	Відповідність загальноприйнятим стандартам оформлення	5
Відповідність принципам академічної доброчесності	Рівень унікальності авторського тексту	5
Захист	Доповідь за результатами виконання магістерського дослідження	5
	Відповіді на запитання членів ДЕК	5
	Загальна оцінка роботи науковим керівником і рецензентами	5
	Разом за критерієм	15
Разом		100

Співвідношення між національними та ЄКТС оцінками і результатами захисту магістерської роботи за 100-бальною шкалою

Оцінка ЄКТС	Сума балів за 100 бальною шкалою	Національна оцінка	
A	90-100	5	зараховано
B	82-89	4	
C	74-81	4	
D	64-73	3	
E	60-63	3	
FX	35-59	2	не зараховано
F	1-34	2	

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бахрушин В. Академічний плагіат і самоплагіат в науці та вищій освіті: нормативна база і світовий досвід. <http://education-ua.org/ru/articles/1128-akademichnij-plagiat-i-samoplgiat-v-nautsi-ta-vishchij-osviti-normativna-baza-isvitovij>
2. Верховна Рада України. ЗАКОН УКРАЇНИ «Про освіту» (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2017, № 38-39. 2018.
3. Декларація про дотримання академічної доброчесності учасником процесу реалізації державної політики у сфері якості освіти. Режим доступу: https://naqa.gov.ua/wp-content/uploads/2019/05/Deklar_pro_dobr.pdf
4. ДСТУ 8302:2015. Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання. *Нац. стандарт України*. Вид. офіц. Уведено вперше ; чинний від 2016-07-01. Київ : ДП «УкрНДНЦ», 2016. 17 с.
5. Ковалів Ю. І. Абетка дисертанта : Методологічні принципи написання дисертації : Посібник. Київ : Твім інтер, 2009. 460 с.
6. Кодекс академічної доброчесності Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти. Режим доступу: <https://naqa.gov.ua/wp-content/uploads/2019/07/Кодекс-академічної-доброчесності>
7. Кодекс академічної доброчесності Сумського державного університету. Режим доступу: <http://normative.sumdu.edu.ua/?task=getfile&tmpl=component&id=24c2956b-9c36-e911-9278-001a4be6d04a&kind=1>
8. Лист МОН України від 23.10.2018 № 1/9-650 «Щодо рекомендацій з академічної доброчесності для закладів вищої освіти» <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v-650729>
9. Методична інструкція щодо перевірки академічних текстів на наявність текстових запозичень. Режим доступу: <http://normative.sumdu.edu.ua/?task=getfile&tmpl=component&id=a629d359-964f-e911-b41d-001a4be6d04a&kind=1>
10. Методичні вказівки до підготовки та захисту бакалаврських і магістерських робіт освітніми програмами «українська мова та література» та «літературна творчість» / уклад. : Бровко О. О., Вінтонів М. О., Луцюк М. В. Київ : Київський університет імені Бориса Грінченка, 2019. 88 с.
11. Методичні рекомендації до написання і оформлення бакалаврських та магістерських робіт з української літератури : для студентів спеціальностей 035 Філологія (українська мова і література) та 014 Середня освіта (українська мова і література) / І. П. Галак, І. В. Григоренко, Л. В. Йолкіна, І. В. Савченко. Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2018. 62 с.

12. Науковий потенціал дослідника : філологічні та методичні пошуки : зб. наукових праць викладачів і студентів. Випуск 8 / відп. редактор В. А. Каліш. Глухів : ГНПУ ім. О. Довженка, 2020. 340 с.
13. Науковий потенціал дослідника : філологічні та методичні пошуки : зб. наукових праць викладачів і студентів. Випуск 7 / відп. редактор В. А. Каліш. Суми : ТОВ «Видавничо-поліграфічне підприємство «Фабрика друку», 2019. 332 с.
14. Науковий потенціал дослідника : філологічні та методичні пошуки : зб. наукових праць викладачів і студентів факультету філології та історії. Випуск 6 / відп. редактор В. А. Каліш. Суми : Вінніченко М. Д., 2018. 300 с.
15. Основи методології та організації наукових досліджень : навч. посіб. для студентів, курсантів, аспірантів і ад'юнтів / за ред. А. Є. Конверського. Київ : Центр учбової літератури, 2010. 352 с.
16. Основні вимоги до оформлення списку літератури за новими стандартами : методичні рекомендації / уклад. : М. П. Гребенюк, Г. З. Шевчук. Луцьк : ВІППО, 2019. 60 с.
17. Положення про дотримання принципів академічної доброчесності в Глухівському національному педагогічному університеті імені Олександра Довженка. Режим доступу : <http://new.gnpu.edu.ua/uk/nauka.html?start=30>
18. Положення про академічну доброчесність та етику академічних взаємовідносин у Сумському державному університеті. Режим доступу: <http://normative.sumdu.edu.ua/?task=getfile&tmpl=component&id=fe3a1f9e-9c36-e911-9278-001a4be6d04a&kind=1>
19. Положення про групу сприяння академічної доброчесності. Режим доступу: <http://normative.sumdu.edu.ua/?task=getfile&tmpl=component&id=d82d0ce9-ad76-e811-93e1-001a4be6d04a&kind=1>
20. Семенов О. Організація науково-дослідної роботи студентів філологічних факультетів педагогічних університетів : навчально-методичний посібник. К.-Глухів : РВВ ГДПУ, 2002. 96 с.

Орієнтовні теми магістерських робіт

1. Тема інтелігенції у творчості Б. Грінченка.
2. Повість-поема «Поза межами болю» О. Турянського: проблематика, поетика та особливості вивчення у старшій школі.
3. Художні особливості поезії І. Калинця та специфіка її вивчення на уроках української літератури в основній школі.
4. Художні особливості поезії В. Голобородька та специфіка її вивчення на уроках української літератури.
5. Повістева проза Григора Тютюнника: проблематика, образна система, специфіка вивчення в закладах загальної середньої освіти.
6. Гендерне виховання на уроках української літератури (на матеріалі творчості О. Кобилянської).
7. Особливості вивчення поезії А. Малишка в закладах загальної середньої освіти.
8. Історична романістика В. Шкляра: жанрово-стильові особливості та методика вивчення в позакласній роботі з української літератури.
9. Концепт зради в літературній творчості Олександра Довженка.
10. Жанрово-стильові особливості творчості О. Довженка та особливості їх вивчення на уроках української літератури.
11. Проблеми інтертекстуальності та інтермедіальності у літературній спадщині О. Довженка.
12. Ідейно-тематичні домінанти щоденникових записів в українській літературі ХХ століття.
13. Екзистенціальний дискурс та особливості вивчення прози В. Підмогильного на уроках української літератури в старшій школі.
14. Формування критичного мислення учнів у контексті інноваційного підходу до навчання української мови.
15. Інформаційно-комунікаційні технології на уроках української мови у старшій школі.
16. Формування комунікативної компетентності учнів на уроках української мови засобами інтерактивних технологій.
17. Теоретико-методичні аспекти вивчення складносурядного речення (на матеріалі творчості Олександра Довженка).
18. Епітетика українських народних казок.
19. Міфологеми та демонологеми у творчості Дари Корній.
20. Композити у текстах творів Василя Шкляра.

Зразок оформлення титульної сторінки

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Глухівський національний педагогічний університет
імені Олександра Довженка

Кафедра української мови, літератури
та методики навчання

**ІСТОРІОСОФСЬКІ МОТИВИ
«ЩОДЕННИКОВИХ ЗАПИСІВ» О. ДОВЖЕНКА**

Магістерська робота

зі спеціальності 014.01 Середня освіта

(Українська мова і література)

студентки 61-2У групи

факультету філології та історії

Пилипенко Дар'ї Олегівни

Науковий керівник:

кандидат філологічних наук,

старший викладач

Троша Наталія В'ячеславівна

Глухів–2020

Зразки оформлення змісту магістерської роботи

Тема магістерської роботи: «Ідейно-тематичні домінанти щоденникових записів в українській літературі ХХ століття» (авторка – Я. І. Рак, науковий керівник – к. філол. н., ст. викл. Н. В. Троша, 2016 р.).

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПРОБЛЕМИ ДОСЛІДЖЕННЯ....	10
1.1. Мемуарна, автобіографічна, мемуарно-автобіографічна проза: термінологічний аспект.....	21
1.2. Жанрова специфіка щоденника та його зв'язок з іншими різними видами мемуарної літератури.....	27
1.3. Рецепція письменницьких щоденників в українському літературознавстві.....	36
Висновки до розділу 1.....	40
РОЗДІЛ 2. ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧІ ЗАСАДИ ПРОБЛЕМИ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	42
2.1. «Щоденник» В. Винниченка як засіб самооцінки, самопізнання й самореалізації.....	42
2.2. Ідейно-тематичний зміст «Щоденникових записів» Олександра Довженка.....	49
2.3. Морально-естетичні домінанти «Щоденника» О. Гончара.....	58
Висновки до розділу 2.....	65
РОЗДІЛ 3. МЕТОДИЧНА СИСТЕМА РОБОТИ НАД ПИСЬМЕННИЦЬКИМИ ЩОДЕННИКАМИ В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ.....	66
3.1. Сучасний стан дослідження проблеми в методичній науці й шкільній практиці.....	66
3.2. Аналіз чинних шкільних програм та підручників з української літератури щодо проблеми дослідження.....	73
3.3. Психолого-педагогічні основи вивчення окресленої проблеми.....	76
3.4. Методичні рекомендації щодо вивчення щоденникової спадщини видатних українських письменників ХХ століття учнями старших класів.....	80
Висновки до розділу 3.....	85
ВИСНОВКИ.....	86
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	90
ДОДАТКИ.....	95

Тема магістерської роботи: «Теоретико-методичні аспекти вивчення складносурядного речення (на матеріалі творчості Олександра Довженка)» (авторка – Х. М. Мартинюк, науковий керівник – к. пед. н., доц. С. В. Цінько, 2019 р.)

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. СКЛАДНОСУРЯДНІ РЕЧЕННЯ ЯК ОБ’ЄКТ ДОСЛІДЖЕННЯ ЛІНГВІСТИЧНОЇ НАУКИ.....	12
1.1. Поняття про складносурядне речення, його специфіку, місце в мовній системі.....	12
1.2. Класифікація складносурядних речень.....	18
Висновки до розділу 1.....	38
РОЗДІЛ 2. ТИПОЛОГІЯ СКЛАДНОСУРЯДНИХ РЕЧЕНЬ У ТВОРЧОСТІ ОЛЕКСАНДРА ДОВЖЕНКА.....	40
2.1. Загальна характеристика різних типів складносурядних речень в ідіостилі Олександра Довженка.....	40
Висновки до розділу 2	53
РОЗДІЛ 3. ЛІНГВОДИДАКТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ СКЛАДНОСУРЯДНОГО РЕЧЕННЯ (НА МАТЕРІАЛІ ТВОРЧОСТІ ОЛЕКСАНДРА ДОВЖЕНКА).....	55
3.1. Методика вивчення складносурядного речення: традиції та інновації.....	55
3.2. Практичний аспект вивчення складносурядних речень.....	58
3.3. Методичні рекомендації щодо використання речень із творів Олександра Довженка на уроках вивчення складносурядних речень.....	66
Висновки до розділу 3	77
ВИСНОВКИ.....	79
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	82
ДОДАТКИ.....	89

Зразок оформлення вступу магістерської роботи

Тема магістерської роботи: «Теоретико-методичні аспекти вивчення складносурядного речення (на матеріалі творчості Олександра Довженка)» (авторка – Х. М. Мартинюк, науковий керівник – к. пед. н., доц. С. В. Цінько, 2019 р.)

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Кожен народ витворив за історію свого існування не лише унікальний словниковий склад мови, а й граматику, національну за формою, за законами сполучення слів і побудови речень. Тому синтаксис і вивчає, як підкреслюється в «Курсі сучасної української літературної мови» за редакцією академіка Л. Булаховського, – «загальні і характеристичні для даної національної мови особливості зв'язків між словами і типи об'єднання їх у речення та вищі єдності тією мірою, якою вони мають суто мовні ознаки» [51, с. 4].

Відомо, що історія вивчення складносурядних речень досить тривала і складна. В українському мовознавстві можна виділити три більш-менш чітко окреслених напрями досліджень складносурядних речень української мови – за характером аспектів, на які акцентувалась увага. Складносурядні речення розглядалися також з боку відкритості / закритості структури й ролі модально-часових відношень (А. Грищенко, К. Шульжук).

Певна увага була приділена дослідженню відношень, що формуються на основі взаємодії семантики компонентів складносурядного речення (І. Вихованець, К. Городенська, А. Кващук) [10, 11, 12, 13, 18, 19, 20, 21, 22, 23].

Синтаксис української літературної мови, як і будь-яка інша мовна система, – це багате надбання загальнонародної української культури. У різноманітних формах висловлення, що склались у чітку закономірну систему, він «відтворює історичні скарби мислення, переживань і почуттів, а отже, й мовні взаємини всіх поколінь українського народу. В цьому полягає внесок українського синтаксису в скарбницю загальнослов'янської та світової культури мовлення» [35, с. 5].

У сучасній лінгвістичній науці визначення складносурядного речення та його меж є дискусійним питанням.

Як відомо з багатьох лінгвістичних джерел, складносурядні речення як об'єкт дослідження поставали в різних аспектах: формально-синтаксичної будови й структурно-семантичної типології [16; 25 та ін.], семантико-синтаксичних відношень між предикативними частинами в їхньому складі [24; 82], стилістичної та комунікативної природи складносурядного речення [9; 66; 91].

Разом із тим питання функціонально-семантичної організації й комунікативного оформлення складносурядних речень у різних стилях мови

досліджено недостатньо: більш вичерпно й докладно їх проаналізовано в науковому стилі української мови [22; 44; 57]; коротку характеристику складних речень, уживаних у періодичній пресі певного періоду й інформаційних текстах, подано в працях М. Жовтобрюха та М. Ковальчука [33; 45].

Як ми з'ясували у процесі дослідження, автори перших посібників з української мови для вищої школи вважали, що складносурядні речення складаються з простих речень, які об'єднуються як рівноправні, незалежні одиниці. Спочатку складносурядні речення так і називалися – рівнорядними, або рівнорядносполучниковими, бо вважалося, що складносурядні речення можуть бути і безсполучникові.

Пізніше було доведено, що складносурядні речення необхідно відмежувати від безсполучникових і що складові частини їх «утворюють структурно-синтаксичну і смислову єдність, у якій окремі частини взаємопов'язані».

Однак назва «складносурядні речення» використовується не всіма мовознавцями, так, наприклад, В. Сімович називає складносурядні речення рівнорядно-зложеними або сполукою речень на тій підставі, що поєднуються «головні речення» [Сімович 1986 (1921), с. 400].

Катерина Городенська зазначає, що в українській традиційній граматиці найповнішим дослідженням синтаксису вважали том II «Курсу сучасної української літературної мови» за редакцією Л. Булаховського. Саме в цій праці складносурядним реченням названо «складне речення, у якому окремі його частини — речення поєднуються між собою як рівноправні одиниці, тобто таке складне, у якому немає залежності одного речення від другого» [21, с. 166].

А. Грищенко у своїй монографії «Складносурядне речення в сучасній українській літературній мові» [25] запропонував називати частини складносурядного речення не простими реченнями, а предикативними частинами.

Відмінність його поглядів на складносурядні речення від попередніх полягає в тому, що складносурядні речення залежно від значень між їхніми складовими частинами поділено на три типи — єднальні, зіставно-протиставні та розділові.

Саме А. Грищенко заперечив проти традиційної кваліфікації частин складносурядних речень простими реченнями і назвав їх складовими або структурними частинами.

Науковці-лінгвісти наголошують, що складносурядними слід вважати речення зі структурно автономними предикативними частинами, що характеризуються внутрішнім вираженням предикативності й міжчастинною взаємодією, яка відображена формальними репрезентантами і внаслідок якої витворюється функціонально-комунікативна цілісність.

Супровідними величинами сурядного зв'язку постають:

- 1) співвідносність видо-часових форм дієслів-присудків,
- 2) інтонаційні особливості;
- 3) лексичне наповнення предикативних частин та ін.

Отже, складносурядні речення складаються не з простих речень, а з предикативних частин. Наявність сполучників свідчить про те, що до складносурядних речень не належать безсполучникові конструкції.

Що ж стосується досліджень функціонування складносурядних речень в ідіостилі Олександра Довженка, то це питання у вітчизняній лінгвістиці висвітлено недостатньо, що й надає нашій науковій розвідці актуальності.

Отже, складносурядні речення – це невід'ємний елемент структури художнього тексту. Обсяг навантаження, яке несуть складносурядні речення в художніх текстах, частотність їх уживання в ідіостилі відомого українського письменника Олександра Довженка, а також методичний аспект вивчення складносурядних речень у шкільному курсі на прикладі речень із творів митця досі не були об'єктом пильної уваги дослідників, тому розгляд цих речень у такому аспекті постає досить **актуальним**.

Мета дослідження полягає у з'ясуванні статусу складносурядних речень у сучасній лінгвістиці, частотності їх уживання та ролі в художніх текстах Олександра Довженка; розробці елементів методики роботи зі складносурядними реченнями в школі (на прикладі роботи з реченнями, узятими із творів Олександра Довженка).

Для досягнення поставленої мети необхідно розв'язати такі **завдання**:

- 1) простежити еволюцію поглядів на проблему сурядності, статус складносурядних речень у сучасній лінгвістиці;
- 2) виявити структурно-семантичні типи складносурядних речень, їх специфіку;
- 3) дослідити особливості складносурядних речень з єднальними сполучниками;
- 4) розглянути розділові знаки між частинами складносурядного речення з єднальними сполучниками;
- 5) визначити смислові зв'язки між частинами складносурядного речення з єднальними сполучниками;
- 6) з'ясувати частотність уживання зазначеного типу речень у творах Олександра Довженка;
- 7) зробити порівняльний аналіз уживання досліджуваних конструкцій в ідіостилі письменника;
- 8) встановити вихідні позиції вивчення синтаксису складносурядних речень у сучасній лінгводидактиці й методиці;
- 9) розробити елементи методики роботи зі складносурядним реченням на уроках української мови (на прикладі роботи з реченнями, узятими з творчого доробку Олександра Довженка).

Об'єктом вивчення є синтаксис сучасної української мови і процес його вивчення в закладах загальної середньої освіти.

Предметом дослідження стали структурно-семантичні типи складносурядних речень у творах Олександра Довженка та методи, прийоми, засоби і принципи вивчення складносурядних речень на уроках української мови в школі.

Для розв'язання поставлених завдань використовувався комплекс **методів дослідження**, що включає: теоретичний аналіз лінгвістичної і методичної літератури, лінгвістичне спостереження, аналіз досліджуваних дефініцій, порівняння, узагальнення.

Теоретичне значення дослідження полягає в тому, що узагальнено матеріал про особливості та місце складносурядних речень у синтаксичній системі української мови; структурно-семантичні типи складносурядних речень; особливості роботи зі складносурядними реченнями, виписаними із творчого здобутку Олександра Довженка, на уроках української мови, а результати дослідження є певним здобутком для подальшого вивчення структурно-семантичних типів складносурядних речень в ідіостилях сучасних письменників і класиків художнього слова.

Практичне значення магістерської роботи полягає у виявленні структурно-семантичних типів складносурядних речень у творах Олександра Довженка. Також проведено комплексний аналіз досліджуваних синтаксичних одиниць, здійснено системне дослідження цієї групи речень, проаналізовано структурні й семантичні типи та роль складносурядних речень у творах Олександра Довженка, розроблено конспекти уроків загальної тематики «Вивчення складносурядного речення в шкільному курсі української мови».

Положення роботи та її практичні результати можуть бути використані на заняттях з української мови у закладах вищої освіти, у наукових пошуках магістрів, аспірантів, а також у навчальній практиці.

Наукова новизна роботи полягає у спробі комплексного вивчення структурно-семантичних типів та функціонального навантаження складносурядних речень в ідіостилі Олександра Довженка.

Апробація. Протягом 2018-2019 р.р. результати магістерського дослідження апробувалися на різного рівня конференціях, а також у формі публікацій.

Основні положення магістерської роботи обговорювалися на VIII Міжнародній науково-практичній конференції «Лідерство – фундаментальний інструмент комунікацій: європейський діалог» (14-16 вересня 2018 року, Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка, тема доповіді «Вплив позанавчальної роботи на формування майбутнього лідера»), Всеукраїнській студентській науково-практичній конференції, присвяченій актуальним питанням викладання літератури та мови «Перші Данилівські читання» (22 листопада 2018 року, Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя, тема доповіді «Методика вивчення складносурядного речення: традиції та новації»), VIII Міжнародній інтернет-конференції молодих учених і студентів «Глухівські наукові читання – 2018. Актуальні питання суспільних та гуманітарних наук» (4-6 грудня 2018 року,

ГНПУ ім. О. Довженка, тема доповіді «Традиції та інновації у методиці вивчення складносурядного речення (на матеріалі творчості Олександра Довженка)»), Всеукраїнській студентській науково-практичній інтернет-конференції «Сучасні тенденції та перспективи мовно-літературної освіти в Україні» (20-21 лютого 2019 року, ГНПУ ім. О. Довженка, тема доповіді «Методика вивчення складносурядного речення: історико-методичний екскурс»), III Всеукраїнській студентській науково-практичній конференції з нагоди Міжнародного дня рідної мови «Актуальні проблеми сучасної філології» (21 лютого 2019 року, Ізмаїльський державний гуманітарний університет, тема доповіді: «Проблеми дослідження складносурядних речень»), Всеукраїнській студентській Інтернет-конференції «Нова українська школа очима студентів» (17 квітня 2019 року, ГНПУ ім. О. Довженка, тема доповіді: «Ключові компетентності на уроках української мови»), звітній науково-практичній конференції молодих учених та студентів «Актуальні проблеми сучасної науки і наукових досліджень» (23-24 квітня 2019 року, Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка, тема доповіді «Інноваційний підхід до вивчення складносурядного речення»), X Всеукраїнській студентській науково-практичній конференції «Мова й література у проекції різних наукових парадигм» (17 квітня 2019 року, ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» (м. Старобільськ), тема доповіді «Практичний аспект вивчення складносурядних речень»), Всеукраїнській науково-теоретичній конференції IX Довженківські читання «Олександр Довженко і українська культура: історія, традиції, сучасність» (17-18 жовтня 2019 року, ГНПУ ім. О. Довженка, тема доповіді: «Складносурядні речення в художніх творах Олександра Довженка: види, стилістична роль»), Всеукраїнській науковій конференції «Традиції Івана Огієнка у світлі вітчизняної науки» (Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, м. Кам'янець-Подільський, 22 жовтня 2019 року, тема доповіді: «Роль науково-педагогічної спадщини Івана Огієнка у формуванні національно-патріотичної особистості учнів»); Всеукраїнській викладацько-студентській науково-практичній конференції з міжнародною участю "Актуальні проблеми підготовки фахівців дошкільної освіти: проблеми, досвід, інновації"(ГНПУ ім. О. Довженка, 21-22 листопада 2019 року, тема доповіді: «Сучасні технології мовленнєвого розвитку дитини»), IX «Глухівських наукових читаннях-2019. Актуальні питання суспільних та гуманітарних наук» (з міжнародною участю) (ГНПУ ім. О. Довженка, м. Глухів, 25-29 листопада 2019 року).

Усього за період навчання в магістратурі взяла участь у двох Міжнародних, семи Всеукраїнських, двох Усеукраїнській з міжнародною участю і одній звітній конференціях (усього 12 конференцій).

Публікації. Основні положення та результати магістерської роботи опубліковані в 4 наукових працях:

1. Мартинюк Х. М. Методика вивчення складносурядного речення: традиції та новації // *Перші Данилівські читання* : збірник тез доповідей

Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції, присвяченої актуальним питанням викладання літератури та мови, 22 листопада 2018 року / упорядн. Ю. І. Бондаренко, Н. М. Голуб, А. І. Бондаренко, С. В. Цінько. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2018. 236 с. С. 215–217.

2. Мартинюк Х. М. Неозначена форма дієслова // *Методична скарбничка педагога*. ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка». Старобільськ, 2019. 298 с. С. 107–111.

3. Мартинюк Х. М. Практичний аспект вивчення складносурядних речень // *Мова й література у проекції різних наукових парадигм* : матеріали X Всеукр. студ. наук.-практ. конф. (17 квітня 2019 р., м. Старобільськ). ДЗ «Луган. нац. ун-т. імені Тараса Шевченка». Старобільськ, 2019. 218 с. С. 116–119.

4. Мартинюк Х. М. Виховний потенціал творів Олександра Довженка // Глухівські наукові читання – 2019. Актуальні питання суспільних та гуманітарних наук : матеріали IX науково-практичної інтернет-конференції молодих учених і студентів з міжнародною участю, 25-29 листопада 2019 року. Глухів, 2019. С. 116–117. URL : <http://new.gnpu.edu.ua/uk/наука/наукověтоварystvo-studentiv-aspirantiv-doktorantiv-tamolodykh-vchennykh.htm>

Структура й обсяг роботи. Магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів, загальних висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг тексту магістерської роботи – 104 сторінки.

У вступі обґрунтовуються вибір теми та актуальність обраної для дослідження проблеми, визначаються конкретні завдання, методи, предмет і об'єкт дослідження, розкриваються наукова новизна, теоретичне значення та практична цінність роботи.

У першому розділі роботи викладаються теоретичні передумови дослідження, аспекти вивчення складного, зокрема складносурядного речення в мовознавчій науці, узагальнюється матеріал, що описує погляди лінгвістів на природу складносурядного речення, його місце у системі складних речень та типи складносурядних речень.

Другий розділ присвячено розгорнутому аналізу різних типів складносурядних речень, ужитих у творах Олександра Довженка, та засобів зв'язку у цих типах речень.

У третьому розділі роботи встановлені вихідні позиції вивчення складного, зокрема, складносурядного речення в сучасній школі, зокрема, проаналізовані програми та підручники з української мови; розроблено систему вправ для вивчення складносурядних речень на уроках української мови із використанням речень з творів Олександра Довженка; розроблено конспекти уроків указаної вище тематики.

У висновках узагальнено результати дослідження про структурно-семантичні типи складносурядних речень у творах Олександра Довженка та їх використання у методиці навчання мови в школі, зокрема, під час вивчення синтаксису складносурядного речення.

Список використаних джерел містить використані у роботі праці вітчизняних і зарубіжних авторів і налічує 97 позицій.

Додатки містять зразки анкет для вчителів-словесників та учнів, плани-конспекти уроків.

Зразок оформлення розділу та підрозділів магістерської роботи

Тема магістерської роботи: Концепт зради в літературній творчості Олександра Довженка» (авторка – А. О. Єременко, науковий керівник – доктор філол. наук, проф. А. О. Новиков, 2018 р.)

РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1. Теоретичні аспекти вивчення понять «концепт», «концепт зради»

На сучасному етапі розвитку літературознавства актуальним є опис авторських концептів як елементів індивідуального стилю письменника, оскільки метод концептуального аналізу передбачає глибинне проникнення в зміст художнього твору. Ідеєю концептуального аналізу літературного твору охоплено низку наукових праць з окресленої проблеми. Провідними учасниками наукових дискусій і авторами досліджень у цій галузі є Н. Арутюнова, А. Вержбицька, С. Воркачов, С. Жаботинська, В. Карасик, О. Селіванова, Ю. Степанов, Й. Стернін, М. Піменова, З. Попова та ін.

[...]

Висновки до підрозділу (1–2 абзаци).

1.2. Сучасні підходи до вивчення творчості О. Довженка

Початок ХХІ століття є якісно новим етапом у вивченні літературної діяльності О. Довженка. У цей час з'явилося чимало ґрунтовних праць, автори яких намагаються аналізувати концептуальні виміри творчості письменника, його роль у процесі розвитку української літератури.

[...]

Висновки до підрозділу (1–2 абзаци).

Висновки до розділу 1

Сучасна наука має низку прикладів опису та моделювання різних концептів. Багато уваги приділено концептам, які дослідники вважають ключовими для тієї чи іншої культури або для того чи іншого автора. Концепт розглядається як елемент ментального коду нації.

[...]

Зразок оформлення загальних висновків

Тема магістерської роботи: «Теоретико-методичні аспекти вивчення складносурядного речення (на матеріалі творчості Олександра Довженка)» (авторка – Х. М. Мартинюк, науковий керівник – к. пед. н., доц. С. В. Цінько, 2019 р.).

ВИСНОВКИ

У процесі написання магістерської роботи ми дослідили специфіку синтаксису української мови з точки зору місця складносурядних речень у ньому. Вагома увага при цьому була приділена особливостям складносурядних речень з єднальними сполучниками. Для наочної демонстрації вживання складносурядних речень з єднальними сполучниками нами були використані окремі речення, дібрані з творів відомих українських письменників. Отже, по завершенні нашої кваліфікаційної роботи, ми прийшли до висновків, які полягають у наступному.

Мова, як відомо, існує у двох взаємопов'язаних психічних процесах: в уяві (набір мовних засобів і схем, які зберігаються в людській пам'яті) і в мовленні (творення речень і тексту, що відбивають позамовну дійсність). При цьому мовні засоби – фонemi, морфemi, слова й словоформи – не мають самодостатнього значення: вони існують лише заради мовлення, тобто заради речень і тексту. Усе це лише інвентар, розрізнені елементи, які, щоб за їхньою допомогою передати якесь повідомлення, інформацію, думку, треба ще певним чином організувати, поєднати, використовуючи їхні властивості. Тому у мовленні, визначальну роль відіграє синтаксис.

Аналіз особливостей граматичної форми та функціонування складносурядних речень з єднальними сполучниками засвідчив, що такі речення, які характеризуються яскравою образністю та емоційністю, і ому найбільш вживані у поетичних та прозових творах. Творячи певне висловлювання, ми оперуємо не просто словами, а різними їхніми формами (тобто словоформами), які об'єднуємо в словосполучення, а ті – спочатку в прості речення, потім, якщо є така потреба, в ускладнені й складні речення; з речень формуємо текст. Оскільки синтаксис починаючись із словоформи, далі поділяється на синтаксис словосполучення, синтаксис простого, синтаксис ускладненого, синтаксис складного речення та синтаксис тексту, то кожне з цих відгалужень єдиного синтаксису має свої специфічні правила й схеми. Оволодіння ними забезпечує, з одного боку, правильну побудову висловлювань різного типу, чітке й дохідливе передавання власної думки іншим людям, з іншого – правильне розуміння чужих висловлювань. Отже, головне завдання, яке постає сьогодні перед усіма, хто вивчає українську мову – це навчитись заглиблюватись у багатий світ українського слова, спробувати осягнути його

немеркнучу сутність, навчитись розуміти мистецтво слова. Адже мова, як відомо, – це не лише засіб пізнання, знаряддя спілкування й передачі інформації, але й ознака освіченої, всебічно розвиненої людини.

Проведене дослідження не претендує на всебічний розгляд питання синтаксичної нерозкладності речень, що виражають емоції. У роботі є ряд відкритих для подальшого дослідження питань, оскільки розглянуті аспекти названої проблеми не вичерпують усіх її сторін.

Результати проведеного дослідження можуть бути використані на уроках української мови при вивченні синтаксису, також для уточнення чинних та створення альтернативних навчальних програм з української мови. Окрім того, матеріали дослідження стануть у пригоді фахівцям для удосконалення мовлення.

У 3 розділі ми розглянули методичні умови формування знань учнів про складне, зокрема, складносурядне речення і його типи; розробили конспекти уроків з використанням речень із творів Олександра Довженка і на основі цього розробили методичні рекомендації вчителям та студентам-практикантам.

Ми дійшли таких висновків: сучасні лінгводидакти й методисти (О. Біляєв, З. Бакум, О. Горошкіна, Т. Груба, Н. Дика, С. Караман, О. Копусь, О. Кучерук, С. Омельчук, М. Пентилюк, Г. Шелехова, С. Яворська та ін.) класифікують вправи для вивчення речення на синтетичні й аналітичні, а залежно від рівня самостійності й пізнавальної активності учнів – на такі групи: за зразком, репродуктивні, конструктивні й творчі (продуктивно-творчі).

Чинні підручники пропонують усі вище перераховані види вправ для формування й розвитку відповідних умінь, доповнюючи їх ігровими завданнями та вправами на розвиток комунікативних умінь.

Також сучасні методики наголошують, що ефективному формуванню граматичної компетентності учнів сприяють інтерактивні методи навчання: метод неперервної шкали думок, мозковий штурм, мозкова атака, дискусія з елементами ігрового моделювання, робота в групах, «Групування» тощо. Отже, одним із кроків підвищення ефективності вивчення складносурядного речення є впровадження разом із традиційними методами навчання інтерактивних технологій.

Підсумовуючи викладене, зауважимо, що методично продумане вивчення складносурядних речень у шкільному курсі мови сприяє виробленню в школярів як предметних, так і ключових компетентностей, збагачує їх досвідом творчої діяльності, спілкування тощо.

Зразки оформлення бібліографічного опису в списку використаних джерел згідно з ДСТУ 8302:2015

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Книги одного, двох або трьох авторів

- 1 Новиков А. О. Український театр у загальноосвітній школі (XVII – перша половина XIX ст.) : навчальний посібник. Харків : Основа, 2016. 128 с.
- 2 Будний В., Ільницький М. Порівняльне літературознавство : підручник. Київ: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2008. 430 с.
- 3 Галич О., Назарець В., Васильєв Є. Теорія літератури : підручник. Київ : Либідь, 2008. 488 с.

Книги чотирьох та більше авторів

- 4 Педагогіка розуміння як перспективний напрям розвитку вищої освіти : навч. посіб. / О. Г. Романовський та ін. Харків, 2014. 260 с.
- 5 Педагогіка розуміння як перспективний напрям розвитку вищої освіти : навч. посіб. / О. Г. Романовський, О. С. Пономарьов, С. М. Резнік, Ж. Б. Богдан; Харків, 2014. 260 с.

Колективний автор

6. Науковий потенціал дослідника : філологічні та методичні пошуки : зб. наукових праць викладачів і студентів факультету філології та історії. Випуск 6 / відп. редактор В. А. Каліш. Суми : Вінніченко М. Д., 2018. 300 с.

Автор(и) та редактор(и)/ упорядники

7. Новиков А., Троша Н., Максимчук-Макаренко С. Літературні пріоритети Олександра Довженка : монографія / за ред. проф. А. О. Новикова. Суми : Видавництво Вінніченка Миколи Дмитровича, 2016. 212 с.

Без автора

8. Великий тлумачний словник української мови (з дод. і допов.) / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ : Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.

Багатотомні видання

9. Історія української літератури. Кінець XIX – початок XX ст. : У 2 кн. : підручник / За ред. Проф. О. Д. Гнідан. К. : Либідь, 2006. Кн. 2. 496 с.
10. Літературознавча енциклопедія : У двох томах. Т. 2. Авт.-уклад. Ю.І. Ковалів. К. : ВЦ «Академія», 2007. 624 с.

Автореферати дисертацій

12. Лілік О.О. Особливості вивчення екзистенціальної прози в старших класах загальноосвітніх навчальних закладів : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Київ, 2010. 20 с.
13. Клейменова Т. В. Поетика «вчительської» прози Марії Колцуняк та Івана Садового : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.01.01. Київ, 2014. 20 с.

Дисертації

14. Цінько С. В. Розвиток у п'ятикласників умінь аудіювання на уроках української мови : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. / АПН України, Ін-т педагогіки. Київ, 2000. 248 с.

15. Новиков А. О. Марко Кропивницький і українська драматургія другої половини ХІХ – початку ХХ ст. : дис. ... доктора філол. наук : 10.01.01. Харків, 2006. 436 с.

Законодавчі та нормативні документи

16. Національна доктрина розвитку освіти : затв. Указом Президента України від 17.04.2002 р. № 347. Освіта. 2002. 24 квіт. (№ 14). С. 2–4.

17. Закон України «Про освіту» : чинне законодавство станом на 05 червня 2018 року: Офіц. текст. Київ: Алерта, 2018. 120 с.

Архівні документи

18. Довженко О. П. Материні пісні. Збірка пісень. ЦДАМЛМ України (Центральний державний архів-музей літератури і мистецтва України). Ф. 690. Оп. 1. Спр. 14. 53 арк.

Стандарти

19. ДСТУ 3582:2013. Інформація та документація. Бібліографічний опис. Скорочення слів і словосполучень українською мовою. Київ: Мінекономрозвитку України, 2014. 15 с.

Бібліографічні покажчики

20. Ніла Йосипівна Волошина – педагог, науковець, особистість : бібліографічний покажчик / упоряд.: Т. О. Яценко, О. В. Міщенко. Київ : УОВЦ «Оріон», 2020. 40 с.

Складова частина видання

Розділ книги

21. Агеева В. Чоловічий псевдонім і жіноча незалежність. *Три долі: Марко Вовчок в українській, російській та французькій літературі* / Упорядник В. Агеева. Київ : Факт, 2002. С. 103–113.

Статті з періодичних видань

22. Троша Н. В. Шевченківські традиції у художньому дискурсі літературної творчості Олександра Довженка. *Філологічні трактати*. Том 7. № 4. 2015. С. 159–166.

23. Цінько С., Марєєв Д. Вивчення діалектної лексики засобами ІКТ. *Дивослово*. 2016. № 5. С. 13–16.

Тези доповідей, матеріали конференцій

24. Новиков А. О. Довженко – художник. *OsiNegnikcia naukowe i perspektywy* : mater. I Międz. Konf. Nauk.-Prakt. / Pod red. M. Andrzejewskiego. Wrocław : Nowa nauka, 2019. 112 s.

25. Гоголь Н. В. Питання вивчення української літератури у єдності із суміжними видами мистецтв у науково-методичній спадщині Н. Й. Волошиної. *VII Волошинські читання «Шкільна мовно-літературна освіта: традиції і новаторство»* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (17 травня 2019 р., м. Київ). Київ : УОВЦ «Оріон», 2019. С. 36–42.

Електронні ресурси

26. Українська література. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів. 10–11 класи (рівень стандарту) / Авторський колектив: Р. В. Мовчан, С. Р. Молочко, Д. І. Дроздовський та ін. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-10-11-klasiv> (дата звернення: 17.05.2020).

27. Шевчук В. Дім на горі. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=684&page=62> (дата звернення: 15.11.2019).

Сутність понять «гендер» і «гендерна проблематика»

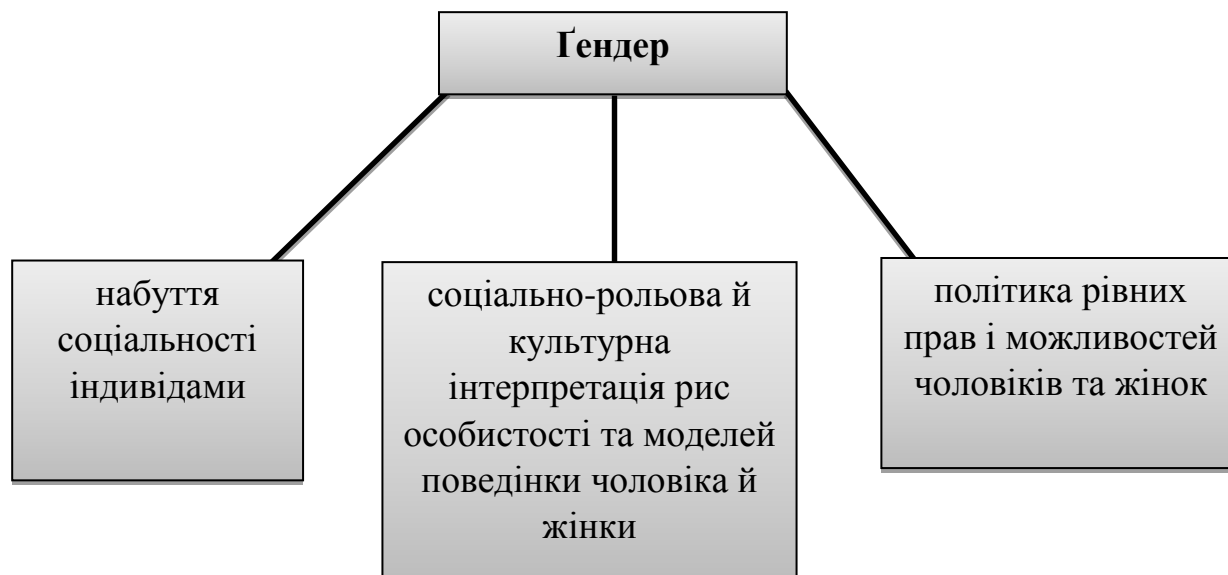

Рис. А.1. Поняття «гендер» у науковій літературі

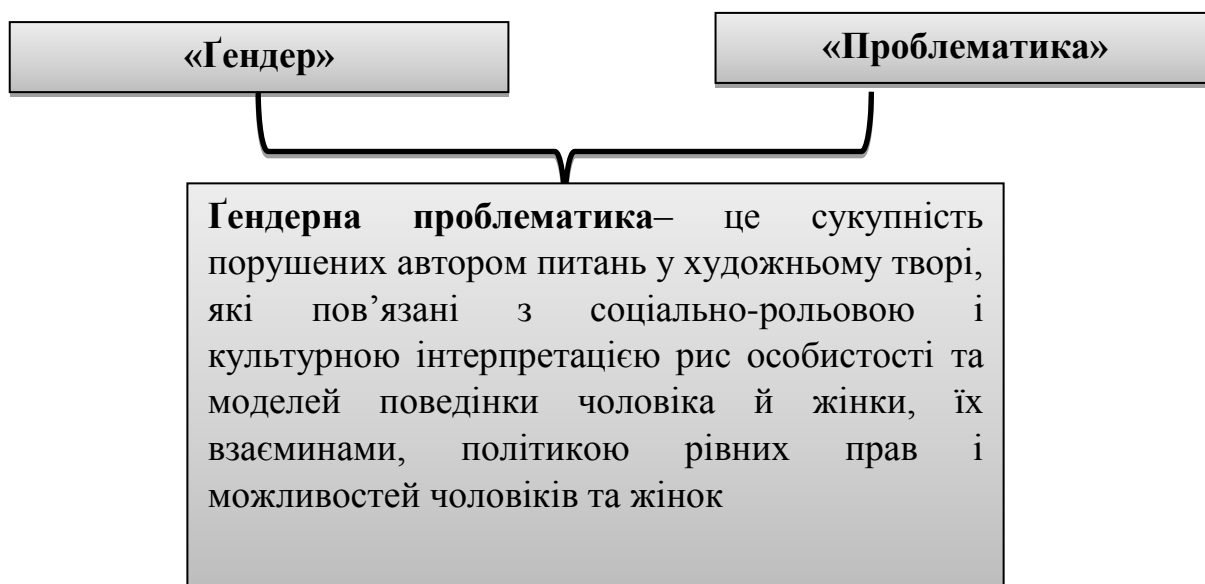

Рис. А.2. Поняття «гендерна проблематика» у літературознавчому розумінні

**Проблематика антивоєнної прози
О. Кобилянської, В. Стефаника та Марка Черемшина**

Письменник	Проблематика творів
Ольга Кобилянська	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Безглуздість війни, трагедія мирного населення за часів воєнного лихоліття, драма бездержавної України, розірваної кордонами чужих держав, уряди яких змушують одних українців убивати інших, доля дітей війни, знецінення людського життя («Юда», «Назустріч долі», «Василка», «Щира любов», «Зійшов з розуму», «Сниться»); ➤ національне поневолення українців, військова зрада, несправедливе військово-судочинство, безпощадний воєнний закон («Лист засудженого на смерть вояка до своєї жінки», «Воєнний акорд»); ➤ нелегкий процес повернення з війни й адаптації до мирного життя, провина і кара, проблема самотніх матерів («Вовчиха», «Чудо», «Лісова мати»).
Василь Стефаник	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Життя мирних селян під час війни, їх жорстокі вбивства військовими, доля осиротілих дітей («Діточа пригода», «Шкільник», «Вона – земля»); ➤ поневолення українського народу, свідомість нації, її прагнення до незалежності, Українське Січове стрілецтво і його місце в історії України («Марія», «Сини», «Дід Гриць», «Межа»); ➤ мораль і аморальність у воєнний час («Пістунка», «Гріх (Думає собі Касіяниха)», «Мати»).
Марко Черемшина	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Протиставлення справжньої та ілюзійної зради («Зрадник», «Бодай їм путь пропала!»); ➤ стихійні зміни політичних сил у селі («Бодай їм путь пропала», «Село потерпає»); ➤ війна як руйнівник сімейних цінностей (ця проблема наскрізною проходить через усі новели циклу «Село за війни»), осиротіле без чоловіків село, беззахисність жіноцтва («Поменник», «Зрадник»); ➤ наслідки війни: село як велика трупарня, мародерство («Після бою», «Село вигибає»).

Письменник	Проблематика творів
<p>О. Кобилянська, В. Стефаник, Марко Черемшина</p>	<p>Спільне в проблематиці антивоєнних творів:</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ проблема національного гноблення, нелегкого життя мирного населення за війни, знущань над селянами з боку військових ворогуючих країн (наскрізна в новелах всіх трьох митців); ➤ доля дітей війни («Назустріч долі» О. Кобилянської, «Діточа пригода», В. Стефаника, «Зрадник» Марка Черемшини); ➤ проблема несправедливого судочинства та жорстокого воєнного закону, ілюзійної зради («Лист засудженого на смерть вояка до своєї жінки», «Юда» О. Кобилянської, «Зрадник» Марка Черемшини); ➤ знищення війною сімейних цінностей («Пістунка», «Гріх («Думає собі Касіяниха...»)), «Мати» В. Стефаника, наскрізна у циклі «Село за війни» Марка Черемшини); ➤ проблема свідомості українського народу, його прагнення до незалежності, Українське Січове Стрілецтво і його місце в історії України («Зійшов з розуму» О. Кобилянської, «Марія», «Сини», «Дід Гриць» В. Стефаника).

Конспект уроку української мови

Клас: 5

Тема: Сполучення букв йо,ьо.

Соціокультурна тема: Багатство української мови.

Мета уроку: пояснити правила вживання буквосполучень *ьо, йо*, формувати вміння правильно писати слова із вказаними буквосполученнями; удосконалювати навички роботи з підручником та наочністю; розвивати пам'ять, увагу, уточнювати й збагачувати словниковий запас учнів, виховувати повагу до усної народної творчості.

Предметні компетентності: правильно вживати буквосполучення *ьо, йо*, уміти правильно писати слова із вказаними буквосполученнями;

Ключові компетентності: удосконалювати вміння спілкування державною мовою, загальнокультурну грамотність, уміння вчитися впродовж життя.

Тип уроку: урок вивчення нового матеріалу.

Обладнання: роздатковий матеріал (індивідуальні картки з різними видами завдань).

Хід уроку

I. Перевірка домашнього завдання

1.1. *Перевірка домашньої вправи із коментуванням (по черзі з місця учні відповідають, коментуючи).*

1.2. *Запитання на повторення вивченого матеріалу*

– Як на письмі позначаємо м'якість приголосних? (знаком м'якшення, буквою *і* та буквами *я, ю, є*).

– Чи можуть букви позначати м'якість відразу двох приголосних? Якщо так, то назвіть їх? (так; *ь, і, я, ю, є*).

– Назвіть випадки, коли пишемо знак м'якшення. (**1**) після букв, які позначають м'які приголосні: [д],[т],[з],[с],[ц],[л],[н],[дз], у кінці слова та складу – дядько; **2**) у суфіксах –зьк–, –ськ–, –цьк– морський;**3**) у дієсловах на –ть, –тьсявчаться;**4**) після букви *л* перед перед буквою на позначення м'якого приголосного - ідальня.)

– У яких випадках знак м'якшення не пишеться? (**1**) після букв *г, к, х* – дощ; **2**) після *р* у кінці складу та слова – Харків; **3**) після *н* перед *ж, ч, ш, щ* (тонший)).

– Які слова є винятками з правила? (няньчити, бриньчати і похідні від них слова).

– Чи всі правила назвали? (між буквами на позначення м'яких або напівном'якшених приголосних(крім випадків, зазначених у пунктах 3, 4, коли знак м'якшення ставиться. Виняток: тьяний, різьбяр).

II. Актуалізація опорних знань

2.1. *Вправа на повторення вивченого (на картках)*

Запишіть слова. Поясніть написання або відсутність знака пом'якшення в словах.

Мідь, гість, сталь, дядько, сьогодні, трьох, *ткацький*, військо, вузький, запорізький, різкий, боязкий, ковзкий, баский, плоский, пальці, маленька, тонюсінський, робить, робиться.

2.2. Гра «Спіймай слово»

(Учні плещуть у долоні, коли вчитель називає слово зі знаком м'якшення):

Маленький, найменший, козацький, вітерець, вінця, бджілці, різьбяр, няньчити, спальня, Наталчин, сьогодні, тьмянний, радість, сміх, камінчик, робиться.

III. Повідомлення теми і мети уроку

3.1. Оголошення теми. Запис її в зошит.

- Записуємо в зошити сьогоднішню дату, класна робота і тему нашого уроку: «Сполучення букв ьо, йо»

3.2. Оголошення завдань уроку

На сьогоднішньому уроці ми вивчатимемо правила вживання буквосполучень ьо, йо, будемо вчитися правильно писати слова із вказаними буквосполученнями, уточнювати й збагачувати ваш словниковий запас.

IV. Пояснення вчителем нового матеріалу

4.1 Робота учнів на дошці (завдання - спостереження)

- А тепер погляньте на дошку, де записані слова. І ви знаєте, одному учневі дали завдання вставити пропущені літери, але він розгубився: жодна літера не підходила. Давайте ми з вами спробуємо. Яку з букв потрібно вставити?

Ранн...го, ра...н. дз...б, чотир...х, багат...х, сл...за.

(*Раннього, район, дзьоб, чотирьох, багатьох, слюза.*)

- Отже, чого не знав учень, чому не зміг виконати вправу? Що потрібно було вставити у слова? (ьо, йо).

- Коли ж ми вживаємо йо, а коли ьо? Спробуємо сформулювати правила за допомогою слів, записаних на дошці.

Йорж, район [ра/йон], курйозний, слюза, дзьоб [дз'об].

(*Усередині складу: кольоровий, сьомий, крайньою, бадьорий;*

На початку слова: йому

Після голосних: майор)

- Давайте подивимося, що нам говорить підручник.

4.2. Робота з підручником

- Відкривайте свої підручники на ст. 121. Читаємо правила, які подані в підручнику.

Виконаємо усно вправу 318 на ст. 121 усно, де потрібно уважно прочитати речення, знайти і вимовити вголос слова із буквосполученнями йо, ьо і проаналізувати, яке з цих сполучень пишемо на початку складу, а яке в кінці (*у підручнику ці слова виділені жирним шрифтом*).

4.3. Перевірка первинного сприймання матеріалу.

А зараз перевіримо, як ми зрозуміли правила, виконавши усно вправу 319 (ст. 121). Необхідно прочитати слова вголос, пояснюючи вживання буквосполучення йо або ьо.

4.4. Бесіда

- Отже, що нам потрібно пам'ятати? Коли пишемо **йо**, а коли **ьо**?
- Отже, ви запам'ятали, що буквосполучення **йо** пишемо на початку слова або складу, а **ьо** – у середині або в кінці складу.
- Отже, який ми можемо зробити висновок? Скільки звуків передає буквосполучення **йо**? А **ьо**?
- А тепер давайте пригадаємо, як виконується фонетичний розбір слова. Хто хоче виконати біля дошки фонетичний розбір слова?

4.5. Відгадування загадок (фонетичний розбір слова)

1) Літає часто він довкола,
Дерев чимало поламав,
Але ніде, ніхто ніколи
Його не бачив, не тримав (вітер)
Вітер – [в'ітер] – 2скл., 1 нагол., 2 ненаг.
в - [в'] – пригол., дзв., напівпом'як.
і - [і] – голос., нагол.
т - [т] – приг., глух., тв.
е – [е] – голос., ненаг.
р - [р] – приг., дзв., тв.
5 б., 5 зв.

2) Іде слідом за тобою: утікай – не утечеш, доганяй – не доженеш.
Тінь – [т'ін'] – 1 скл.
т- приг., глух., мяк.
і – голос,наг.
н – приг., дзв., мяк.
ь – [].
4 б., 3 зв.

V. Вправи на закріплення знань

Тренувальні вправи

5.1 Завдання на роздатковому матеріалі.

(Випишіть з наступних речень слова із буквосполученням **йо**, **ьо** та поясніть орфограми).

Прапор наш, як літо, в сонці майюрить. По долині жито, по горі блакить. (Д. Павличко). І так свіжо і синьо у небі й душі! (В. Сосюра). «Хіба це справжній їжачок? Це так собі, невдаха. Усе одно, аби в пеньок набити гострі цвяхи!» І поки хлопці про цвяхи живенько розмовляли, їжак пустився навтьоки, чкурнув – що духу стало. (В. Стус). Аж тут цаписько бородатий, що ліг на моріжку поспати, від гамору схопивсь на ноги і войовничо випнув роги. (А. Григорук) Йди-но, йоржику, сюди! Онде крихти хліба! Йорж не вийде із води. Йорж не птах, а риба. (Т. Коломієць)

5.2. Вправи на картках

Вправа 1. (Записати слова у два стовпчики: у першу з буквосполученням **йо**, у другий – з **ьо**.)

Льон, дзьоб, майор, його, медальйон, сьомий, батальйон, тьохкати, бульйон, бойовий, крайовий, синього, трьох, Воробйова, майонез, у нього, льодовик, броньовик, йогурт, зверхньо.

ьо	йо
ль <u>он</u>	май <u>ор</u>
дзь <u>об</u>	й <u>о</u> го
сь <u>о</u> мий	медаль <u>й</u> он
ть <u>о</u> хкати	баталь <u>й</u> он
синь <u>о</u> го	буль <u>й</u> он
тр <u>ь</u> ох	бой <u>о</u> вий
у н <u>ь</u> ого	край <u>о</u> вий
ль <u>о</u> довик	Вороб <u>й</u> ова
бронь <u>о</u> вик	май <u>о</u> нез
зверхн <u>ь</u> о	й <u>о</u> гурт

Молодці. Гарно впоралися з цією вправою.

Вправа 2. *Перепишіть прислів'я, вставляючи пропущені слова з його, ьо. Позначити в словах орфограму «Буквосполучення його, ьо».*

Дівочі ... - то весняний дощ. Кінь на ... ногах, а спотикається. У ... шлунку кишки марш грають. Дивіться ..., бо завтра не дотовпитесь. Сором не ворон, очей не ... .

Для довідок. Сльози. Чотирьох. Порожньому. Сьогодні. Видзьобає.

Дівочі *сльози* - то весняний дощ. Кінь на *чотирьох* ногах, а спотикається. У *порожньому* шлунку кишки марш грають. Дивіться *сьогодні*, бо завтра не дотовпитесь. Сором не ворон, очей не *видзьобає*.

5.3. Навчальний диктант.

– А зараз напишемо невеличкий диктант, і в кінці позначимо вивчені сьогодні орфограми – буквосполучення його, ьо. Посередині пишемо: навчальний диктант. Відступаєте рядочок, як напишемо диктант – кожен підбере йому вдалий заголовок.

У нашій сім'ї дуже шанували лелек. Над самою хатою вони клекотали дзвінко вранці і вечірньої пори.

Цього літа лелеки вирощували шістьох лелечат. Носили їм цілими днями їжу, запахали у бездонні вола. А ввечері лелечиха перещупувала дзьобами пір'я на малятах, а лелека витанцювував чорногузячого гопака на краю гнізда. Він видзвонював своїм червоненьким дзьобом, розмахував широкими крилами, підскакував. Лелечата сиділи тихенько і дивилися на батькові танці. Мама наша часто говорила: «Та посидьте хвилинку тихенько, як лелечата».

Може, ми б і сиділи, якби наш тато танцював нам гопака. Та його не було вдома, він приходив, коли ми спали.

5.4. Бесіда

- Чи сподобався вам текст диктанту?
- Про що в ньому розповідається? (*про лелек*).
- Який можна дібрати заголовок? (*Пернаті друзі. Лелеки*).

– Чому, на вашу думку, діти дали мамі таку відповідь: «Може, ми б і сиділи, якби наш тато танцював нам гопака. Та його не було вдома, він приходив, коли ми спали»? (їм *не вистачало тата, вони за ним сумували*).

5.5. Виконання вправ за підручником

Вправа 1

– Відкриваємо підручники на ст. 122 і виконуємо вправу 320 біля дошки, а решта – самостійно. Читаємо завдання. Потрібно списати слова, вставляючи букво сполуки **йо,ьо**. Є бажачі?

Льотчик, льодяний, підйом, третього, бойовий, польовий, знайомий, бадьорий, мільйон, медальйон, йорж, бульйон, павільйон, майор, Воробйов, синього, курйоз, раннього, йодування, дзьобик, серйозно, вольовий, Корольов.

Вправа 2

– Виконуємо наступну вправу 321 за варіантами. Кожен знає свій варіант. До кожного з поданих слів потрібно дібрати спільнокореневе зі сполуками **йо,ьо**, кожен виконує свій варіант. Будемо виконувати письмово із коментуванням по черзі.

I варіант: працювати – працьовитий, сім – сімох, гай – гайок, поле – польовий, лід – льодяний, синіти – синього, літати – льотчик.

II варіант: хвилюватися – схвильований, три – трьох, бій – бойовий, воля – вольовий, колір – кольоровий, воювати – войовничий.

VI. Підсумки уроку

6.1. Бесіда за вивченим матеріалом

– Отже, що ми вивчили на сьогоднішньому уроці? (*буквосполуки йо,ьо*)

– У яких випадках пишемо букво сполуку **йо**, а в яких **ьо**?

– Молодці. Ви сьогодні гарно працювали і добре засвоїли матеріал.

6.2. Гра «Спіймай м'яч» (учні «кидають» один одному запитання за вивченим на уроці матеріалом).

6.3. Оцінювання знань учнів, мотивація оцінки.

VII. Завдання додому та інструктаж про його виконання

– Відкриваємо щоденники і записуємо домашнє завдання: прочитати правила (для тих, хто не запам'ятав – вивчити) на ст. 121, виконати вправу 322 на ст. 122. Вам потрібно, списати речення, вставляючи на місці крапок буквосполуки **йо,ьо**, а також розкриваючи дужки. Підкреслити вивчені орфограми, вміти їх пояснювати.

А також виконати друге завдання вправи. Визначити частини мови першого речення і підкреслити в ньому члени речення.

Література

1. Українська мова. 5 кл. : підручник для закладів загальної середньої освіти / Заболотний О. В., Заболотний В. В. 2-ге видання, доопрацьоване. К. : Генеза, 2018. 208 с.

2. Українська мова. 5-11 класи : навчальні програми, методичні рекомендації про викладання навчального предмета у закладах загальної середньої освіти у 2019/2020 н.р., вимоги до оцінювання / Укладач О. Ю. Котусенко. Харків : Ранок, 2019. 192 с.

Зразок завдання на магістерську роботу

Міністерство освіти і науки України
Глухівський національний педагогічний університет
імені Олександра Довженка
Факультет філології та історії

Кафедра української мови, літератури та методики навчання

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Завідувач кафедри

«___» _____ 20___ рік

**Завдання
на магістерську роботу**

_____ (прізвище, ім'я, по батькові магістранта)

Спеціальність _____

Освітній ступінь _____

1. Тема роботи _____

_____

_____

2. Керівник магістерської роботи: _____

_____

_____

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання,
звання за результатом атестації)

3. Завдання магістерського дослідження: _____

_____

_____

4. Джерельна база магістерського дослідження: _____

_____

5. Термін подання завершеної роботи _____

_____

6. Консультанти з роботи із зазначенням розділів роботи, що їх стосуються

Розділ	Консультант	Підпис, дата	
		Завдання видав	Завдання прийняв

7. Дата видачі завдання: «___» _____ 20__ р.

Керівники магістерської роботи: _____
(прізвище, ініціали, підпис)

(прізвище, ініціали, підпис)

Завдання прийняв до виконання _____
(прізвище, ініціали, підпис магістранта)

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів магістерської роботи	Термін виконання етапів роботи

Виконавець магістерської роботи _____
(підпис)

Керівник роботи _____
(підпис)

Зразок оформлення тез доповіді для апробації матеріалів магістерської роботи на науково-практичній конференції

УДК 821.161.2.09

О. О. Гриценко,

студентка I курсу магістратури
факультету філології та історії
спеціальності 014.01 Середня освіта
(Українська мова і література)

Науковий керівник:

Т. В. Клейменова,

кандидат філологічних наук, старший
викладач

*(Глухівський національний педагогічний
університет*

імені Олександра Довженка)

ГЕНДЕРНА ПРОБЛЕМАТИКА В ПОВІСТЕВІЙ ПРОЗІ Л. ЯНОВСЬКОЇ

Відмінності в поведінці представників протилежних статей викликали особливий інтерес учених щодо природи чоловіків і жінок.

В українському літературознавстві застосовується гендерний підхід до аналізу художньої спадщини митців. Дослідники вивчають і аналізують поняття «жіночого» і «чоловічого» світосприйняття, розглядають гендерні проблеми, порушені в художніх творах: родинних стосунків, шлюбу, любові, подолання гендерних стереотипів та гендерної дискримінації, питання самореалізації жінок тощо.

Гендерна проблематика стала об'єктом вивчення В. Агеєвої, Н. Зборовської, С. Павличко, І. Приймак, С. Філоненко, С. Яковенка та ін. На межі XIX – XX ст. вона простежується у творчості О. Кобилянської, Лесі Українки, Є. Ярошинської, Уляни Кравченко, Марії Колцунок та ін.

Гендерні проблеми висвітлила в низці прозових творів і маловідома письменниця Любов Яновська (1861–1933). Однак цей аспект її творчості є недостатньо дослідженим.

Мета роботи – визначити гендерну проблематику в повістевій прозі Л. Яновської.

Дебютним твором письменниці в жанрі великої повісті стала «Городянка» (1901), створена в стилі реалістично-побутового письма. Головна героїня повісті – селянка Пріська, маючи можливість влаштувати особисте життя, працювати на своїй землі на себе і власну родину, тікає з села до міста. Як пояснює героїня свій вчинок, «...я шукала іншого життя, я линула до іншої праці...» [2, с. 546]. Така поведінка не типова для жінок, особливо заміжніх

селянок того часу. Адже вони в усьому залежали від своєї сім'ї та чоловіка, не мали освіти й професії.

На прикладі життя героїні, її прагнення отримати особисту свободу, незалежність від родини у місті й труднощів на цьому шляху авторка порушила наступні гендерні питання: соціальне становище жінки в суспільстві, її залежність від гендерних стереотипів (традиційних жіночих ролей, діяльності, поведінкових якостей) і намагання їх зруйнувати, складні стосунки з чоловіками та ін. У творі авторка зосередила увагу й на питаннях сімейних відносин, кохання, щастя.

У повісті «Тайна нашої принцеси» (1911) Л. Яновська розкриває проблему митця та його оточення. Твір вирізняється своєрідністю трактування образу головної героїні. Тетяна Михайленко, дівчина великого мистецького хисту, глибоко сприймає і розуміє красу. Утім реалізувати свій талант вона не може через матеріальні нестатки, і, більшою мірою, через несприйняття родиною її мистецького покликання. У пошуках «чистої» краси дівчина зневажає рідних, тікає з дому, руйнуючи гендерні стереотипи поведінки. Зрештою стає за кордоном відомою співачкою.

Обдарованістю, прагненням до особистої свободи, тонким розумінням краси Тетяна Михайленко нагадує героїнь О. Кобилянської з твору «Меланхолійний вальс», Наталку Веркович із повісті «Царівна».

У психологічній повісті «Мій роман» (1917), написаній у формі сповіді головної героїні, Л. Яновська глибоко розкрила внутрішній світ удови з аристократичного кола. Вона багато років жила, виконуючи чужу волю, і зрештою змогла проявити деяку самостійність, незалежність від оточення. Жінка духовно еволюціонувала, зуміла відстояти власні прагнення, особисту свободу, відкрито проявити почуття кохання, хоча воно виявилось і невзаємним, розкрила свою індивідуальність в інтелектуальній праці.

У творі «Мій роман» можна виокремити кілька гендерних проблем, зокрема, родинних стосунків, шлюбу, любові, дотримання вільного вибору чоловіків та жінок, особистої свободи жінки. «Певною мірою таку поглиблену увагу до гендерної ситуації спричиняли обставини особистого життя письменниці, яка постійно змушена була робити вибір між творчістю і родиною» [1, с. 11].

Таким чином, у згаданих вище повістях Л. Яновська порушила проблеми переосмислення гендерних ролей у суспільстві, руйнування гендерних стереотипів поведінки, вивела образи жінок, які прагнули до особистої свободи, власної життєвої мети. Письменниця розкрила долю і звичайної жінки-селянки, і творчої особистості. Образ нової жінки став узагальненням особистого жіночого світобачення Л. Яновської.

Література

1. Приймак І. В. Творчість Любові Яновської у літературному процесі кінця XIX – початку XX століття : *автореф.* дис. ... канд. філол. наук : 10.01.01. Львів, 2007. 19 с.

2. Яновська Л. Твори : В 2 т. К. : Дніпро, 1991. Т. 1. 712 с.

Примітка: Наведені як зразок оформлення тези магістранти О. О. Гриценко були надруковані у виданні:

Перші Данилівські читання : збірник тез доповідей Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції, присвяченої актуальним питанням викладання літератури та мови, 22 листопада 2018 року. /упорядн. Ю. І. Бондаренко, Н. М. Голуб, А. І. Бондаренко, С. В. Цінько. Ніжин : видавництво НДУ імені Миколи Гоголя. 237 с.

Зверніть увагу на те, що чіткі вимоги до оформлення тез викладені в інформаційних листах конференцій.

Рекомендована структура доповіді здобувача вищої освіти на захисті магістерської роботи

Структура виступу здобувача вищої освіти на відкритому засіданні державної екзаменаційної комісії може бути наступною:

- звернення до голови та членів ДЕК: «Вельмишановна (ий) голово, шановні члени державної екзаменаційної комісії, дозвольте представити вашій увазі основні положення та результати магістерської роботи на тему...».

- назва теми;
- обґрунтування її актуальності (розкривається актуальність проблеми, хто з учених працював над нею та в якому напрямку);
- мета і завдання;
- об'єкт, предмет дослідження;
- наукова новизна і практичне значення магістерської роботи;
- форми апробації дослідження;
- коментар щодо загальної структури магістерської роботи: із скількох розділів складається, які додатки містить, яка кількість позицій списку використаних джерел, який повний обсяг роботи;
- стислий виклад основних результатів дослідження (характеристика згідно з логікою дослідження кожного розділу магістерської роботи, звернення особливої уваги на його підсумкові результати);
- загальні висновки з дослідження, їх обґрунтування (не повторювати узагальнень, зроблених у розділах, повідомити, якою мірою були реалізовані мета і завдання дослідження, до яких висновків дійшли);
- окреслення перспектив подальших досліджень в обраному напрямку;
- подяка голові, членам державної екзаменаційної комісії і всім присутнім за увагу.

Готуючись до виголошення на захисті наукової доповіді, здобувачеві вищої освіти варто врахувати такі рекомендації:

- писати не лише прізвища дослідників теми роботи, а і їх повні імена;
- усі числівники в тексті записувати словами;
- над словами, які вимовляються з певними труднощами, поставити наголос;
- використовувати здебільшого прості розповідні речення;
- не переобтяжувати текст складнопідрядними реченнями;
- у тексті доповіді підкреслити найважливіші слова, словосполучення, речення, на яких варто акцентувати увагу.

**Зразок оформлення відгуку наукового керівника
на магістерську роботу**

Міністерство освіти і науки України
Глухівський національний педагогічний університет
імені Олександра Довженка

Факультет філології та історії

Кафедра української мови, літератури та методики навчання

Відгук

наукового керівника на магістерську роботу

_____ (прізвище, ім'я, по батькові магістранта)

Спеціальність _____
(шифр і назва)

Освітній ступінь _____
Тема магістерської роботи _____

1. Рівень актуальності теми магістерської роботи _____

2. Мета та завдання магістерського дослідження _____

3. Об'єкт та предмет магістерського дослідження _____

4. Обсяг та структура роботи, її характеристика по розділах: _____

---

5. Відповідність оформлення магістерської роботи нормативним вимогам: _____

---

6. Результати магістерського дослідження (наукові, практичні): _____

---

7. Висновок про відповідність магістерської роботи завданню на її виконання: _____

---

8. Загальна оцінка магістерської роботи _____

Керівник: _____

(прізвище, ім'я, по батькові)

«_____» _____ 20__ р.

Додаток Р

Зразок оформлення рецензії на магістерську роботу

Міністерство освіти і науки України

_____

(назва закладу освіти, де обговорювалася рецензія)

_____

Рецензія
на магістерську роботу

Магістранта _____
(прізвище, ім'я, по батькові)

Спеціальність _____

_____

Освітній ступінь _____

Тема роботи _____

_____

_____

Обсяг магістерської роботи _____

_____

Рівень відповідності магістерської роботи наміченим завданням: _____

_____

_____

Характеристика кожного розділу магістерської роботи, ступінь використання останніх досягнень науки, передових методів роботи _____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

Наукова новизна та позитивні сторони роботи: _____

_____
_____
_____

Негативні сторони роботи: _____

_____
_____
_____

Оцінка відповідності оформлення магістерської роботи нормативним вимогам _____

_____
_____

Відзив про роботу в цілому та її загальна оцінка: _____

_____
_____

Рецензент _____

_____
_____

(прізвище, ім'я, по батькові, посада, місце роботи, звання)

Роботу розглянуто та рецензію заслухано на _____

_____
_____

(назва колегіального органу закладу освіти, де рецензувалася робота)

Достовірність рецензування підтверджую

М.П.

_____ (посада керівника, назва закладу освіти)

_____ (підпис)

_____ (прізвище, ініціали керівника)

«___» _____ 20__ р.

Навчально- методичне видання

НОВИКОВ Анатолій Олександрович,
КЛЕЙМЕНОВА Тетяна В'ячеславівна,
ТРОША Наталія В'ячеславівна,
ЦІНЬКО Світлана Василівна

**МАГІСТЕРСЬКЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ЯК ПІДСУМКОВИЙ
ЕТАП НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКОЇ РОБОТИ
ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ:**

навчально-методичний посібник

Для студентів спеціальності
014 Середня освіта (Українська мова і література)

Розробка обкладинки та оформлення *Марєєв Д. А.*

Підп. до друку 17.09.2020.
Формат 60x84/16. Гарнітура Times New Roman.
Папір офсетний. Друк офсетний. Ум. друк. арк. 5,58.
Ум. фарб.-відб. 5,58. Обл.-вид. арк. 5,43.
Тираж 100 пр. Зам. № 54.

Виготовлювач:
ФОП Цьома С.П. 40002, м. Суми, вул. Роменська, 100.
Тел.: 066-293-34-29.

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи:
серія ДК, № 5050 від 23.02.2016.